

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra politologie

FARC a Sendero Luminoso: podobné začátky,
odlišný konec

Diplomová práce

Autor: Bc. Petr Zavřel
Studijní program: B6701 Politologie
Studijní obor: Politologie (NPLAST)
Forma studia: kombinovaná

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Lenka Špičánová Ph.D

Hradec Králové 2020

Zadání diplomové práce

Autor: Bc Petr Zavřel

Studium: F17NK0021

Studijní program: N6701 Politologie

Studijní obor: Politologie - latinskoamerická studia

Název diplomové práce: **FARC a Sendero Luminoso: podobné začátky, odlišný konec**

Název diplomové práce FARC and Sendero Luminoso: similar beginnings, a different end
AJ:

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Od druhé poloviny 20. století se v zemích Latinské Ameriky začaly organizovat protivládní, zde více ve smyslu proti systémové, odbojové skupiny, které vyvolaly řadu vnitrostátních konfliktů. Tyto konflikty, které vlastně těmto skupinám daly i společné mezinárodně akceptované označení guerilly, probíhaly vřadě zemí tohoto regionu. V70. letech vznikly na území Peru a Kolumbie partyzánská, marxisticko-maoisticky orientovaná uskupení Světlá stezka (Sendero Luminoso v Peru) a Revoluční ozbrojené síly Kolumbie (FARC Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia). Tato práce se zaměří na oba zmíněné státy. Prakticky do 90. let byly styl, prostředky partyzánů i vládní reakce vobou zemích totožné. Potom ale Alberto Fujimori vPeru zahájil silnou ofenzívu scílem Světlou stezku zničit. O něco později, kolumbijský prezident Andrés Pastrana Arango, na rozdíl od Fujimoriho, zahájil spovstalci dialog. Vjeho úsilí pokračoval, po vládě Álvara Uribeho, prezident Juan Manuel Santos. Práce se tedy bude zabývat obdobím ohraničeným začátkem prezidentského mandátu Alberta Fujimoriho vPeru a celým prezidentským obdobím prezidenta Santose vKolumbii. Pro tento výzkum budou porovnány ideologické základy obou guerill a spolu s nimi oba systémy (Peru a Kolumbie) z hlediska strukturálního vývoje, za účelem zjištění, jaký mohla mít odlišná struktura státní moci vobou zemích vliv na vývoj jednotlivých guerill. Použitou metodou výzkumu bude komparativní případová studie a teoretickým základem práce bude teorie kapacity států (Evans a Ziblatt). Cílem práce bude najít příčinu jevu, proč Revoluční ozbrojené síly Kolumbie, ačkoliv byly ustaveny na základě podobných myšlenek jako peruánská Světlá stezka, dospěly kdohodě svládou, a Světlá stezka vPeru, ačkoliv byla vojensky téměř poražena, vede nadále svůj boj proti systému.

EVANS, P. 1992. The State as Problem and Solution: Predation, Embedded Autonomy and Structural Change in: Haggard, S. a Kaufman, R.(eds.) The Politics of Economics Adjustment, Princeton, Princeton University Press, ISBN:691003947 PEČÍNKÁ, P. 1998. Od Guevary k zapatistům: přehled, složení a činnost gerilových hnutí Latinské Ameriky. Brno. Doplněk. ISBN: 8085765969 WICKHAM-CROWLEY, Timothy P. 1992. Guerrillas and Revolution in Latin America. A Comparativ Study of Insurgents and Regimes since 1956. Princeton. N.J. Princeton University Press. ISBN: 0691023360 SANÍN, Francisco, Gutiérrez et al. 2006. Nuestra guerra sin nombre: transformaciones del conflicto en Colombia. Bogotá. Norma. ISBN: 9580490570 MANWARING, M. G. 1995. Peru's Sendero Luminoso: The Shining Paths Beckons. In: The ANNALS of the American academy of Political and Social Science. Vol 41. Issue 1. str. 157 - 166

Garantující pracoviště: Katedra politologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Lenka Špičanová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 20.4.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 13. 6. 2020

Poděkování:

Rád bych poděkoval Mgr. et. Mgr. Lence Špičanové Ph.D. za cenné rady, věcné připomínky a celkovou vstřícnost při konzultacích a vypracování diplomové práce.

Anotace

Zavřel, Petr. 2020. *FARC a Sendero Luminoso: podobné začátky, odlišný konec*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2020, 109 s. Diplomová práce.

Tato diplomová práce se zabývá nestejnými vývojovými liniemi, kterými prošly FARC v Kolumbii a Sendero Luminoso v Peru. Prakticky do 90. let byly styl, prostředky partyzánů i vládní reakce v obou zemích totožné. Potom ale s nástupem Alberta Fujimoriho v Peru zesílila zpravodajská, politická i ozbrojená ofenzíva, vedoucí ve svém důsledku k téměř naprosté eliminaci Světlé stezky. O něco později, kolumbijský prezident Andrés Pastrana Arango, na rozdíl od Fujimoriho, obnovil s povstalcí dialog přerušovaný vlnou násilí v 80. letech. Jím zahájený proces dovedl do závěrečné fáze, po vládě Álvara Uribeho, prezident Juan Manuel Santos.

Práce se tedy zabývá obdobím ohraničeným začátkem prezidentského mandátu Alberta Fujimoriho v Peru, a celým prezidentským obdobím prezidenta Santose v Kolumbii s, pro pochopení souvislostí nezbytným, historickým exkurzem. V rámci provedeného výzkumu byly porovnány ideologické základy, programy a použité strategie obou guerill. Rovněž byly porovnány oba systémy (Peru a Kolumbie) z hlediska institucionálního vývoje, za účelem zjištění, jaký mohla mít jejich odlišná struktura státní moci vliv na vývoj jednotlivých guerill. Použitou metodou výzkumu je komparativní případová studie a jako teoretický podklad byla využita teorie kapacity států Petera Evanse.

Cílem práce bylo najít příčinu jevu, proč Revoluční ozbrojené síly Kolumbie, ačkoliv byly ustaveny na základě podobných myšlenek jako peruánská Světlá stezka, dospěly k dohodě s vládou, zatímco Světlá stezka v Peru byla mocensky prakticky eliminována.

Klíčová slova: Kolumbie, Peru, FARC, Sendero luminoso, Fujimori, Santos, kapacita státu, institucionální nastavení, sociální konflikt.

Annotation

Zavřel, Petr. 2020. *FARC and Sendero Luminoso: similar beginnings, different endings*. Hradec Králové: Faculty of Philosophy, University of Hradec Králové, 2020, 109 pp. Diploma thesis.

This diploma thesis deals with the different development lines that the FARC in Colombia and Sendero Luminoso in Peru went through. Until the 1990s, the style, the means of the guerrillas and the government's reactions were the same in both countries. However, with the arrival of Alberto Fujimori in Peru, the intelligence, political and armed offensive intensified, leading in turn to the almost complete elimination of the Shining Path. Later on, the Colombian President Andrés Pastrana Arango, unlike Fujimori, resumed dialogue with the insurgents, interrupted by a wave of violence in the 1980s. The process initiated by Pastrana brought to the final phase the President Juan Manuel Santos.

This thesis focuses on the period delimited by the beginning of the presidential term of Alberto Fujimori in Peru and the entire presidential period of President Santos in Colombia with a historical excursion necessary to understand the context. The research compares the ideological bases, programs and strategies used by both guerrillas. The two systems (Peru and Colombia) were also compared in terms of institutional development, in order to find out how their different structure of state power could have influenced the development of individual guerrillas. The research method used is a comparative case study and Peter Evans' theory of capacity of states was used as a theoretical basis.

The aim of the work was to identify a reason why the Revolutionary Armed Forces of Colombia, although established on the basis of similar ideas as the Peruvian Shining Path, made a deal with the government while the Shining Path in Peru was eliminated by force.

Keywords: Colombia, Peru, FARC, Sendero luminoso, Fujimori, Santos, state capacity, institutional setting, social conflict.

Zkratky

FARC	Las Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia Ejército del Pueblo (The Revolutionary Armed Forces of Colombia)
ANAPO	Alianza Nacional Popular (National Popular Alliance)
AUC	Autodefensas Unidas de Colombia (United Self-Defence Forces of Colombia)
DNI	Dirección Nacional de Inteligencia (National Directorate of Intelligence)
ELN	El Ejército de Liberación Nacional (The National Liberation Army)
EPL	Ejército popular de Liberación The popular Liberation Army
INCORA	Instituto Colombiano de Reforma Agraria (Colombian Institute for Agrarian Reform)
M-19	Movimiento 19 de Abril (The 19th of April Movement)
Plan LASO	Latin American Security Operation
UP	Unión Patriótica (Patriotic Union)
DAS	Departamento Administrativo de Seguridad (Administrative Department of Security)
REDEPAZ	Red Nacional de Iniciativas de la Paz y contra la Guerra (National Network of Peace and Anti-War Initiatives)
SL	Sendero Luminoso (Shining Path)
SIN	Servicio de Inteligencia Nacional (National Intelligence Service)
DINCOTE	Dirección Nacional Contra el Terrorismo (National Directorate against Terrorism)
GEIN	Grupo Especial de Inteligencia (Special Intelligence Group)
PMC	Politico-Military Command
RAND	acronym for Research and Development
PITF	Political Instability Task Force
UCDP	Uppsala Conflict Data Program

Obsah

Úvod

1.	Teoreticko – metodologická východiska.....	10
1.1.	Vymezení pojmů	18
1.2.	Souvislosti vzniku pojmu guerilla	21
1.3.	Definice partyzánských a povstaleckých skupin.....	24
1.4.	Strategie a cíle povstaleckých skupin.....	26
2.	Komparace Světlé stezky a FARC	28
2.1.	Historické okolnosti vzniku guerill	28
2.2.	Ideové kořeny hnutí.....	35
2.3.	Programy a strategie	45
2.3.1.	Revoluční ozbrojené síly Kolumbie – Lidová armáda.....	46
2.3.2.	Světlá stezka	50
2.4.	Vztahy guerill s exekutivami obou států	60
2.4.1.	Kolumbie: Násilně přerušené sblížení (1980 – 1990).....	62
2.4.2.	Peru: Vzestup povstalců (1980 – 1990)	65
2.4.3.	Kolumbie: Zrození občanské společnosti (1990 – 2002).....	71
2.4.4.	Alberto Fujimori: Převrat a „vítězství“	75
2.4.5.	Kolumbie: Uribeho institucionální reformy (2002 – 2010)	78
2.4.6.	Manuel Santos: Změna v přístupu.....	82
3.	Závěr.....	86
4.	Seznam použité literatury a internetových zdrojů	95
	Literatura.....	95
	Internetové zdroje	107

Přílohy

Úvod

Latinská Amerika je dnes známá jako region relativního míru. Nebylo tomu tak ale vždy. Mezi roky 1930 až 1990 byly charakteristikou tohoto kontinentu neustálé převraty. Téměř celá oblast kontinentu byla po většinu tohoto období ovládána autoritářskými režimy, které se při řešení nejen vnitrostátních problémů snadno uchýlovaly k využití vojenské síly (Corradi, Weiss Fagen, Garretón, 1992).

Od centrální Ameriky k jižnímu kuželu deklarovaly vojenské diktatury válku provázenou systematickým zabíjením, mučením a vězněním statisíců civilistů, kterou vedly s vlastním obyvatelstvem. Jednou ve jménu svobody a podruhé jménem křesťanských hodnot. Praxe státem sponzorovaného terorismu vytvořila v celém regionu „společnosti strachu“ (Koonings, Kruijt, 1999). Většina latinskoamerických států se tak vyvinula v zastrašující mašinerie využívající vlastní bezpečnostní síly a prostředky k potírání rozsáhlých, skutečných nebo domnělých, vnitřních hrozeb ze strany levicových povstalců a disentu. Zvláštní výjimku z tohoto pravidla tvoří Kolumbie. Za dlouhou dobu její samostatné existence došlo pouze jednou k převzetí moci ze strany armády¹. Její angažmá ale netrvalo nijak dlouho a neprovázela ji ani obvyklá dávka represí vůči domnělým či skutečným vnitřním nepřátelům. Předání moci do civilních rukou pak netrvalo proběhlo poklidným způsobem roku 1957².

A tak zatímco se jih kontinentu stal svědkem a dějištěm jedné z nejrozsáhlejších kampaní politických represí a státního teroru³ a v andské oblasti se o moc střídavě dělili vojáci s civilními vládami, zůstávala Kolumbie se svým uspořádáním po roce 1958 výkladní skříní zahraniční politiky USA (Livingstone, 2011).

¹ Kolumbie v letech 1948 až 1958 prožila krvavý občanský konflikt známý jako La Violencia rozpoutaný příznivci Konzervativní a Liberální strany. Boje poznamenaly zcela zásadně venkovské oblasti (Stoker, 2013). Po vojenském převratu provedeném generálem Pinillou byla většina ozbrojených skupin (tzv. bandoleros) demobilizována v rámci poměrně širokých amnestií. Jedním z těch, kteří se ozbrojeného boje nevzdali, byl Tirofijo, občanským jménem Pedro Antonio Marín Marín (1930 - 2008). Znamější je jako Manuel Marulanda Veléz, který se stal zakladatelem komunistických Revolučních ozbrojených sil Kolumbie (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia – dále jen „FARC“).

² Kolumbijská občanská válka měla za následek nejméně 200 tisíc mrtvých, 600 až 800 zraněných a více než jeden milion přesídlených obyvatel (Oquist, 1980).

³ Jednalo se o operace zpravodajských služeb zaměřené na zajištění bezpečnosti režimů v jednotlivých státech provázené množstvím útoků na civilní obyvatelstvo a cílenými atentáty na oponenty těchto režimů. Operaci Kondor, která se bezprostředně dotýkala Argentiny, Brazílie, Chile, Bolívie, Paraguaye, Uruguaye a později i Peru a Ekvádoru, je tak podle některých odhadů připisováno až 60 000 obětí z šesti zemí, jichž se dotýkala (Shiraz, 2013).

Je rozhodně pozoruhodné, že se v takovém prostředí mnoho z těchto latinskoamerických vojenských diktatur do konce osmdesátých let samo zhroutilo či rozpadlo. Region v tomto období zažil bezprecedentní vlnu změn, která byla spojena s širším globálním fenoménem známým jako „třetí vlna demokratizace“ (Huntington, 1991; Hagopian, Mainwaring, 2005). Její začátky lze vystopovat roku 1974 v Portugalsku⁴, odkud se rozlila v průběhu 80. let v podobě různě zabarvených a nestejně úspěšných demokratických tranzicí přes Latinskou Ameriku k zemím Asie a Tichomoří a zpět do východní Evropy, kam dorazila roku 1989. Toto období, ve kterém německý teoretik Zapf spatřoval určité institucionální univerzální modernizace (Zapf, 1992), se vyznačovalo rozšiřováním „otevřených“ institucí trhu, demokratických politických systémů i regulativních úloh státu (Havelka, Müller, 1996). Přes počáteční úspěchy však v mnoha z těchto novějších demokracií nedošlo k jejich úplné konsolidaci, jak ukazují do současnosti jejich křehké volební instituce.

Jak původně naznačovala konceptualizace „třetí vlny“, nástup demokracie měl být neoddelitelně spjat s hospodářským růstem, sociálním pokrokem a posilováním vnitřní bezpečnosti. Ekonomiky Brazílie, Mexika, Kolumbie, Panamy a Peru nepochybně rostou exponenciálně a Latinská Amerika prokazatelně čerpá z období ekonomické stability. V celém regionu se přibližně 580 milionů lidí „vymanilo z chudoby“, přičemž rozdělení příjmů se mezi lety 2002 až 2008 stalo „o něco méně nerovnoměrným“, a region, který byl dříve „symbolem ekonomické nestability, většinou úspěšně proplul recesí“, kterou vyvolaly finanční turbulence v roce 2008 (Reid, 2009). Podle hlavního ekonoma Inter-americké rozvojové banky (IBD) Santiaga Levyho mohla být ekonomická výkonnost tohoto regionu v průběhu zmíněné recese „závěrečnou zkouškou spojenou s oslavou dospělosti“ (Reid, 2009). Tento vskutku přehnaný optimismus, sdílený řadou latinskoamerických vůdců, se rozšířil také do bezpečnostní oblasti. Vedoucí představitelé Latinské Ameriky, oslavující bezpečnostní úspěch svého regionu, navrhli na zasedání Rady bezpečnosti OSN, vedeném tehdejší argentinskou prezidentkou Cristinou Fernández, aby se regiony při řešení svých interních konfliktů, v nichž byly

⁴ Portugalský 25. duben 1974 změnil běh dějin. Krátce po půlnoci se z rozhlasové stanice Renascença ozvala zakázaná píseň oblíbeného skladatele Josého Afonsa Grândola Vila Morena, která byla znamením k zahájení vojenského převratu. Protože si portugalští vojáci, na znamení politických cílů vetkli do hlavní samopalů karafiáty, vstoupil tento převrat do dějin jako „karafiátová revoluce“ (Klíma, 2013).

zaznamenány různě motivované dlouhotrvající nepokoje, poučily ze zkušeností Latinské Ameriky a Karibiku (Ricks, 2010). V souvislosti s tím si v mezinárodní politice a vysokých vojenských kruzích vysloužily vojenské operace realizované počátkem tisíciletí v Kolumbii označení strategicky modelového příkladu. Ten je možné a žádoucí napodobovat a využívat i v tak vzdálených a odlišných zemích jakou je třeba Afghánistán (Haddick, 2010).

Vzhledem k uvedeným skutečnostem se autor domnívá, že bližší seznámení se se zeměmi zasaženými podobnou vlnou násilí ve srovnatelném historickém kontextu, může vést skrze seznámení se s institucionálním rámcem zkoumaných událostí k pochopení hlubších příčin existence a případného zániku povstaleckých skupin.

Výzkumná otázka, jejímž zodpovězením se autor chce ve své práci zabývat, zní: „Byla za rozdílným výsledkem ozbrojeného boje obou guerill jejich ideologie, použitá strategie nebo jím bylo institucionální nastavení politických systémů zúčastněných zemí?“ Na tuto otázku se autor pokusí odpovědět komparací jak obou zúčastněných povstaleckých skupin, tak také srovnáním jednotlivých etap politického a institucionálního vývoje obou zemí. Za účelem získání potřebných podkladů bude provedena analýza a následné porovnání zvolených kritérií obou povstaleckých skupin a chování odpovědných institucí komparovaných zemí.

Tato práce je tedy pojata jako komparativní případová studie ideologických základů, organizací a strategií dvou guerillových uskupení Sendero Luminoso v Peru a FARC v Kolumbii. A zároveň politických systémů obou zemí z hlediska přístupu institucí státu (v tomto případě především exekutivy) k potřebám obyvatelstva. Pro potřeby komparace budou v práci zkoumány okolnosti vzniku guerill, jejich kořeny, ideologická východiska, užitá strategie boje. A protože zahájení ozbrojeného povstání nebylo akcí vzniklou samo o sobě, bude zkoumání podrobena též chování odpovědných státních institucí, které ozbrojenému povstání předcházelo. Při snaze o zjištění důvodů rozdílného vývoje obou guerill budou rovněž zkoumány způsoby a převládající trendy v přístupu příslušných státních institucí k řešení existujícího interního konfliktu.

Zpracovávané období bude ohraničeno začátkem prezidentského mandátu Alberta Fujimoriho v Peru ⁵ a koncem druhého volebního období mandátu

⁵ Prezidentem byl od roku 1990 do roku 2000.

prezidenta Manuela Santose v Kolumbii⁶. Při hledání kořenů vzniku obou guerill je ale nutné se, v případě FARC, vrátit až do meziválečného období, v němž byly v Kolumbii položeny základy nerovnoměrností při nakládání s obdělávatelnými pozemky. V případě Světlé stezky to potom znamená exkurz do začátku 70. let, kdy byly v Peru prováděny agrární reformy, které přes vynaložené úsilí vlád venkovskému obyvatelstvu zlepšení existenčních podmínek nepřinesly.

Počátek poslední dekády 20. století byl zvolen jakožto mezník ve vývoji obou guerill. Světlá stezka dosáhla v této době zenitu svého úsilí o přeměnu státního zřízení. V tomtéž období byl prezidentem zvolen muž, který krátce po svém zvolení zahájil vojenskou a policejní operaci vedoucí k její naprosté marginalizaci. Naproti tomu se v Kolumbii stal prezidentem představitel snah o mírové řešení vnitřní války. Jeho snahy však přes nadějný začátek ukončilo další, tentokrát především kriminálně motivované násilí. Datum ukončení mandátu prezidenta Santose bylo zvoleno záměrně, neboť to byl právě on, kdo přes odpor opozice a, jak se následně ukázalo, i části kolumbijské populace, přivedl FARC k jednacímu stolu a dohodl oboustranně přijatelné podmínky pro ukončení probíhající války.

Ukončení vojenských operací povstalců ohrožujících samotnou existenci obou zemí odděluje bezmála 20 let. Vláda prezidenta Fujimoriho peruánské povstalce vojensky zdecimovala, administrativa prezidenta Santose přivedla ty kolumbijské k jednacímu stolu. Analytickému zpracování budou proto podrobena právě funkční období těchto dvou prezidentů.

Práce je rozčleněna do několika částí, kdy první je věnována popisu zvolené metody a rovněž seznámení čtenáře s teoretickým rámcem, ve kterém bude téma zpracováno. Do této kapitoly jsou také zařazena vysvětlení nejdůležitějších, v práci užitých, pojmů. Komparativní část bude věnována historii Světlé stezky a Revolučních ozbrojených sil Kolumbie. Budou v ní postupně porovnány okolnosti předcházející jejich vzniku, kořeny a ideologické základy a z nich se odvíjející jak programová východiska a organizace, tak i využití strategie vedených bojů obou uskupení. Nezbytnou součástí této kapitoly bude i srovnání na úrovni obou vlád z hlediska jejich účasti na vzniku konfliktů a jejich přístupu k řešení nastolených otázek.

⁶ Prezidentem byl od roku 2010 do roku 2018.

Tato nejrozsáhlejší kapitola bude pro potřeby zpřehlednění rozčleněna do několika podkapitol věnovaných zvoleným komparačním kritériím. Autor se v ní tedy soustředí na hledání a zkoumání kořenů vzniku obou guerill a jejich ideového zakotvení. Další podkapitolou bude komparace jednotlivých deklarovaných programů a na jejich základě konstruovaných bojových strategií. Dalším důležitým kritériem, které bude zkoumáno, jsou způsoby zvolené komparovanými povstaleckými skupinami k prosazení jejich cílů ve vztahu k exekutivám obou států. A také způsoby reakce státní moci a s tím související institucionální kapacita Peru a Kolumbie. A to jak v přístupech k řešení otázek, které povstalci nastolovali, tak i k řešení ohrožení, jež obě skupiny pro integritu Peru i Kolumbie představovaly.

Při hledání odpovědi na výzkumnou otázku bude autor vycházet z teorie kapacity států. Ta byla artikulací výsledků výzkumů, které v devadesátých letech provedl její autor Peter Evans. Ucelený výstup tohoto výzkumu byl následně uveřejněn ve sborníku *The Politics of Economic Adjustment*, editovaném Stephenem Haggardem a Robertem R. Kaufmanem. Evans prokázal, že kapacita států hraje zásadní roli při modernizaci či případné degradaci sociálního, politického, ekonomického a také bezpečnostního prostředí uvnitř státu. Autor této práce proto považuje tento teoretický koncept za využitelný pro zkoumání obou modelů státu a zodpovězení výzkumné otázky.

Proč se v případě Peru podařilo vládě a armádě v poměrně krátké době světlou stezku eliminovat, když podmínky boje s ní byly, co se například geografie terénu dotýká, velmi podobné těm v Kolumbii? Jak odlišné byly společenské a sociální podmínky v této zemi, že se zdejší guerilla nechala poměrně rychle rozbít? Proč FARC po zkušenostech z devadesátých let přistoupily na jednání s vládou? Tyto a další dílčí otázky budou muset být zodpovězeny, aby bylo možné identifikovat příčinu výsledného postavení povstaleckých skupin ve zkoumaných zemích. Zvolenou výzkumnou otázkou, k jejíž formulaci vede autora snaha o syntézu všech již prezentovaných otázek, je tedy tato: Stál za úplným ukončením, popřípadě radikálním snížením intenzity a četnosti střetů s povstaleckými skupinami rozdílný přístup politických institucí Peru a Kolumbie, nebo ho způsobila odlišná organizace obou skupin a užitá strategie boje?

Ústřední linkou práce je hledání zdrojů i příčin ukončení konfliktů, které otrásly dvěma latinskoamerickými zeměmi. Je tedy na místě se zde zmínit

o zpracování tohoto tématu v odborné literatuře české i zahraniční provenience. O konfliktech jako takových existuje poměrně velké množství studií rozličného charakteru, které pojednávají o ozbrojených střetech v různých částech světa. Těmi nejobecnějšími jsou pravděpodobně práce snažící se o rozvoj zkoumání typologie konfliktů a zachycení jejich trendů v daném časovém úseku. V tomto ohledu byla jednoznačně přelomovou prací studie Melvina Smalla a Davida Singera (1982) vypracovaná v rámci projektu *Correlates of War (COW)*, v níž specifikovali koncept války⁷. Výčtem a klasifikací válečných konfliktů se zabývají i práce Petera Wallensteena (např. Wallensteen, Axell 1994; Wallensteen, Sollenberg 1997; Wallensteen, Sollenberg 1998)⁸.

Jižní Amerika se obvykle netěší takové pozornosti akademiků jako jiné regiony světa. Oblast výzkumu konfliktů není žádnou výjimkou. Práce věnované této oblasti se většinou zaměřují na kontinent jako celek, kdy jsou zde zkoumány hlavně nejrůznější prvky organizovaného zločinu na straně jedné a fenomén regionální integrace a kooperace na straně druhé. Výzkumu se zpravidla věnují autoři či instituce působící přímo v tomto regionu, popřípadě ve Spojených státech. Reflexe tohoto tématu ze strany evropských nebo jiných autorů potom probíhá spíše na úrovni výzkumu jednotlivých konfliktů, popřípadě jednotlivých aktérů. Nejvýznamnějšími institucemi, které se specializují na konflikty v tomto regionu, jsou CRIES (Coordinadora Regional de Investigaciones Económicas y Sociales) a FLACSO (Facultad Latinoamericana de Ciencias Sociales), které jsou vydavateli celé řady tematicky zaměřených publikací řady autorů. Z nich je na místě uvést například Andrése Serbína a jeho soubor textů *Paz, Conflicto y sociedad civil en América Latina y Caribe* vydaný roku 2007, který je zaměřený na problémy občanské společnosti a ozbrojených nebo obecně násilných konfliktů v Latinské Americe a Karibiku⁹. Nebo studie *Criminal Rebels? A discussion of Civil War and Criminality from the Colombian Experience* z pera Francisca G. Sanína¹⁰. Jejím přínosem je, že do debaty o kolumbijské válce vrací v nedávné minulosti odmítaný

⁷ Práce je důležitá i z důvodu rozsáhlého datového souhrnu o nejrůznějších válečných konfliktech proběhnuvších v období 1816 – 1980.

⁸ Wallensteen stál v čele programu na výzkum konfliktů při Uppsalské univerzitě (Uppsala Conflict Data Program, UCDP), který zaznamenává data o ozbrojených konfliktech ukončených i probíhajících ve světě od roku 1946.

⁹ Tyto studie byly společností CRIES použity při vypracování regionálního akčního plánu pro občanskou společnost prezentovaného na konferenci pořádané OSN s tématem Globálního partnerství v prevenci ozbrojených konfliktů.

¹⁰ Uveřejněno v *Politics & Society* 32 (2)2004.

pohled, který FARC stavěl do role narkoteroristů a banditů, jimž jde jen o vlastní zisk. Sanín diskutuje s tvrzením, že se v případě Kolumbie jedná o typ „greed war“, neboť podle něj nelze na tento konflikt nahlížet jen pohledem ekonomů. Tento pohled koresponduje i s přesvědčením autora této práce.

Dalšími jsou autoři píšící své odborné publikace ve Spojených státech. Jsou kupříkladu političtí analytici Petr Chalk a Angel Rabasa, kteří se spolu s dalšími podíleli na monografii *From Insurgency to Stability* (RAND), zkoumající šest případových studií věnovaných ozbrojeným povstáním a chování klíčových aktérů v nich¹¹.

V chybějící užší specializaci není ani Česká republika výjimkou. Proto ani zde není téma povstaleckých skupin působících v zemích Latinské Ameriky obsáhleji zpracované. Čestnou výjimku tvoří práce Pavla Pečínky (Pečínka, 1998) podrobně zpracovávající přehled jednotlivých guerillových hnutí Latinské Ameriky po 2. světové válce a knihu *Politické systémy Latinské Ameriky*, jejíž editace se ujal Jan Němec (Němec, 2006), z nichž autor čerpal základní informace o zkoumaných subjektech. Z prací dostupných v elektronické podobě je na místě zmínit Pavlínu Springerovou a Lenku Špičanovou (Springerová, Špičanová, 2006) a jejich kvalitně napsanou práci zaměřenou na peruánská guerillová hnutí, která autorovi poskytla poměrně podrobný obraz pozadí vzniku ozbrojeného protivládního boje. Další prací, která by měla být zmíněna, je esej Soni a Josefa Smolíkových (Smolík, Smolíková, 2011) podrobně mapující prostředí kolumbijského obchodu s drogami a jeho vzájemné propojení s kolumbijskými guerillami. Může se zdát, že jejich téma zcela nerezonuje s touto prací, nicméně posloužila autorovi k získání poměrně informovaného přehledu o aktérech účastnících se kolumbijského konfliktu.

V cizojazyčné literatuře je situace o poznání lepší. Z autorů, kteří se tématu guerill věnovali a věnují je na místě jmenovat Timothyho Wickham-Crowleyho (1992), jehož studie zabývající se latinskoamerickými guerillami se autorovi této práce stala zdrojem potřebných, i když obecných informací o obou komparovaných guerillách. Další důležitou knihou byl velmi zasvěcený a osobními svědectvími doplněný soubor textů o kořenech Světlé stezky editovaný Davidem S. Palmerem

¹¹ Monografie se zabývá případy Afghánistánu, irácké provincie Al-Anbar, tuarežského povstání v Mali, ukončení povstání v Salvadoru a Kolumbii a případem Filipín.

(1994)¹². Studie Maxwella Camerona (1994) byla autorovi cenným zdrojem při seznamování se s kořeny institucionální nestability v Peru, ačkoliv k pochopení původu ozbrojeného povstání nepřináší nic nového. Šířeji o politickém a institucionálním pozadí povstání v Peru pak pojednává práce sociologa Jana Lusta (2019) zabývající se vývojem, kterým prošla peruánská levice v období po převzetí moci od vojenské vlády. Práce se v osmi kapitolách zaobírá stranickým systémem Peru v období mezi lety 1980 až 2016, tedy obdobím, jemuž je věnována i tato práce. Jejím přínosem je hlubší pochopení příčin rozpadu stranického systému a vlivu tohoto jevu na vzestup (a rovněž pád) Světlé stezky. Rovněž z novějších pak byla využita velmi informovaná a poměrně objektivní monografie *The FARC* Garryho Leech (2011), která je hlubokým vhledem do historie této největší povstalecké armády na světě a stala se autorovi zdrojem cenných informací. Leech se dlouhodobě věnuje kolumbijské problematice a je autorem několika dalších knih, které se jí zabývají. Kniha *Plan Colombia* Johna Lindsay-Polanda (2018) byla důležitým přínosem pro velmi podrobný popis okolností, jež vedly k přijetí tohoto plánu, a rovněž podrobný popis operací a užitých strategií. Její slabinou je možná, z pohledu autora, jistá glorifikace této převážně vojenské operace. Pro potřeby této práce ale byla důležitá, neboť hodnotí více aktivity kolumbijské vlády a příliš se nezabývá fenoménem FARC.

Z elektronických zdrojů byla pro autora přínosná práce věnovaná Kolumbii z pera trojice autorů Acemoglu, Robinson a Santos (2009) o některých aktérech dlouhotrvajícího konfliktu, neboť mu poskytla řadu dalších, pro účel práce potřebných, zdrojů. Při charakteristice a typologii ozbrojených povstání, v teoreticko-metodologické kapitole, potom autorovi pomohla studie autorského kolektivu LeGrand, van Isschot a Riaño-Alcalá (2017), pátrající po příčinách ozbrojeného povstání obecně.

Skutečnost, že za vznikem, existencí a smutnými úspěchy povstaleckých skupin stojí v mnoha případech, ne-li ve všech, nedostačující, popřípadě nefunkční formální instituce jednotlivých států, nebyla ale podle autora ještě dostatečně zpracována.

Závěrem této kapitoly je na místě zmínit ještě jednu skutečnost. Autor se v této práci rozhodl zcela vědomě a záměrně pominout podíl obou guerill

¹² David S. Palmer působil na univerzitě v Ayacucho v době, kdy zde přednášel i Abimael Guzmán.

na pěstování a obchodování s kokou a kokainem. Ve své práci se chce zaměřit na zkoumání příčin vzniku a následné eliminace Světlé stezky v Peru a FARC-EP v Kolumbii a případného vlivu institucionálního nastavení na existenční trajektorie obou guerill. Dle mínění autora nebyl obchod s narkotiky ani u jedné s partyzánských skupin leitmotivem jejich existence. Skupiny ani nebyly založeny za účelem výdělku a vlastního obohacení. Pravdou je, že obě existenci tohoto obchodu a skutečnosti, že nejdříve Peru a později Kolumbie patřily k největším světovým producentům koky¹³, využily k získávání finančních prostředků pro svůj boj s vládou. FARC-EP jakýkoliv podíl na obchodu a vytváření zisku z něj dlouho odmítaly. Světlá stezka se do obchodu s kokovou pastou zapojila až v roce 1987 (Dreyfus, 1999: 384), tedy 17 let od svého vzniku. Přesto se autor domnívá, že zařazení tohoto tématu nepřináší do zkoumaného tématu skutečnosti natolik relevantní, že by měly být do této práce začleněny.

¹³ <https://www.globalsecurity.org/military/world/war/peru2.htm>

1. Teoreticko – metodologická východiska

Kapitola nejdříve představí metody použité v předkládané práci. Ta je pojata jako komparativní případová studie, která se bude zabývat studiem okolností a z nich vyplývajících jevů v geograficky blízkých zemích Kolumbie a Peru. Je známo, že komparativní studie si udržuje místo jedné z hlavních kvalitativních metod, a proto se bude jednat o výzkum kvalitativní. V druhé části bude představeno teoretické ukotvení práce, která vychází z teorie kapacity států amerického profesora sociologie Petera Evanse.

Poslední součást této kapitoly bude zaměřena na vysvětlení užívaných pojmů, jejichž znalost a pochopení se pro méně obeznámeného čtenáře jeví autorovi jako důležitá.

Podle Ecksteina a Van Evera se komparativní studie zabývá soustředěným zkoumáním případů, tedy příkladů určitého jevu (Eckstein, 1975: 79; Van Evera 1997: 27–30). Objektem jejího zájmu jsou tedy dva nebo několik případů a jejím hlubším smyslem je provedení srovnávací analýzy (across-case analysis) (George, Bennett, 2005: 18–19). Již v počátcích zkoumání politické reality byla komparace rozšířenou metodou. Jejím využití se nebránily ani takové vědecké kapacity jako Adam Smith, Alexis de Tocqueville nebo Karl Marx (Mahoney, Rueschmeyer, 2003: 3). V polovině 20. století pak tento metodologický postup zaznamenal určitý ústup, neboť v tomto období dochází v sociálních vědách k rozšiřujícímu se uplatňování kvantitativních metod, které načas v této oblasti převládne (George, Bennett, 2005: 3). Situace se mění v druhé polovině šedesátých let, kdy zainteresovaní badatelé začínají o tuto metodu opět projevovat zájem. Se zvyšujícím se zájmem dochází k podrobnějšímu rozpracování relevantních postupů a k jejímu následnému ustanovení jako samostatné metodologie (Collier, 1991: 8). V politologii si komparativní studie do současnosti udržuje místo jedné z hlavních kvalitativních metod. Jak z uvedeného vyplývá, jedná se v případě komparativní studie o alternativu k experimentu jako metodologickému ideálu vysvětlujícímu pojetí vědy (Lijphart, 1971: 683–684).

V minulosti byla komparativní studie využívána především pro tři cíle, kterými byly „souběžný výklad teorie“ (parallel demonstration of theory), „makrokauzální analýza“ (macro-causal analysis) a „kontrast kontextů“ (contrast of contexts) (Skocpol, Sommers, 1980; viz též Collier, 1991: 11–13). Rozdíl mezi

prvními dvěma spočívá v tom, že zatímco souběžný výklad přistupuje k případům pouze jako k prostředku pro testování, makrokauzální analýza jejich prostřednictvím nové teorie a teoretická vysvětlení vytváří. Třetí v pořadí se soustředí hlavně na analýzu zkoumaného souboru případů jako takových, než o vyvozování teoretických závěrů (Drulák, 2008: 65 - 67)¹⁴.

Ambicí této práce není vyvozování teoretických závěrů, popřípadě zkoumání a ověřování platnosti některé z teorií, proto bude její autor vycházet hlavně ze sekundárních dat, která lze získat ze zpráv mezinárodních organizací, akademických studií a článků, tedy obecně z dostupných ověřených zdrojů. Jako výhoda sekundární analýzy se jeví možnost provedení srovnávací analýzy, časové srovnání podobných jevů ve dvou nebo několika časových úsecích, a také analýza převládajících trendů (Jeřábek, 1993: 83). Zvoleným postupem pro výzkum samotný se jako nejlepší jeví kvalitativní přístup, který je dle Reichela vhodný právě pro „zkoumání mnoha aspektů u menšího množství objektů, intenzivní šetření zkoumané skutečnosti a identifikaci vztahů mezi zkoumanými jednotkami“ (2009: 41). Základem kvalitativního výzkumu je potom induktivní logika, spočívající v pozorování či sběru dat na začátku výzkumného procesu a následného hledání pravidelností v získaných datech a interpretace významu těchto dat (Disman, 2000: 287).

Cílem práce je tedy identifikovat hlavní trendy mající vliv na konečnou podobu obou povstaleckých skupin, na jejich ideologie a strategie boje, a zároveň s nimi i trendy ve vývoji politických systémů zkoumaných zemí. Proto bude větší část práce tvořit deskripce, interpretace a analýza získaných dat. Přes pozitiva, jakými jsou v případě induktivního přístupu nalezení společných znaků a případného propojení jednotlivých zkoumaných jevů, nelze zcela pominout i určité limity kvalitativního výzkumu. Jedná se v první řadě o nevyhnutelnou redukci dat, kdy kritéria redukce jsou určována autorem, jehož rozsah selekce je dán vlastními preferencemi a přesvědčením. Zásadní roli tu hraje i obecná nemožnost zahrnout do studie všechny dostupné informace zjistitelné k dané problematice. Dalším omezením induktivního přístupu může být nedokonalá standardizace, což způsobuje jeho nižší spolehlivost (srov. Disman, 2000). Ve svém důsledku tato omezení závěrů kvalitativního výzkumu způsobují, že takto

¹⁴ Bylo by na místě zde ještě zmínit Raginovu metodu „mlhavé množiny“ (Ragin, 2000), její přiblížení však není otázkou několika vět a pro tuto práci není její znalost relevantní.

prováděné výzkumy mají pouze pravděpodobnostní charakter (Ferjenčík, 2000: 29). Proto se v tomto případě jeví jako vhodnější vyhnout se jednoznačným a generalizujícím závěrům. Prospěšnější je spíše snaha o zachycení a charakteristiku trendů a také případných shodných znaků, podobně jako je tomu v této práci.

Využití induktivního přístupu má v akademickém prostředí řadu příznivců i odpůrců. Jedním z nejzásadnějších byl Karl Popper, který celou tezi o vzniku vědecké hypotézy prostřednictvím zobecnění zjištěných faktů striktně odmítl. Za cíl kritiky si vybral dva základní předpoklady indukce, kterými jsou platnost zákona kauzality¹⁵ a existence čistých singulárních fakt, ze kterých je možné dále zobecňovat. Podle Poppera je totiž indukce vždy vystavena možnosti, že v budoucnosti dojde k objevu faktů, které vyvrátí univerzální tvrzení z ní plynoucí. Proto prosazoval opačný, deduktivní přístup, jehož podstatou je předložená hypotéza a její následné empirické testování (Popper, 1997: 18 - 20).

Vytváření relevantních deskriptivních nebo kauzálních úsudků na základě pozorování považují, a to nejen v rámci kvalitativního, ale také kvantitativního výzkumu, za nejvyšší cíl sociálních výzkumů Robert Keohane, Garry King a Sidney Verba (1994: 75). Ačkoliv i oni upřednostňují vytváření kauzálních úsudků, zároveň zmiňují, že v prostředí, kde je hledání kauzálních vztahů spojeno s velkými komplikacemi, by se výzkumník měl spokojit s podáním úsudků deskriptivních (King, Keohane, Verba, 1994: 44 - 45). Výzkumník by se měl při schematizaci reality zaměřit na oddělení „systematické“ a „nahodilé“ součásti zkoumaného jevu. Jestliže akceptujeme pravděpodobnostní charakter sociálního světa, může být existence nahodilostí vnímána jako přirozená součást sociální reality, která ale nebyla do výzkumu zahrnuta (King, Keohane, Verba, 1994: 43, 60 - 63). I s přihlédnutím na velmi omezenou možnost zajištění primárních dat a také na výše popsané limity bude předkládaná práce založena na induktivním přístupu. Půjde tedy o analýzu sekundárních dat týkajících se zvolené oblasti, použitých k rekonstrukci probíhajících trendů v obou konfliktech.

Problémy, s nimiž se může předkládaná práce potýkat, jsou dány výše zmíněnou nutností redukce, a s ní spojeného možného ovlivnění výběru zdrojů dat.

¹⁵ V tomto případě s Popperem souhlasil i David Hume, který kauzalitu považoval za pouhý zvyk přiřazovat k sobě jevy, a který ve svém důsledku vede k očekávání podobného sledu takových jevů, jako byl ten, který se odehrál už v minulosti (Hume, 1996: 75).

Problematická může být také specifikace politických zájmů zúčastněných aktérů. V Jižní Americe totiž existuje velmi silné propojení většího počtu aktérů probíhajících ozbrojených konfliktů s organizovaným zločinem, především pak s obchodem s drogami. Přesto budou Světla stezka i FARC v této práci nahlíženy primárně jako povstalecké organizace založené a organizované za účelem zlepšení životních podmínek obyvatel zkoumaných zemí. Nelze pochybovat o tom, že prvotní příčinou jejich vzniku a samotné existence byla právě bezútešná situace v oblasti naplňování a uspokojování požadavků a potřeb venkovského a původního obyvatelstva, za kterou stály nedostatečně, popřípadě zcela nefungující instituce státu. Přes zmíněné limity je autor přesvědčen, že zvolený přístup je pro téma práce relevantní a standardní.

Již bylo v této práci zmíněno, že nefunkční nebo nedostatečně fungující instituce státu mohou být příčinou vnitřního konfliktu. Jako teoretické východisko tedy byla zvolena teorie kapacity států, jejíž autor Peter Evans v roce 1992 konstatoval, že nefunkční instituce bývají příčinou vzniku štěpících linií v jednotlivých společnostech a mohou ve svém důsledku vést až ke zhroucení státu, nebo v jeho přeměnu z ochránce práv na predátora (Evans, 1992). Stát, který by měl být garantem práva a rozvoje, se v řadě případů stává tím, kdo prosazení práva a vlastnímu rozvoji tvoří překážku. Takový stát pak není schopen splnit své závazky, čímž oslabuje svoji vlastní legitimitu (Kuthy, 2011: 50). Nedostatečně fungující instituce se potom stávají příčinou společenského napětí, jestliže se nenajde politická vůle, podpořená také odpovídající silou, k jejich nápravě.

Bylo jednoznačným selháním vlády, museli-li se obyvatelé Kolumbie uchýlovat k ozbrojené obraně před zvůli vládních kolumbijských vojsk. Rovněž v Peru, kde vláda soustředila svoji pozornost zejména na oblast pobřeží a především hlavního města Limy, byla marginalizace a posléze i fyzické opuštění některých částí andské oblasti naprostým selháním v její ústřední roli. V situaci, v jaké se nacházeli obyvatelé Peru a Kolumbie, lze spatřovat určité paralely s Evansem popisovaným Zairem (Evans, 1992: 149 - 151). Jistě, na rozdíl od této země, existovala v obou zemích ve zkoumaných obdobích převážně demokraticky zvolená vláda. Ale v Peru i v Kolumbii se jednalo o vlády vědomě zcela pomíjející část svého vlastního obyvatelstva. Obyvatelstva převážně zemědělsky využitelných oblastí, které nemělo nárok na vlastní půdu.

Teoretici poválečného rozvoje pracovali v 50. a 60. letech s předpokladem, že státní aparáty by mohly být použity k podpoře strukturálních změn (srov. Lerner, 1958; Rüscher Mayer, 1969; Black, 1966). Hlavním úkolem státu se stalo urychlit industrializaci, ale vedle toho se od něj očekávalo, že bude hrát vedoucí roli v modernizaci zemědělství a vytváření infrastruktury nezbytné pro urbanizaci. Zkušenosti získávané během následujících desetiletí ale ukázaly, že stát neumí nebo v řadě případů nechce být strůjcem potřebných změn, jak to dokazovala mimo jiné i situace v Peru a Kolumbii ve zkoumaném období. Na místo toho se stále více prosazoval zcela zrcadlový obraz tohoto pohledu, a sice stát jako hlavní překážka rozvoje. Nebylo možné ignorovat krutou parodii postkoloniálních nadějí vkládaných do nově osvobozených afrických zemí. Podobně i v oblasti Střední a Jižní Ameriky se prosazoval více model státu brzdícího případné snahy o modernizaci a rozvoj společnosti (Evans, 1992: 142). S přicházející stagnací vyspělých států se konečně názor na úlohu státu mění.

Novou rolí, která byla přisuzována státu, bylo uvolnit prostor soukromému kapitálu, omezit svůj vlastní vliv v řadě oblastí. Stát měl provést strukturální změny a otevřít cestu k většímu využití vlastních průmyslových možností. Pokles růstu světového obchodu, spojený s dramatickým růstem reálných úrokových sazeb na konci sedmdesátých let a vysycháním komerčních půjček na začátku 80. let, donutil rozvojové země zaměřit se na zvládnutí těchto omezení mezinárodního prostředí. Potřebné strukturální změny byly tak předefinovány na „strukturální přizpůsobení“.

Problémy s prováděním programů strukturálních změn a nové pochybnosti o tom, zda „strukturální přizpůsobení“ samo o sobě postačuje k zajištění budoucího růstu, vedlo k přehodnocení role státu ještě jednou. Tato změna měla za následek předepisování „správných“ politik rozvojovým zemím. A to přesto, že takové ortodoxní předepisování politiky obsahovalo paradoxní očekávání, že stát, dosud označovaný za zdroj problému, může být tím, kdo bude iniciovat a následně implementovat modernizační programy, a stane se tak řešením (Kahler, 1990). Taková očekávání nebyla zcela nerealistická. Jak zdůraznil Waterbury a další, pokud byla ve skutečnosti provedena liberalizace, privatizace a další politiky spojené se strukturálními úpravami, mohl stát být skutečným iniciátorem změn (Waterbury, 1992). Stát totiž byl a zůstává v procesu strukturálních změn ústředním aktérem, i když je modernizace definována jako strukturální přizpůsobení. Uznání

této ústřední role státu vede následně nevyhnutelně k otázkám kapacity jednotlivých států (Evans, 1992: 181).

Jak tedy bylo už zmíněno výše, kapacita států daná silou a kvalitou jeho institucionálního nastavení a jeho schopností reagovat na ekonomické, sociální i bezpečnostní potřeby obyvatelstva, hraje trvale významnou roli.

Autor se v této práci chce zabývat otázkou vlivu, jaký na vznik, vývoj a existenci guerillových skupin mělo právě institucionální nastavení daných států. K svému výzkumu si vybral dvě andské země, které, jak už bylo řečeno výše, spojuje zkušenost s velmi vysokou mírou násilí. V Peru se zásadně rozhořel ve chvíli, kdy v této zemi byla ukončena vojenská vláda a země se vydala na komplikovanou cestu k demokratickému uspořádání. Důsledky liberálních ekonomických reforem, byť tyto byly provázeny levicovou rétorikou, dopadaly na vrstvy už tak nemajetných původních obyvatel země. Peruánská vláda udělala málo nebo téměř nic pro usnadnění života venkovských obyvatel. Několikrát vyhlášená a nikdy důsledně neprovedená agrární reforma měla na venkově za následek obrovskou míru chudoby. Opuštěné oblasti se tak mohly stát půdou pro vznik a šíření revolučních myšlenek Komunistické strany Peru – Světlé stezky. Zde, ačkoliv události samé dělí téměř 30 let, lze spatřovat podobnost s vývojem v Kolumbii. I zde se dlouhodobě přehlížená ekonomická a sociální situace, zejména venkovského obyvatelstva, stala příčinou zahájení vnitřního ozbrojeného konfliktu, a následně i vzniku Revolučních ozbrojených sil Kolumbie. Peruánský konflikt provázely deklamované snahy vlády o demokratizaci společnosti a její ekonomický rozvoj. V Kolumbii vypukl jako boj znesvářených příznivců dvou tradičních politických stran, jimž o nějakou demokratizaci země vůbec nešlo.

Politologie obecně, pokud jde o motivy povstání, uvažuje o situacích, kdy strasti dopadající na obyvatelstvo nabydou takové síly, že se lidé rozhodnou zapojit se do násilných protestů. Konfrontace a násilí jsou potom jen důsledky sociální, environmentální a ekonomické marginalizace a politického vyloučení.

Jak ale naznačují někteří autoři teorií z oblasti ekonomie, existují také důkazy, že většina konfliktů a násilí, které zažíváme dnes, jsou jedním z projevů „soutěživosti“ politik, korupce a špatných vztahů mezi státem a společností. Ozbrojená povstání jsou potom charakterizována jako průmysl, který generuje zisky z rabování či jiné kriminální činnosti, kdy se povstalci stávají nerozpoznatelní od obyčejných banditů (Grossmann, 1999: 269).

Mnoho vědců tvrdí, že rozdíly v kapacitě států jsou jedním z klíčových faktorů v porovnávání jejich politického i společensko-ekonomického vývoje (viz například Evans; Rueschemeyer, Skocpol, 1985; Kohli, 2004). I když způsob vykonávání moci ze strany státu může být mnohotvárný, spoléhá nevyhnutelně na Weberovu představu o státě jako „o legitimním vykonavateli násilí na daném území“ (Weber, 1946: 78). Jednotlivé státy se ale od sebe velmi liší mírou své interní výkonnosti a samozřejmě i tím, zda drží nebo nedrží monopol k použití násilí¹⁶.

Co způsobuje, že některé státy nejsou schopny si tento monopol udržet? Ve vědecké literatuře se zmiňuje několik zásadních důvodů. Podle některých je to třeba „drsny terén“ (Fearon, Laitin, 2003) podle jiných obecně „složitá geografie“ (Herbst, 2000), popřípadě za touto neschopností stojí jednoduše chudoba (Fearon, Laitin, 2003). Svůj nezanedbatelný vliv mají také vzájemná konkurence mezi státy a jejich případné konflikty (Hintze, 1975; Tilly, 1990) a rozhodně nelze vynechat ani domácí politickou soutěž, která rovněž ovlivňuje ochotu a snahu politiků k budování státní kapacity (Besley, Persson, 2009).

Obě zkoumané země splňovaly a dodnes splňují nejméně první tři uvedené okolnosti mající vliv na kapacitu státu uspokojit potřeby všeho svého obyvatelstva. Do volební reformy provedené v Kolumbii roku 1998 splňovala tato země i poslední uvedený možný důvod. V případě Peru byla situace poněkud odlišná, neboť vládám, které nastoupily po vojenské juntě, nelze snahu o zlepšení fungování státu upírat. Obě země však byly ve stejnou dobu sužovány konfliktem, který zcela normální fungování státu velmi komplikoval. Politické reprezentace zkoumaných zemí sledovaly jako svůj hlavní cíl potření povstalců vojenskou silou. Tím se připodobňovaly státu predátorovi, který své prostředky utrácí za udržení vlastní moci a neinvestuje je do odstranění hlubších příčin konfliktů. A nekoná tak právě z utilitaristických příčin svých představitelů, kteří častěji sledují vlastní cíle, než potřeby a požadavky obyvatelstva.

¹⁶ V historii existuje řada případů, kdy státní moc zcela ochabla nebo úplně vymizela. Jako příklad lze zmínit africké státy Somálsko, Sierra Leone, Libérie, Kongo a Rwanda, kde se v 90. letech stát fakticky zhroutil a vzdal se jakéhokoli předstírání, že by plnil úkoly, které s existencí státu spojujeme. Podobně i v Latinské Americe existují státy, jako Kolumbie, Peru, Guatemala, Salvador a Nikaragua, které v nedávné době prožily nebo stále prožívají dlouhotrvající vnitřní konflikty. Aktivní role státu ve výkonu své moci se tu střídala nebo střídá s absolutní pasivitou, přičemž obyvatelstvo bylo a je v řadě oblastí izolováno a ponecháno napospas měnící se situaci.

Tato práce si neklade za cíl zkoumat nebo jakkoliv prověřovat platnost Evansovy teorie. Ta slouží pouze jako její rámec. Při zkoumání kvality a kapacity státních institucí tak bude autorova pozornost zaměřena na srovnání přístupu exekutivy¹⁷ k plnění požadavků přicházejících do systému zvenčí (tzv. inputs) a dále porovnáním toho, jak jednotlivé exekutivy na vznik a nárůst aktivity povstaleckých skupin reagovaly.

Podle Evanse roste kapacita státu zosobněná jeho úřednickým aparátem vždy pomaleji, než je nutné ke zpracování zvnějšku přicházejících stimulů. Nedostatečné správní a organizační schopnosti státu vedou k poklesu jeho výkonu. Nedostačující výkonnost podkopává jeho legitimitu a stěžuje jeho přístup ke kvalifikovaným lidským zdrojům, které by pro zpracování navyšujících se příchozích podnětů potřeboval. Rozdíl mezi společenskou poptávkou a možnostmi státu se tím zvětšuje (Evans, 1992: 176-177). Pokud takový stav přetrvává dlouhodobě, může mít za následek vznesení požadavku společnosti na změnu stávajícího systému.

¹⁷ Exekutiva je totiž v obou více méně personalizovaných politických systémech institucí odpovědnou za fungování státních institucí.

1.1. Vymezení pojmů

Protože se v případě obou zkoumaných zemí od začátku popisovaných konfliktů jednalo o jejich ozbrojené modifikace, má autor za to, že je na místě se zastavit u vysvětlení pojmu ozbrojený konflikt.

Ve vědecké komunitě zatím, přes to že na toto téma existuje velké množství prací, nebylo dosaženo obecné shody na jednotné definici ozbrojeného konfliktu ani na jeho typologizaci. Lze pouze konstatovat, že základní shoda panuje v tvrzení, že každý konflikt má čtyři základní prvky, kterými jsou aktéři, jejich jednání, jejich zájmy a hodnoty, které jsou neslučitelné (Waisová, 2005: 35). Bartos a Wehr (2002: 13) považují konflikt za situaci, v níž „*aktéři proti sobě užívají konfliktní chování, aby dosáhli nekompatibilních cílů a/nebo vyjádřili své nepřátelství*“. Podobně i Wallensteen (2007: 15) definuje takový konflikt jako „*sociální situaci, v níž alespoň dva aktéři (strany konfliktu) usilují o získání v danou chvíli dostupných vzácných zdrojů*“.

V ozbrojeném konfliktu, v němž proti sobě stála centrální moc hájící stávající stav a guerilla snažící se tento režim, v případě Kolumbie proměnit a v případě Peru úplně zničit, lze spatřovat řadu znaků naplňujících charakteristiku pojmu občanská válka.

Její obecná definice praví, že se jedná o vojenský konflikt nejméně dvou proti sobě stojících aktérů, z nichž alespoň jedním je vojensky vybavená povstalecká skupina, v jejichž řadách bojují ozbrojenci na plný úvazek. Tento rys činí občanskou válku odlišnou od běžného výtržnictví, kriminálních aktivit a terorismu. Druhým rysem takové války je, že jde o akt napadení, který je směřován proti stávající mocenské autoritě (Kalyvas, 2007).

Intenzita takového ozbrojeného konfliktu bývá obvykle stanovována dle počtu mrtvých obětí (Mareš, 2004). Aby tedy bylo možné občanskou válku co nejpřesněji definovat, je nutná její konkrétní kvantifikace, jejíž závěry mohou tento konflikt odlišit od dalších, ne tolik závažných druhů organizovaného násilí.

O tom, že v definování občanského ozbrojeného konfliktu nepanuje zcela jednota, svědčí množství autorů a institucí, které se tímto fenoménem zabývají a pro jehož charakteristiku využívají více či méně odlišných metod. Fearon a Laitin například charakterizují konflikt jako občanskou válku v případě, že si vyžádá nejméně 1 000 mrtvých, kdy roční průměr počtu obětí dosahuje nejméně 100

a počet obětí ve stejném období dosáhne na obou stranách alespoň 100. Sambanis a Doyle užívají pro určení občanské války nejmenší roční počet obětí 1 000, kdy tuto hranici spojuje s celkovým počtem mrtvých, jenž musí dosáhnout za období nejméně tří let počtu vyššího než 1 000 a přitom nesmí klesnout pod 500 obětí. Pro americký výzkumný projekt Political Instability Task Force (PITF) je kritériem občanské války minimální počet 1 000 mobilizovaných osob a minimální počet 100 obětí padlých v uplynulém roce, zatímco Uppsala Conflict Data Program (UCDP) uvádí jako kritérium 1 000 obětí za rok (Bleaney, Dimico, 2008)¹⁸.

Občanské války vypukají a jsou vedeny z řady příčin, jejichž definování naráží na odchylky v definici občanské války jako takové. Tyto odchylky jsou způsobeny prováděním analýz odlišných souborů dat, popřípadě zkoumání rozdílných aspektů vedených válek (Bleaney, Dimico, 2008)¹⁹. Obecně lze říct, že tyto války vznikají nejčastěji z ekonomických, etnických, politických a demografických příčin.

Jednou z velmi krvavých příčin občanských válek je etnicita, pro jejíž projev je rozhodující, zda daná společnost pocítuje strach ze ztráty národní či etnické odlišnosti či si vytvořila obraz vlastní nadřazenosti nad ostatními sdílejícími stejný životní prostor (Krejčí, 2010).

Do oblasti ekonomických příčin jsou pak zařazovány například nedostatečný ekonomický růst v dané zemi, nízké HDP a její závislost na primárních zdrojích (Klem, 2004). Rovněž reálný příjem na hlavu je také významným faktorem ovlivňujícím možnost vzniku občanské války. Bohatší společnosti obecně hledají politická řešení vnitřních problémů především prostřednictvím vyjednávání.

Rizikovost výskytu občanské války rovněž, dle některých vědců (Gleditsch, Balch-Lindsay, Fearon, Herzog), ovlivňuje politický systém dané země. V této souvislosti je zajímavé zmínit podobnost mezi stabilizovanými demokratickými a striktně autokratickými režimy, které jsou méně vystaveny nebezpečí vzniku občanské války než režimy nacházejícími se ve fázi přechodu (Hegré, 2001).

¹⁸Jak z počtu obětí obou konfliktů vyplývá, kolumbijský (cca 220 000) i peruánský (cca 70 000) konflikt naplnily tento předpoklad definice občanské války zcela bezpochyby.

¹⁹ Prováděné studie totiž zpravidla zkoumají jen jeden ze tří aspektů těchto válek, kterými jsou jejich výskyt (zda ve zkoumaném období a zemi válka probíhá), vypuknutí (časový úsek, v němž je válka zahájena) a trvání (zda pokračuje válka probíhající už v předešlém období).

Na pomezí mezi politickými, etnickými a ekonomickými příčinami občanských válek se nachází práce ekonomů Colliera a Hoefflerové. Ti, jako zastánci významu ekonomických faktorů, předpokládají, že občanské války vznikají především z chamtivosti (greed), tedy z touhy po obohacení, a teprve potom připouštějí možnost nárůstu pocitu rozhořčení (grievance) zdůvodněného potřebou napravit nějakou křivdu. Ta může být způsobena nerovností vzniklou v oblasti politické, etnické, náboženské či ekonomické, popřípadě předešlým konfliktem (Collier, Hoeffler, 2002).

Dalšími v řadě jsou demografické příčiny, které jsou dány velikostí země a počtem jejího obyvatelstva. Malý stát neposkytuje povstalcům dost prostoru pro manévrování a ustavení základny bojových operací v dostatečné vzdálenosti od centra moci. Riziko války se také zesiluje se zvyšujícím se počtem obyvatel v daném teritoriu.

Jedním ze zkoumaných prvků konfliktů je typ převládajícího jednání. Tím je myšleno buď použití regulérní ozbrojené moci nebo forma guerillového boje, popřípadě provádění různě motivovaných čistek nebo přímo genocida. V prvním případě dochází ke střetu dvou či více regulérních armád využívajících konvenční zbraně s cílem zasáhnout vojenské jednotky protivníka. V případě guerilly je cílem protivníkovou infrastruktura a spolu s ní i symboly jeho moci, tedy policisté, vojáci a zaměstnanci administrativy. Guerilly nejsou v daném státě, na rozdíl od pravidelných armád, oficiálně uznávanými entitami a jsou organizovány především do menších až středně velkých jednotek ponejvíce vybavených lehkými zbraněmi (Merari, 1993: 26). Čistkou lze označit „*záměrné odstranění nežádoucího obyvatelstva, které se liší jedním či více charakteristickými rysy, jako je etnický původ, náboženství, rasa, třída nebo sexuální preference*“ (Bell-Fialkoff, 1999: 13). Genocidou je označováno vyhlazení národa nebo určité etnické skupiny (Lemkin, 1944: 79). Poslední dva typy jsou spíše okrajovým jevem a nejsou zpravidla využívány²⁰. V některých případech se jednání majícího rysy čistky dopouštěla i peruánská Světlá stezka při „očišťování“ společnosti od „závadných“ osob.

Někdy dochází k zasahování do probíhajících vnitřních konfliktů ze strany států sousedících. Konflikty potom už nejsou jen záležitostí bojujících stran

²⁰ Smutnými příklady poslední dekády 20. století jsou konflikt ve Rwandě a bývalé Jugoslávii, kde docházelo k čistkám hraničícím s genocidou na základě etnické a náboženské příslušnosti. Ze současných pak lze zmínit konflikt v Nigérii mezi vládou a Boko Haram.

(Wallensteen, 2007: 193-194), ale také států v nejbližším okolí, které chrání své zájmy v oblasti. To se může dít formou angažmá v řešení sporu a uklidnění situace, nebo také účastí ve sporu na straně jednoho z aktérů²¹.

Ukončení vnitřních konfliktů, vedoucí k řešení nekompatibility cílů zúčastněných aktérů, mohou proběhnout několika způsoby. Strany konfliktu mohou změnit priority či pořadí svých priorit. Tyto změny mohou být umožněny například obměnou vedení vůdce, popřípadě jeho smrtí²², či změnami v socioekonomickém prostředí²³, v němž konflikt dosud probíhal (Wallensteen, 2007: 50-55). Jak z výše uvedeného vyplývá, kolumbijský a peruánský vnitřní konflikt lze charakterizovat jako boj vedený formou guerillového boje, kdy na jedné straně stojí aktér požadující změnu celého stávajícího systému, proti kterému stojí zpravidla pravidelné ozbrojené mocenské složky státu, chránící status quo. Prvky boje mající znaky čistky byly ze strany povstalců využívány hlavně v Peru. V Kolumbii touto smutně proslulou formou vstoupily ve známost spíše paramilitární pravicové jednotky, bojující zprvu na straně státu.

Do té doby úspěšný boj Světlé stezky víceméně ukončilo zajetí jejího vůdce. Co to pro organizaci znamenalo a proč tomu tak bylo, bude zmíněno v příslušné kapitole. V Kolumbii došlo k postupné změně ve vnímání motivací povstalců ze strany obyvatelstva. Tato změna umožnila státu zvolit jiný postup, který ve svém důsledku znamenal vytvoření prostředí nakloněného souhlasu se zahájením mírových rozhovorů ze strany povstalců.

1.2. Souvislosti vzniku pojmu guerilla

Guerilla je specifickou kategorií války, kdy se jedná v podstatě o označení způsobu vedení boje a je s ní spojen i specifický typ bojovníků. Zkusme si ale nejdřív zodpovědět několik otázek týkajících se guerilly jako takové. Jak vlastně definovat guerillu, co to je? Pojem označující a vztahující se k určité formě boje je totiž velmi široký. Prakticky žádná z existujících definic (Rabert, 1995: 2; Merari,

²¹ V souvislosti s tématem práce lze zmínit prokázaná angažovanost Chávezovy i Madurovy Venezuely při podpoře partyzánů v sousední Kolumbii. Stejně tak Ekvádor za Raffaela Correy stál na straně kolumbijských povstalců.

²² V Peru bylo nepochybně takovým momentem zajetí vůdce SL Abimaela Guzmána.

²³ Administrativně prezidenta Santose se podařilo vytvořit prostředí odlišující se od nekompromisního postoje jeho předchůdce Uribeho.

1993: 21; Schmitt, 2004) zcela nepokrývá veškeré její aspekty. Jedná se o stále žijící, vyvíjející a měnící se koncept. Historicky se váže ke španělskému odboji proti Napoleonovi na počátku 19. století²⁴. Podle některých autorů²⁵ je pojem guerilla mnohem staršího data a do napoleonských válek spadá pouze její pojmenování. Pro účely této práce se autor podrží definování guerilly jako vedení rozptýlené záškodnické války pomocí malých pohyblivých formací proti silnějšímu protivníkovi (Merari, 1993), kdy strategií jejího boje nejsou rozhodně útoky proti ozbrojenému jádru nepřítele, nýbrž se jedná o dobře naplánované výpady proti různým cílům, které mohou u protivníka způsobit zmatek a dezorganizaci.

Dva nejvýznamnější teoretici partyzánského pojetí války Mao Ce-tung a Ernesto Che Guevara vnímali guerillu jako pomocnou bojovou sílu provádějící ozbrojené akce v týlu protivníka mající svou činností pomáhat k narušení mocenského statu quo. V poněkud rozvinutějších představách mělo jít o sílu hrající po určitou dobu, nejméně do chvíle vybudování pravidelné armády nebo dosažení zamýšlených cílů, roli hlavní, kdy by se od jejího úspěchu či neúspěchu měla odvíjet životaschopnost daného pokusu. (Merari, 1993: 21; Münkler 1990: 16).

K tomu, aby guerilla byla ve svém snažení úspěšná, je zapotřebí její velké časové i prostorové flexibility a od ní se odvozující strategie „hit and run“, která je pro její specifické vedení války tím nejideálnějším taktickým prvkem. Raubert vidí jako další důležitý prvek pro úspěšný boj guerilly její s daným územím svázaný charakter, tedy o její úzké sepětí s půdou a krajinou, kterou využívá pro svoji činnost (Raubert, 1995: 24 - 25). Jednotky povstalců mohou využít místní obyvatelstvo k splynutí s ním za účelem vlastní ochrany. Rovněž ho mohou využít ke sběru pro sebe důležitých informací a k dalším formám spolupráce.

V odlehlých příhraničních regionech pak umožňuje využití sousedních zemí k budování základů a operování z „bezpečnějších“ území. Jedním z důležitých znaků vedeného boje je předcházení střetům s plnou silou vládních jednotek. Naprosto nejdůležitější je ale získání si a udržení podpory místního obyvatelstva, od které se odvíjí úspěšnost či neúspěšnost dané guerilly.

Diskuse o definování guerilly stále trvá napříč celým akademickým spektrem a lze konstatovat, že odlišný názor na její charakteristiku má téměř každý

²⁴ Guerilla znamená španělsky „malá válka“

²⁵ „Tato forma válečnictví [guerilla] je možná stejně stará jako samo lidstvo, rozhodně pak starší nežli válka konvenční“ (Merari, 1993).

autor, který se tímto námětem zabývá (například: Schmitt, Merari, Mareš, Pečinka, Wickham-Crowley).

S pojmem guerilla je neoddělitelně spojen i pojem „partyzán“. Využití těchto pojmů má zhruba podobný časový i geografický původ. „*Pojem partyzánské (resp. „stranické“ – jak by zněl přesný překlad) války se objevil v polovině 18. století, a to ve francouzských instrukcích pro vedení války s malými částmi oddílů a harcovníků.*“ (Mareš 2004). Je tedy zřejmé, že tyto pojmy si jsou blízké i náplní činnosti zmiňovaných jednotek. Přesto ale mezi autory nepanuje v tomto směru shoda. Podle Rauberta (1995: 26) někteří autoři přisuzují guerille ofenzivní styl vedení boje na rozdíl od partyzánů bojujících v podstatě defenzivně. I přes tyto rozdíly jsou oba termíny v literatuře často používány jako synonyma. Nejinak tomu bude i v případě této práce, která se bude tohoto přístupu držet.

Carl Schmitt prezentoval guerillu jako koncept postavený na čtyřech základních kritériích, kterými jsou neregulérnost, vystupňovaná mobilita, intenzita politické činnosti a již uvedený telurický charakter (2004)²⁶.

Jak je tedy zřejmé, při definování pojmu guerilla je k dispozici poměrně široký prostor. Pro tuto svoji definiční nejednotnost a šíří se tedy částečně nelze vyhnout jejímu překrývání se s jinými způsoby boje. Co je ale pro tuto práci podstatnější, je snaha o odlišení guerilly od dalších bojových strategií, jakou je například terorismus.

Pojmy terorismus a guerilla jsou nejméně od roku 2001 poměrně často zaměňovány. Jestliže odhlédneme od liknavého nadužívání těchto termínů v médiích a v politických prohlášeních, odráží toto splývání a chybné užívání nepořádek panující v definování terorismu jako takového. „*Guerilla nenese, na rozdíl od terorismu, hanlivý podtext, a užití tohoto termínu proto mnoho autorů považuje za prvek objektivit*“ (Merari, 1993). Problémy s označením jednotlivých aktérů však nejsou dány pouhým zmatením pojmů či náhodou. Často se jedná projev subjektivních preferencí samotného autora dané práce. Jedna a táž formace může být sympatizujícími označena za partyzánskou, přestože její odpůrci jí

²⁶ Ne/regulérnost je zde charakterizována jako otevřené a demonstrativní nošení uniformy a zbraně. Partyzán, příslušník guerilly se svou politickou angažovaností odlišuje od zločinců, jeho snažení není primárně namířeno k vlastnímu obohacení a je zřejmý jeho příklon k určitému politickému přesvědčení, za jehož prosazení bojuje. Vystupňovanou mobilitu, jako základ jejího úspěchu, lze chápat jako schopnost prostorové flexibility, rychlosti ve střídání útoku a ústupu. Telurický charakter je dán personálním spojením s danou lokalitou, respektive zemí (Schmitt, 2004).

nazývají teroristickou. Jasno do definování nevnáší ani samotné bojující jednotky, neboť je doloženo, že partyzánská/guerillová hnutí používají dle okolností a vytyčených cílů metody, v nichž se prvky ospravedlnitelné partyzánské války mísí s terorismem a naopak (Pečínka, 1998; Merari, 1993).

Přesné rozlišení pojmů guerilla a terorismus je tedy téměř nesplnitelný úkol. Při snaze o jeho splnění nám nepomůže koncept klasického pojetí války dle Clausewitze, ani případný politický podtext či bojovníky zamýšlený emocionální dopad na civilní obyvatelstvo, které lze zkoumat v případě terorismu. Rovněž nám nepomůže dříve zmíněná nejednotnost při definování obou pojmů. Tato práce tedy bude při charakteristice ozbrojených aktérů vnitřních konfliktů v Peru a Kolumbii vycházet z rozlišení, které na základě svých zkušeností připravil Ariel Merari (Merari, 1993: 26) i svědomím toho, že ani on nebyl schopen podchytit všechny nuance a přesahy jednotlivých zkoumaných typů vedení bojů.

1.3. Definice partyzánských a povstaleckých skupin

Výše uvedený filozof a politolog Carl Schmitt ve své knize *The theory of the Partisan* (1963) definoval partyzána jako osobu, která se musí ztotožnit s ideologií a vizí hnutí, za něž bojuje. Jedná se ponejvíce o osobu bez pravidelného vojenského výcviku, která svoji vlastní bezpečnost odvíjí od znalosti území, na němž působí, a od dobrých vztahů s místním obyvatelstvem. Partyzánským oddílům je, v zájmu úspěchu jejich jednání, vlastní vysoká mobilita umožňující jim nečekané útoky proti vládním silám. Důležitým znakem partyzánské skupiny je její existence mimo zákonný rámec země, v níž působí.

Ve zpravodajské příručce Ústřední zpravodajské služby Spojených států (CIA) vydané roku 1980, věnované analýze povstání, byla partyzánská činnost postavena na roveň terorismu, když oba tyto jevy zařadila pod pojem insurgency (česky povstání). V této publikaci je povstání charakterizováno jako vleklá politicko-vojenská činnost vyvíjená za účelem získání úplné nebo částečné kontroly nad prostředky dané země za využití neoficiálních vojenských sil a ilegálních politických organizací s cílem oslabení legitimacy centrální vlády a jejího případného odstranění. Příručka je v řadě případů poplatná době svého vzniku, jak o tom svědčí zahrnutí poměrně odlišných forem politického odporu pod termín povstání. Vedle guerillového boje je tak tímto termínem označován i terorismus,

politická mobilizace a s ní spojená propaganda, vznik utajené, ale i oficiální opoziční politické strany a případné mezinárodní aktivity opozičních sil. Jedinou odlišností, která měla dle příručky pomoci oddělit povstalce od teroristů, tak zůstávala snaha prvních o získání kontroly nad danou oblastí²⁷.

Markus Wagner charakterizuje povstalecká hnutí jako nestátní stranu vnitrostátního ozbrojeného konfliktu. Taková hnutí se podle něj vyznačují poměrně vysokou mírou organizace a institucionalizace. Jsou schopná vystupovat jak na globální, tak na regionální, sub-regionální, ale také na lokální úrovni mezinárodních vztahů (Wagner, 2012: 742).

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že stanovit jasnou definici povstaleckých skupin není stejně jako v případě guerilly jednoduché. Syntézou uvedeného lze opatrně dojít k závěru, že partyzánské i guerillové skupiny spojuje jejich, nejméně zprvu, lokální zakotvení. Jsou tvořeny jednotlivci sdílejícími jednotnou ideologii a bojující za účelem získání vytýčeného statku. Jejich úspěšnost je dána získáváním a udržováním podpory ze strany místního obyvatelstva. Přes tuto zdánlivou lokálnost jsou schopny poměrně dobře fungovat v příhraničních regionech sousedních států, zvláště v případě, že se jedná o tzv. vyloučené oblasti²⁸. Je zřejmé, že se nejedná o náhodná a krátkodobá uskupení, neboť se vyznačují vysokou organizovaností a akceschopností.

FARC i Sendero luminoso (dále jen „SL“) jsou ozbrojenými povstaleckými jednotkami vedoucími v nedávné minulosti guerillový boj s centrální vládou. FARC dokázaly ovládnout poměrně rozsáhlá území Kolumbie, SL se rovněž podařilo prakticky převzít vládu v departmentu Ayacucho a částečně i v dalších departmentech. Obě guerilly mají takřka výlučně rurální charakter, neboť se ani jedna nijak zásadně, až na krátké intermezzo v případě SL, nedokázala prosadit v urbánních oblastech. Lze tedy konstatovat, že obě naplňují důležité znaky definice povstaleckých skupin, popřípadě partyzánských skupin.

²⁷ Guide to the Analysis of Insurgency. Washington D. C.: Central Intelligence Agency: 1980, Dostupné na: <http://www.fas.org/irp/cia/product/insurgency.pdf> (13. 6. 2020)

²⁸ Málo obyvatelné, s infrastrukturou státu málo nebo vůbec propojené, oblasti nacházející se zpravidla v příhraničních nebo obtížně přístupných oblastech států. Jejich obyvatelé jsou prakticky vyloučení z občansko-právního vztahu s centrem takového státu a jsou jim odepřena mnohá práva, která běžně platí v jiných částech země. Zpravidla podléhají často samozvanému autokratovi, který zosobňuje „státní“ moc a sporadicky nebo nijak se jich nedotýkají případné změny v zemi. Jejich postavení je často dáno bývalým koloniálním uspořádáním dané oblasti (Ahmad, 1937).

Snaha o definování pojmů guerilla a povstalecká/partyzánská skupina, byla vedena autorovou představou o jejich vzájemných odlišnostech. Jak ale z uvedeného textu vyplývá, jejich odlišení není nikterak jednoznačné. Právě pro tuto svoji obsahovou nejednoznačnost jsou oba termíny v literatuře často používány jako synonyma. Nejinak tomu bude i v případě této práce, která se bude tohoto přístupu držet.

1.4. Strategie a cíle povstaleckých skupin

Partyzánské skupiny vedoucí guerillu proti centrální vládě nemají kapacitně ani technologicky naději na poražení nepřítele, tedy vládních jednotek, v přímém otevřeném boji. O taková střetnutí vlastně ani neusilují. Proto je jejich strategií převážně defenzivní boj. Vedené snahou vyhnout se přímým střetům, soustřeďují se takřka výlučně na stacionární a méně mobilní cíle nepřítele. Nejsou ale výjimkou útoky na menší policejní či vojenské převážně zásobovací konvoje. Ozbrojení povstalci zaměřují své útoky na infrastrukturu (elektrorozvodné a vodovodní sítě, popřípadě rozličné produktovody či důležité komunikační uzly). Provádějí náhlá přepadení silových symbolů státní správy, jakými jsou třeba policejní stanice či vojenská hlídkovací stanoviště a další techniky (Wickham-Crowley, 1956: 3). Cílem jejich boje je odstranění stávajícího politického uspořádání v zemi, popřípadě v konkrétním regionu. Za tím účelem útočí především na jasně a snadno identifikovatelné zástupce moci jako jsou už zmínění vojáci, policisté, ale i zaměstnanci státní správy a samozřejmě také političtí oponenti (Souleimanov, 2006: 48).

Příslušníci povstaleckých skupin nosí zpravidla jednotné uniformy a jsou podle armádního vzoru organizováni do jednotek (Eichler, 2007: 144). Protože ale nemají sílu na otevřený a přímý střet, volí tzv. opotřebovací techniku, která spočívá v náhlých, dobře naplánovaných útocích, po nichž přichází rychlý ústup z místa (taktika hit and run). Bojové akce jsou prováděny rozptýleně s využitím výhod daných členitým terénem. Tyto nutí nepřítele stále přeskupovat síly obtěžující svou přítomností obyvatelstvo, které alespoň zpočátku bývá na straně povstalců. Stálé přesuny a změny strategií, jakož i neúspěšné operace, vedou k obecné únavě z bojů, které vlastně ani boji nejsou. Zásadou povstalců je odmítnutí vedení boje dle způsobu, k němuž je vycvičen protivník. Proto se mu guerilla snaží

vnutit sobě výhodný rytmus střetů a svůj způsob vedení boje. Obecně totiž platí, že guerilla vítězí, když neprohrává, zatímco pravidelná armáda prohrává, když nevítezí (Crandall, 2014: 25).

2. Komparace Světlé stezky a FARC

V této empirické kapitole bude čtenář seznámen v krátkosti s historií obou guerillových skupin, které byly ustaveny na poněkud odlišných základech a jejichž boj se opíral rovněž o částečně odlišnou ideologii. Kapitola bude strukturována dle zvolených komparačních kritérií, která byla představena v metodologicko-teoretické části. Součástí této kapitoly bude tedy nalezení a pojmenování kořenů, z nichž obě uskupení vyrostla, a také seznámení s okolnostmi a prostředím, v němž zahájily svou činnost. Následně bude pojednáno o ideologickém zakotvení FARC a SL, včetně programových východisek a z nich vycházejících strategií boje. Již dříve bylo uvedeno, že vznik obou guerill souvisí s ne/výkonností státní administrativy. Proto budou v této kapitole rovněž popsány způsoby, jakými na požadavky vlastního obyvatelstva reagovaly příslušné instituce státu. Vztahům mezi těmito institucemi a povstalcí, které byly povětšinou jednostranné, směřované proti povstalcům²⁹, bude věnována závěrečná část této kapitoly.

2.1. Historické okolnosti vzniku guerill

Latinská Amerika dostala do vínku odkaz koloniálního přístupu bývalých dobyvatelů. Jedním z jeho projevů byla, vedle určitých projevů rasismu ve vztahu k původnímu obyvatelstvu, koncentrace moci v urbánních oblastech. Latentní rasismus se projevoval, a v omezené formě se dále projevuje, dlouhotrvající politickou i ekonomickou hegemonií potomků evropských přistěhovalců, kteří se považovali a považují za nadřazené původnímu obyvatelstvu, případně potomkům otroků přivezených sem z afrických zemí. Jednoznačným projevem takové hegemonie bylo, a v mnoha případech stále je, přehlížení potřeb těchto obyvatel. Z dlouhodobého hlediska se tento stav netýká ale jen původních obyvatel či potomků otroků. S narůstající mocí „světlejší“ části obyvatelstva, soustředěné jen na vlastní prospěch propadával sítím úspěšných stále větší počet těch neúspěšných. Tak v řadě zemí došlo k významnému vychýlení rovnováhy v sociálním zabezpečení ve prospěch úzkých skupin vládnoucích jednotlivým zemím.

²⁹ Exekutiva v osobě prezidentů Kolumbie postupovala v poslední dekádě minulého století přece jen znatelně vstřícněji než administrativa prezidenta Fujimoriho.

Řešení obtížných životních podmínek hledali někteří ve stěhování se za prací do měst, tak jak tomu bylo právě v Peru. Jiní zase odcházeli z měst a snažili se zajistit si obživu na venkově zemědělskou činností na neobdělávaných územích, jako tomu bylo v případě Kolumbie. Příčiny těchto přesunů budou popsány dále.

Snahy o řádnou agrární reformu provázejí celé novější dějiny Kolumbie. Dlouhá léta byli vládnoucími konzervativními administrativami upřednostňováni více velcí vlastníci a jakákoli reforma se jich prakticky nesměla dotknout. Za účelem prosazení zájmů malých osadníků, kteří zpravidla hospodařili na dosud neobdělávané půdě, vzniklo osadnické hnutí (colono), které se snažilo podporu svých požadavků získat u Liberální strany. Nicméně ani tato strana nebyla nakloněna k prosazování zásadních změn v pozemkových právech. Proto nepřekvapí, že liberální prezident Lopéz³⁰ hledal podporu hlavně u městských pracujících a jeho vládou připravená reforma vycházela z přesvědčení, že vyřešení pozemkových problémů spočívá ve vyjití vstříc současným vlastníkům. Jeho administrativou přijatý zákon číslo 200 z roku 1936 měl tedy pomoci i osadníkům³¹ se správou jimi už obhospodařovaných pozemků (Berry, 1984). Skutečnost byla ale taková, že umožnil majitelům velkých statků nárokovat si dosud oficiálně neobdělávanou půdu, často však obsazenou právě malými osadníky. Zároveň jim ale umožňoval stávající zemědělce z těchto pozemků vyhánět. K tomu se ještě připojilo schválení zákona o tuláctví, který poskytoval právní rámec pro likvidaci malých zemědělských osad (Safford, 1995: 141).

Ve stručnosti lze tedy konstatovat, že uvedený zákon přes jistě ambiciózní záměr vlády neučinil téměř nic pro zastavení či alespoň zpomalení přivlastňování veřejných pozemků v pohraničních regionech velkými statkáři. Rovněž se nezabýval základním napětím mezi usedlými osadníky a velkými podnikateli, vznikajícím právě ze vztahu k veřejným pozemkům. Ty tak i nadále zůstávaly hlavní příčinou sociálního konfliktu na kolumbijském venkově.

³⁰ Zastával prezidentský úřad v letech 1934 – 1938 a 1942 – 1946. V průběhu jeho prvního období byla prováděna tzv. revoluce za pochodu, která se pokoušela realizovat dalekosáhlé ekonomické a sociální reformy. Bohužel ani ve vlastních řadách nenašel dost podporovatelů, což bylo způsobeno jednak tím, že i tato strana byla tvořena příslušníky pozemkových elit. Zde je třeba zmínit, že obě tradiční politické strany v Kolumbii měly své pravé i levé frakce, z nichž ty pravé v Liberální straně zastávaly konzervativnější postoje než sama Konzervativní strana. V té bylo situace podobná ve vztahu k Liberální straně. V Kolumbii totiž platilo, že konzervativcem či liberálem se člověk rodil a ne stával.

³¹ Ti půdu, kterou obdělávali, obsadili v rámci předešlých kolonizačních vln, ale jejich vlastnické právo nebylo nijak právně upraveno. Pouze hospodařili na oficiálně neobdělávané půdě.

Politické nevyužití šance na přijatelné vyřešení problémů s půdou významně přispělo k nejhorší vlně násilí, která kdy postihla Kolumbii³². Ačkoliv dřívější, a dodnes stále poměrně standardní, interpretace považovaly výbuch násilí za produkt liberálně-konzervativní nenávisti. Proto přisuzovaly jeho sociálním a ekonomickým kořenům jen malou důležitost. Zdá se, že dnes nemůže být pochyb o významu těchto opomíjených faktorů. Zákon číslo 200 totiž spíše než zlepšoval situaci malých vlastníků, podporoval privatizaci veřejných pozemků do rukou velkých vlastníků půdy (Legrand, 1986: 141). Ti potom odpovídali na iniciativy dosavadních uživatelů půdy, kteří nemohli ze zákona požadovat po nových majitelích, aby se vzdali svých nároků, vyháněním z dosud obdělávané půdy. Výsledkem byl chronický konflikt mezi pronajímateli³³ a nájemci. Názor, že uvedený zákon vyřešil agrární konflikt dávno před událostmi z roku 1948, byl tedy značně zavádějící a ve své podstatě špatný. Přetrvávající napětí mezi novými a původními uživateli vedlo velké majitele k pokusům si ty stávající koupit, což znamenalo, že se pokoušeli využít jejich přítomnost na placenou práci, když je nedokázali vystěhovat. Dalším využívaným způsobem byla přeměna obdělávané půdy na pastviny, čímž se snížil počet pracovníků nutných pro její obdělávání. Tím se samozřejmě dále snižovala možnost původních rolníků vydělávat si na živobytí. Spory mezi oběma stranami tak nabraly trvalého charakteru.

Z výše uvedeného je tedy zřejmé, že v roce 1948 vypuknuvší „La Violencia“, která stála životy 200 000 lidí a vyhnala z domovů dalších 800 000 lidí (Oquist, 1980), nebyla pouhým politickým konfliktem ani jednoduše rolnickou válkou, ale komplikovaným jevem s různorodými kořeny a mnoha provázejícími mechanismy (Legrand, 1986; Cronshaw, 1986).

Charles Bergquist (1986) tvrdil, že chudoba a nejistota drobných zemědělských producentů z nich učinily hlavní účastníky a také oběti tohoto a následujícího konfliktu. Násilí přineslo kolaps státní moci a v následné anarchii bylo vytvořeno podhoubí budoucího konfliktu. Rovněž mělo za následek přesuny těžce zkoušených obyvatel z měst do vzdálenějších venkovských oblastí vedené

³² V průběhu předvolební kampaně byl zavražděn liberální předák Jorge Eliecer Gaitán. Jeho smrt vyvolala vlnu násilí známou jako El Bogotazo, z níž se vyvinula občanská válka tzv. La Violencia, oficiálně ukončená ustavením politického systému Národní fronty (Frente Nacional).

³³ Ti byli nadále nespokojeni s obtížemi při vyhánění původních osadníků a začali nahlas mluvit o obavách z třídního konfliktu, zvyšování vlivu komunistů a o pokusech o podkopání snah o navýšení zemědělské produkce.

touhou po zajištění alespoň nějakého způsobu obživy. Usazování se v příhraničních oblastech posilovalo boj o půdu provázený politickým násilím. Dalším ze zdrojů napětí byly pozdější nucené prodeje půdy malých pěstitelů za zoufale nízké ceny, kdy tato půda byla skupována lidmi vybavenými patřičnými kontakty na správných místech (Safford, 1995: 143)³⁴.

Vznik Národní fronty³⁵ byl v Kolumbii obecně akceptován jako východisko z předcházející éry násilí a vojenské vlády. Ačkoliv se v jejím případě jednalo o sdružení dvou v podstatě elitářských stran, jejichž poslanci a činovníci dosud zastupovali v lepším případě zájmy svých podporovatelů a v horším pak jen svoje vlastní, měla být její existence zárukou zahájení obnovy státu. Obecně lze konstatovat, že Národní fronta přijala stejný, tedy represivní přístup k otázce požadavků campesinos³⁶, jaký prosazoval odstoupivší generál Rojas³⁷. Venkovští zemědělci se proto začali organizovat do vlastních domobran.

Ale mezinárodní situace a hlavně vnitropolitická situace ve Spojených Státech se poněkud změnila. Prezident Kennedy přišel s iniciativou Aliance pro pokrok, a pouze vojenský přístup už nebyl obhajitelný. Americká pomoc tak byla nadále podmíněna sociálními reformami, mezi kterými v Kolumbii první místo zaujímala reforma agrární (Perry, 1984: 103). Prvním pokusem bylo ustanovení Institutu pro kolumbijskou agrární reformu (Instituto Colombiano para la Reforma Agraria – dále jen „INCORA“) zákonem číslo 135 z roku 1961. Zákon samotný i způsob jeho implementace však odrážel jeho značně kompromisní charakter. INCORA zahájil činnost v departmentu Tolima, kde byla nejvíce napjatá situace mezi vládními silami a campesinos. Reformní projekt probíhal v oblasti silného vlivu venkovské domobrany, a proto musel být prováděn ve spolupráci s armádou (Perry, 1985: 105 - 106). Jeho silně kompromisní podoba však nepřinesla očekávaný výsledek. Stejně jako většina právních předpisů dotýkajících se vztahů

³⁴ Míra privatizace veřejných pozemků vzrostla z průměrných 60 000 ha za rok v letech 1931 až 1945 až k 375 000 ha v letech 1955 až 1959 (Legrand, 1989:13).

³⁵ Frente Nacional, systém tradičních politických stran střídajících se pravidelně u moci v období mezi lety 1958 – 1974. Toto střídání dosahovalo až k nejnižším článkům státní moci.

³⁶ Farmář, který bydlí na pronajatém pozemku ve vlastnictví jiné osoby. Jedná se o systém zemědělské výroby, kdy vlastníci půdy přispívají vlastněnou půdou a určitou mírou provozního kapitálu a správy, zatímco nájemníci vkládají hlavně svoji práci. Za pronájem platí majiteli buď pevnou částí vypěstovaného produktu, popřípadě ve formě hotovosti, nebo kombinací obojího. Práva nájemce na půdu, forma a míra platby se liší v různých systémech (geograficky a chronologicky).

³⁷ Prezidentem Kolumbie v období 1953 až 1957. Prezidentem se stal vojenským pučem, který ukončil vládu, k fašismu inklinujícího, prezidenta Laureána Goméze. Za jeho působení došlo k prvním jednáním s povstalci a omezení bojových akcí.

mezi pronajímateli a nájemníky se i tento stal neúspěšným, protože mimoděk poskytl pronajímatelům zákonné možnosti, aby zahajovali, případně urychlovali procesy vysídlování nájemníků.

Venkovští zemědělci, kteří se cítili státem podvedeni, se pod vlivem levicových aktivistů a zpráv, které přicházely z revoluční Kuby, rozhodli uchopit svůj osud do vlastních rukou. To vedlo, vedle stávajících, k zakládání dalších skupin domobrany. Jedním z dalších z projevů touhy po získání vlivu na chod věci veřejných bylo i ustanovení „nezávislé“ republiky Marquetali³⁸, na jejímž vyhlášení se podílel i dlouholetý aktivní člen Liberální strany Manuel Marulanda Veléz³⁹. Kolumbijská vláda zareagovala na tento projev zcela v intencích změněné mezinárodní situace⁴⁰ V rámci Operace Marquetalia, která byla součástí Spojenými Státy iniciovaného Plánu Lazo, bylo toto území obsazeno vojenskými jednotkami, které po neočekávaně rozvleklém boji povstalce rozprášily. Oheň vzpoury se jím ale tímto jednorázovým a těžce získaným vítězstvím uhasit nepodařilo.

Obyvatelstvo Peru mělo oproti tomu kolumbijskému přímou zkušenost s dlouhotrvajícími autoritářskými vojenskými vládami. Vedle toho ale mělo také zkušenost s vlastní politickou či odborovou organizací, v rámci které se mohlo částečně podílet na správě věcí veřejných. Ve znamení vojenského režimu se v této zemi nesla i třetí čtvrtina 20. století.

Ačkoliv se zde nejednalo o nepřerušovanou vládu vojenské junty, neboť ta se u moci střídala s demokraticky zvolenými prezidenty, stáli v čele státu v období mezi lety 1950 až 1980 většinou vojáci. Toto ostatně nebylo pro Peru ničím novým. Střídáním vojenských a civilních vlád je provázena téměř celá jeho republikánská historie. Je zřejmé, že taková situace neumožňovala přílišnou politickou stabilitu a nějak výraznou důvěru občanů ve vlastní stát.

Pokusy o modernizaci společnosti probíhající v Kolumbii od 30. let se tak v Peru dostaly na pořad jednání až v průběhu padesátých let, kdy byly položeny základy procesů, které výrazně ovlivnily její politický a sociální ráz pro celou druhou polovinu minulého století. Z hlediska populačního vývoje se jednalo

³⁸ Jednalo se o enklávu jihozápadně od Bogoty na hranicích departmentu Tolima, Hulla a Cauca ustanovenou levicově smýšlejícími skupinami ozbrojených zemědělců vedených bývalými studenty.

³⁹ Uvedené jméno bylo „vojenskou přezdívkou“, vlastním jménem se jmenoval Pedro Antonio Marín Marín (13. května 1930 – 26. března 2008).

⁴⁰ Prezident Kennedy byl 22. 11. 1963 v Dallasu zavražděn a s jeho smrtí vzala za své politika „Aliance pro pokrok“.

o demografickou expanzi, která znamenala mezi lety 1940 a 1993 početní nárůst obyvatelstva o téměř 16 milionů (z 6 208 000 na 22 048 000 obyvatel). Pozitivní na tomto nárůstu bylo, že se jednalo o důsledek zlepšující se zdravotní péče, což přispělo i k prodloužení délky života z průměrných 43 let v padesátých letech na 61 v letech osmdesátých (Ayala, Armas, Rodriguez, Seiner, 2012) a k nižší úmrtnosti novorozenců. Negativním průvodcem tohoto demografického růstu se stal proces vnitřní migrace, která měla za následek změnu Peru ze země obývané převážně vesnickým obyvatelstvem na stát s převahou obyvatelstva městského. V rámci této migrace bylo možné odlišit dva její druhy. Jedním byl přesun obyvatelstva z venkova do měst obecně (*urbanización*) a druhým potom stěhování z hor do pobřežních oblastí (*litoralización*). Důsledkem těchto pohybů se stal neřízený růst měst, především v oblasti peruánského pobřeží (např. Lima, Ica, Trujillo, Chiclayo, Chimbote). V roce 1940 žilo ve 32 peruánských městech asi 18 % celkového počtu obyvatelstva, v roce 1993 už to bylo přes polovinu. Jednou z příčin tohoto pohybu byl pravděpodobně i tradiční peruánský centralismus, který v reálu znamenal zanedbávání investic a jakýchkoliv plánů rozvoje periferie, za kterou bylo v případě Peru považováno vše mimo hlavní město, a jehož výsledkem byl obrovský rozdíl v kvalitě života obyčejných Peruánců.

Migranti, a později jejich potomci, se postupně stávali většinou populací měst, což vedlo k velkým změnám v oblasti kulturní i sociální a mělo dopad na urbanistický ráz měst (Ayala, Armas, Rodriguez, Seiner, 2012: 334). Ta přestávala být pomalu schopna tento nápor zvládnout a jejich okrajové čtvrti se postupně proměnily v chudinské kolonie. Na venkově zatím tvořili převážnou část obyvatelstva starší lidé a děti starající se o zde zanechaná hospodářství.

Vysoká koncentrace převážně nezaměstnaných lidí ve městech a chudoba na venkově se staly živnou půdou pro přijetí a rozšíření levicových ideálů. První radikální levicové skupiny ovlivněné marxismem ale nevedly svou válku proti všem. Přesto byly poměrně rychle režimem identifikovány a likvidovány. Když měly roku 1980 proběhnout po 12 letech vojenské vlády svobodné demokratické volby, zdálo se, že Peru čeká konečně šťastnější období. Následující léta však přinesla období výrazné ekonomické nestability, která přerostla ve fiskální i politickou krizi, na níž nedokázaly zavedené státní a politické instituce adekvátně reagovat. Důsledkem této nestability bylo rozšíření vlivu několika ozbrojených skupin, z nichž je smutné prvenství v brutalitě přisuzováno Světlé stezce.

Podle některých (McClintock) souvisel vznik Světlé stezky s krizí státní moci v regionu Ayacucho a s radikálním poklesem životní úrovně. Tato krize byla podle jejich mínění zapříčiněna v první řadě vládou, která preferovala obyvatelstvo (voliče) z měst, velké obchodní korporace a armádu, a přitom zcela přehlížela potřeby odlehlejších horských oblastí. Robert Palmer specifikoval příčinu vzestupu povstalců v nedotažených pozemkových reformách generála Velasca. Jiní autoři (Favre a Degregori) zdůrazňovali lokální zdroj problému. Mladí lidé, toužící vymanit se z bezvýchodné venkovské nouze, sázeli na vzdělání, které jim mělo dopomoci k lepšímu životu. Po absolvování studia je však čekalo zjištění, že nalezení si profesně a platově odpovídající práce nebylo prakticky možné.

Z uvedeného lze tedy opatrně konstatovat, že kořeny obou povstaleckých skupin byly v zásadě podobné. Stejně jako v Peru tak i v Kolumbii šlo o vzpouru marginalizovaných segmentů obyvatelstva obývajících převážně sociálně vyloučené oblasti. Zaznamenaným rozdílem byla vyšší politická vyspělost obyvatel Peru, kteří měli mnohem více zkušeností se sdružováním se do politických stran, zájmových skupin nebo odborových organizací. Na rozdíl od Kolumbie zde přece jen existovala vyšší hladina sociálně-politické participace. Možná proto byla Světlá stezka především dobře organizovaným politickým hnutím, naproti FARC, které byly dobře organizovaným vojskem.

Jistou rozdílnost lze také pozorovat ve směru transferu obyvatel. Zatímco Peru se, před zahájením ozbrojeného povstání vyznačovalo spíš stěhováním za lepšími podmínkami do měst, v Kolumbii docházelo, alespoň na počátku popisovaného konfliktu, k pohybu opačným směrem.

2.2. Ideové kořeny hnutí

Už v průběhu „La Violencia“⁴¹ organizovali členové kolumbijské komunistické strany ve městech i na venkově jednotlivce, kteří se cítili být kolumbijskou vládou opomíjeni. Vedli tyto lidi k tomu, aby se usazovali na venkově, obsazovali opuštěnou půdu a zakládali komunity řízené vlastními pravidly⁴². Významnými aktivisty v tomto procesu byli i pozdější velitelé FARC Jacobo Arenas⁴³ a veterán předcházející občanské války, bývalý člen Liberální strany Manuel Marulando Veléz. Jedním z míst, kam se měli tito noví usedlíci stěhovat, byla lokalita Marquetalia, kde měla vzniknout nová společnost, v níž by byly vyjádřené obavy a osobní potřeby každého člena řešeny společnými silami (Osterling, 1989). Zodpovědným za tuto lokalitu byl právě Marulanda, zvaný také Tirofijo⁴⁴. Marquetalia měla být domovem pro asi 50 rodin komunistů, odpadlých členů Liberální strany, a dalších svobodomyšlných jedinců. Území bylo chráněno malou skupinou ozbrojených bojovníků, kterým Marulanda velel.

Dne 27. května 1964 zaútočilo 1 000 kolumbijských vojáků s leteckou podporou čítající kromě letadel i vrtulníky na asi padesáti partyzány bráněné území Marquetalie. Cílem tohoto útoku bylo definitivně vyřešit kubánskou revolucí inspirovanou komunistickou hrozbu. Operace, v níž měly vládní jednotky absolutní převahu, trvala i přes tuto skutečnost dva měsíce. Marulanda a jeho spolubojovníci sice prohráli, ale boj sám se stal legendárním. Po uplynutí pěti měsíců se ti povstalci, kteří přežili útok kolumbijské armády, setkali znovu. Výsledkem jejich setkání bylo svolání První konference, které se už zúčastnilo 350 bojovníků. Tato skupina se prohlásila za partyzánskou a nazvala se Jižním blokem (Bloc Sur) (Holmes, Gutiérrez de Piñeres, Curtin, 2008).

Ozbrojené jednotky domobrany v čele s Jižním blokem byly tedy z počátku organizovány hlavně z důvodu ochrany venkovských obyvatel na daných teritoriích. Jejich konání nebylo spojeno s žádnou ideologií a určovala ho snaha o ochranu vlastní existence. S narůstajícím počtem bojovníků a se zesilujícím se

⁴¹ Deset let trvající období dějin Kolumbie poznamenané boji mezi příznivci Konzervativní a Liberální strany rozpoutané roku 1948 vraždou liberálního předáka a kandidáta na prezidenta Jorge Eliecer Gaitána.

⁴² Jejich vedení a tréninku se ujal vedoucí komunistického agrárního hnutí Jacobo Prías, známější jako „Charro Negro“.

⁴³ Občanským jménem Luis Alberto Morantes Jaimes, (23. ledna 1924 – 10. srpna 1990).

⁴⁴ Přesná muška.

tlakem ze strany armády bylo nutné dát svému jednání vyšší smysl. Ten by jednak stmelil řady guerilly a dále nabídl cíl, jehož dosažením by byl motivován zahájený boj. Jinými slovy tedy zaměnit defenzivní přístup za ofenzivní. Marulanda sám nebyl zpočátku nikterak horlivým komunistou. Za takového se označil až na výše uvedené konferenci, kdy také deklaroval svou oddanost myšlence boje za svržení kolumbijské vlády. Hlavním ideologem guerilly byl od začátku Jacobo Arenas, pod jehož vlivem se FARC přihlásily k učení marxismu leninismu doplněnému o myšlenku kubánské revoluce a Che Guevary.

Marxismus přisoudil výsadní postavení v procesu změn společnosti ekonomickým faktorům. Měly jimi být výrobní a pracovní prostředky, technika, která byla k dispozici lidem v dané historické epoše, a v neposlední řadě výrobní vztahy, tedy způsob, jakým se lidé k využití výrobní síly organizují⁴⁵. Marxismus vědomě opomíjel sílu společenských tradic, které byly hluboce zakořeněny zpravidla na venkově. Na venkově, ke kterému se stavěl chladně právě jako ke zdroji „škodlivého“ konzervatismu a tradicionalismu. Lenin, který byl dobře obeznámen se stavem ruského průmyslu, považoval rolnictvo za přirozeného spojence proletariátu. Proto se, nejméně do roku 1914, snažil získat jeho podporu tvrzením, že hlavním cílem bolševiků je být předvojem demokratické revoluce proti pozemkovému panství a autokracii (Miller, 2003: 235)⁴⁶. Marxismus-leninismus považoval za jediný způsob, jímž lze dosáhnout změny ozbrojenou revolucí. Nicméně nepovažoval, na rozdíl od maoismu, za nutné stávající systém úplně zničit. V průběhu revoluce mělo dojít ke změně ve vlastnictví výrobních prostředků, a ne k jejich zničení. Marxismus-leninismus stavěl na představě, že třídní rozdělení proletářskou revolucí zanikne a všichni budou mít rovné postavení ve vztahu k výrobním prostředkům⁴⁷.

K pochopení ideologického zaměření FARC je nutné se ještě zastavit u kubánské varianty marxismu-leninismu. Zastáncem tohoto učení byl na Kubě především Ernesto Che Guevara. Fidel Castro přijal komunismus spíše

⁴⁵ Ekonomická základna determinuje politickou a ideologickou nadstavbu. Toto stanovisko je známé jako „historický materialismus“ (Miller a kol, 2003: 286 - 287).

⁴⁶ Zvláštností marxisticko-leninské ideologie byl fakt, že Stalin, který stál za jejím vznikem po Leninově smrti, sice nadále zachoval a zdůrazňoval nutnou spolupráci průmyslového dělnictva a rolníků. Těm ale paradoxně odepřel jakýkoliv podíl na spolupráci při státním řízení politiky (Miller a kol. 2003: 467 - 468).

⁴⁷ Perličkou zůstává skutečnost, že tvůrci ideologie, kterou se zaštitila levicová a zpočátku rurálně ukotvená guerilla, Lenin i Stalin, byli vůči venkovskému obyvatelstvu silně nedůvěřiví.

z pragmatických důvodů, v souvislosti s nutnou spoluprací se Sovětským Svazem, vzhledem k americkému embargu. Této variantě byl vlastní určitý nacionalismus (v protikladu k socialistickému internacionalismu), který byl sympatický kolumbijským povstalcům v jejich boji za lepší společnost nepodléhající „diktátu“ Spojených Států. Rovněž mu byla vlastní orientace na venkovský proletariát. Stávající mezinárodní podmínky⁴⁸ však nedovolovaly, aby povstalci formulovali a následně prosazovali své myšlenky cestou politického boje.

Hlavní překážkou jim v prezentování vlastních požadavků byl dlouhodobě uzavřený společensko-politický systém Národní fronty charakterizovaný existencí pouze dvou politických stran. Ačkoliv její vznik oficiálně ukončil období známé jako La Violencia, byly tím zároveň položeny základy nového cyklu politického násilí. Povstalci poměrně oprávněně označovali politický systém, jemuž dominovala tradiční oligarchie, za uzavřený a nereprezentativní, neboť vytvoření politického kartelu vedlo skutečně k faktickému vyloučení odlišných ideových proudů a mocenských skupin ze samotného politického procesu a způsobilo nárůst aktivit mimo tento proces a ustavené politické instituce (Šolkayová, 2010: 177).

Vedle těchto politických příčin existovala neméně významná ekonomická příčina v podobě nepředstavitelné chudoby, v níž muselo obyvatelstvo, zejména kolumbijského venkova, žít. Sociální příčinu pak lze identifikovat ve frustraci venkovského obyvatelstva z pocitu naprostého opuštění ze strany ústředních institucí, která upevňovala pocit neexistující sounáležitosti s celkem zvaným Kolumbie. Není potom divu, že za takových podmínek našly myšlenky pronikající sem z Kuby úrodnou půdu. A když se Jižní Blok ve svém prohlášení zavázal hájit práva venkovanů a malých zemědělců před kolumbijskou vládou, našel v těchto zoufalých obyvatelích poměrně nadšené podporovatele.

V květnu 1966 na Druhé partyzánské konferenci svolané Jižním blokem byl přijat nový název - Revoluční ozbrojené síly Kolumbie (FARC). Podle jejich stanov⁴⁹ byl každý rekrut vojenských sil povstalců, mimo jiné, povinen zavázat se slibem k boji za zavedení sociálně spravedlivého zřízení v Kolumbii⁵⁰.

⁴⁸ Spojené Státy sledovaly potom, co se na Kubě chopil moci Fidel Castro, s podezřením každý projev „levicového“ myšlení v zemích západní hemisféry.

⁴⁹ Dostupné na: <https://www.farc-ep.co/octava-conferencia/estatuto-farc-ep.html>

⁵⁰ I vlajka FARC byla v tomto duchu. Kniha s dvěma puškami na mapě Kolumbie symbolizovala důležitost ideologického vzdělávání pro úspěšný boj za lepší Kolumbii. Žlutá, modrá a červená barva, jako barvy společné vlajkám Ekvádoru, Venezuely a Kolumbii, predikovaly společně sdílenou minulost a identitu Bolívarovy Velké Kolumbie.

FARC tedy vznikly jako marxisticko-leninská guerilla, která několik let po svém založení deklarovala úmysl svrhnout ozbrojenou silou stávající kolumbijský režim s cílem získání kontroly nad vymezeným územím v Kolumbii.

Druhá konference znamenala nejen změnu názvu, ale v jejím rámci došlo i na vyhlášení zásadní změny ve strategii boje. Původní organizace byla primárně obrannou organizací. Tento postoj byl ale na konferenci změněn. Vedle pouhé obrany venkovského obyvatelstva začali povstalci poskytovat v chráněných komunitách lékařské služby, zajišťovat vzdělávání a cvičit nové rekruty pro boj s vládními vojsky. Na pokrytí nákladů mělo FARC sloužit výkupné získávané z únosů politiků a význačných osobností (Martin, 2011).

Vedení FARC věřilo v nutnost revolučního boje za zlepšení postavení opomíjených obyvatel Kolumbie. Jeho inspirace marxismem-leninismem byla nejen proklamovaná, ale odrážela se i ve vnitřní organizaci. Kromě rovnoprávného postavení žen jím byla i původní nechuť k držení jakéhokoliv majetku. Všechny zisky měly být využity pro pokrytí nákladů revoluce. Svoje vnímání marxismu-leninismu museli přizpůsobit, ostatně stejně jako bojovníci Světlé stezky, podmínkám kolumbijského venkova. Venkovany na svoji stranu získávali cíleně indoktrinací a nepřímo i respektem k stávajícímu společenskému uspořádání venkova a jeho tradicím. Dalším důležitým prvkem jejich snahy o získání podpory byla praktická práce přímo v terénu, jejíž výsledky byly pro místní obyvatele hmatatelné (Leech, 2011: 40).

FARC neusilovaly v první řadě o to být revolučním předvojem, spíše vedly a pokoušely se motivovat rolnictvo k zapojení se do správy vlastních věcí. V ozbrojeném boji byly jednotky proto tvořeny převážně už zpolitizovanými zemědělci reagujícími na stávající podmínky a snažícími se bránit represí ze strany státu⁵¹. Pod vlivem vedoucích činitelů procházely skupiny odporu logickým a přirozeným procesem formace, posílení a následné konsolidace. Byl to proces vznikající formy boje, který neměl bezprostřední vzor nebo předchůdce. Byl

⁵¹ Katolický kněz Camillo Torres (mimočodem jeden z protagonistů další guerilly ELN a hlavní představitel teologie osvobození) komentoval stupňující se úroveň organizace rolnických ozbrojených sil slovy: „Mezi rolníky vytváří násilí podmínky, které je nutí opustit vlastní individualitu. Společná migrace, obrana venkovských komunit, organizace produkce atd., povzbudily mentalitu spolupráce, iniciativy a třídního vědomí. Nová situace proměnila kolumbijské venkovské komunity na sociální jednotky s vnitřní soudržností, iniciativou a vlastní dynamikou.“ (Zeitlin, 1969: 132).

spontánní, doprovázený různými nedostatky, ale rolníci se v něm z nástrojů stávali protagonisty své vlastní historie (Toledo, Gutierrez et al., 2003: 117).

Z předcházejících řádků lze zcela jednoznačně vycítit rozdíl mezi postavením původem rolnických bojovníků FARC, kteří byli vedeni k vlastnímu uvědomění své síly a svých možností, a stoupců Světlé stezky. Pro Guzmána a jeho spolubojovníky byli zemědělci pouze nástrojem k provedení revoluce. Mohlo se tedy v Peru jednat o, jak byla tato válka také nazývána, poslední incké povstání? Rozhodně ne. Tato válka byla vším jiným, jen ne povstáním Inků nebo jejich potomků.

Následující část tedy bude věnována charakteristice kořenů, z nichž vyrostla síla, která téměř přivedla Peru ke zkáze. Jaké byly podmínky jejího vzniku a jaká ideologie tvořila hnací sílu jejího boje, který byl pečlivě plánován a strategicky promyšlen. A ačkoliv měl smutnou naději na vítězství, byl rychlou a soustředěnou prací speciálních policejních a vojenských jednotek poražen. Jak ukazuje současnost, nebylo to vítězství naprosté a konečné, neboť se doposud žádné z vlád nepodařilo obyvatelům žijícím v odlehlých oblastech zajistit lepší sociální a ekonomické podmínky života.

Potom, co se roku 1968 chopila moci v Peru armáda, patřil mezi nejdůležitější témata hlavních prohlášení armády závazek ke změně. Ke změně, která měla vést k posílení národní hrdosti, podpoře sociální solidarity, konci závislosti, k budování dělnické ekonomiky a „plně participativní sociální demokracie, která nebude kapitalistická ani komunistická, ale humanistická“ (Palmer, 1995). Co ale bylo překvapivé vzhledem k historii peruánských vojenských zásahů jménem elit, k vojenskému převratu v roce 1968 došlo nikoliv proto, že by civilní vláda provedla reformu úspěšně v plném rozsahu svých plánů, ale právě proto, že se jí to úplně nepodařilo. Část důstojníků proto dospěla k závěru, že pouze armáda s monopolem na užití legální síly je schopna vést Peru k tomuto cíli⁵².

⁵² Ke snaze o plné prosazení reformních snah přispěly různé faktory, mezi které patřila pedagogická zkušenost důstojníků získaná do poloviny 50. let minulého století ve středisku pro vyšší vojenská studia (CAEM), intenzivní vojenský občanský akční program probíhající po roce 1959, krátká, ale intenzivní kampaň proti prokubánským partyzánům v roce 1965, americký vojenský výcvik prováděný od 40. do 60. let a závěrem odmítnutí vlády USA, prodat roku 1967 peruánským ozbrojeným silám stíhací letouny.

Základem velmi ambiciózního reformního plánu měla být realizace na svoji dobu nevídané agrární reformy. Jejím cílem bylo ukončit systém tradičně vysoké koncentrace v držení půdy⁵³. V jejím rámci získalo mezi lety 1969 a 1980 půdu zhruba 360 tisíc malých farmářů. Provedení reformy charakterizovala okamžitá konfiskace statků s pozemky nad 150 hektarů v pobřežních oblastech a menších hospodářství o velikosti 35 až 65 hektarů v hornatých částech země. Zabraná půda byla následně rozdělena rolníkům, zemědělským družstvům a indiánským komunám (Ayalá et al. 2012: 350). Nedostatkem tohoto plánu bylo, že toto rozdělení bylo podmíněno vznikem státních družstev s povinným členstvím. Reforma sice vedla k narušení tradiční panské struktury venkova, ale nedokázala zemi zbavit nutnosti dovozu potravin. Po zhoršení ekonomické situace v průběhu 70. let byla tato reforma částečně opuštěna. Vzniklá družstva byla v následujících letech postupně v řadě případů ovládnuta místními oligarchy nebo aristokracií. Stát, který se zabýval řešením nastalých ekonomických problémů, nezvládal nadále tento vývoj nijak kontrolovat.

Prováděná zemědělská reforma tedy zcela nesplnila očekávání venkovských rolníků. K tomu se přidávala slabost či neochota vojenské vlády prosadit svůj vliv v odlehlých andských údolích, což vytvořilo vhodné prostředí pro vznik nejagresivnější povstalecké skupiny v Latinské Americe.

Světlá stezka⁵⁴ vznikla v andském departamentu Ayacucho, který byl považován za jeden z nejchudších a nejzapadlejších regionů Peru. Odlehlost oblasti způsobila, že zde prakticky neexistovali majitelé rozsáhlých územních celků a společnost byla tvořena víceméně samostatně hospodařícími rolníky. Otázky vlastnictví půdy v těchto hornatých oblastech tak nikdy, na rozdíl od Kolumbie, netvořily štěpící linie. Hlavním zdrojem peruánského společenského hnutí byla obrana přístupu k svobodnému vzdělávání, kterou se vojenská vláda pokusila roku 1969 omezit (Manrique, 1989: 63-71).

⁵³ Před zahájením reformy drželo 96% venkovského obyvatelstva v rukou 45% obdělávatelné půdy. 65% zbylé obhospodařovatelné půdy měla v držení zbylá 4% zemědělsky aktivního obyvatelstva (Seligman, 1995: 2).

⁵⁴ Přesnějším zněním by bylo „Zářící stezka“ (Springerová, Špičkanová, 2006). Nicméně v českém prostředí je rozšířeno označení Světlá stezka, kterého se podrží i tato práce.

*„Síla revolucionářů není v jejich schopnostech, ale ve víře,
v jejich vášni, v jejich vůli. Je to náboženská, mystická, duchovní síla.
Je to síla mýtu“*

(José Carlos Mariátegui, 1925)

Roku 1959 byla v Aycuchu znovuotevřena univerzita San Cristobal de Huamanga. Zde působil také mladý člen Komunistické strany Peru (PCP), profesor filozofie Abimael Guzman Reynoso. Guzman spolu se svými nejvěrnějšími následovníky vytvořil tajnou rudou frakci v rámci PCP, která se stala předchůdkyní Světlé stezky. Pod jejím vlivem byla založena Lidová obranná fronta, která se ujala vedení rozsáhlé kampaně za bezplatné vzdělávání. V roce 1969 však frakce utrpěla dvě porážky. V červnu byli zatčeni vedoucí činitelé Lidové obranné fronty, což vedlo k jejímu faktickému zániku⁵⁵. Spolu s vedením fronty bylo zatčeno také několik vůdců Rudé frakce, mezi nimi i samotný Guzmán. Zatímco byl ve vazbě, proběhl uvnitř frakce tvrdý mocenský boj, jehož výsledkem bylo, že byl její vůdce roku 1970 vyloučen. Oslabený Guzmán, jehož vliv nesahal už ani za hranice departmentu, se po svém propuštění rozhodl založit pravou Komunistickou stranu Peru – Světlou stezku⁵⁶.

Od svého počátku se Stezka pohybovala po odlišné trajektorii než ostatní levicové strany v Peru. Zatímco se tyto strany snažily ovlivňovat různá sociální hnutí přímo v terénu, senderisté kompenzovali svůj poměrně slabý vliv na společnost výchovou stále důsledněji organizovaných kádrů zcela zformovaných ideologií strany. Do roku 1977, kdy se začala připravovat na ozbrojené povstání, se její členové se rekrutovali hlavně mezi studenty vysokých škol (Osborn, 2007: 124). Svoji společenskou nedostatečnost tak kompenzovala ideologickou rigiditou a těsnou soudržností. Degregori ji nazval trpasličí hvězdou, tedy druhem, v němž se hmota stlačí natolik, že získá hmotnost zcela nepřiměřenou své velikosti (Degregori, 1990).

Světlá stezka byla konstruována od začátku elitářsky, shora dolů. Doslovně zachovávala Stalinovo pojetí komunismu, dle kterého o všem rozhodovalo úzké vedení. Zatímco se další peruánské levicové strany zabývaly otevřeným ovlivňováním odborový svazů a vytvářením rolnických organizací, senderisté se

⁵⁵ Nicméně krátce po zásahu vláda bezplatné vzdělávání obnovila.

⁵⁶ Partido comunista peruana – Sendero luminoso PCP - SL

soustředili na vytváření malých ideologicky rigidních skupin (frakcí) uvnitř takových organizací.

Strana, která se sama už od svého počátku charakterizovala jako maoistická, byla zcela totalitním a utopickým politickým projektem. Z jednotlivých členů vytvořila bojovníky sloužící společně revoluci a spojené vůlí zabít a zemřít za její ideál a vírou ve vlastní ideologickou neomylnost a naprostou imunitu vůči možnému neúspěchu (Hazleton, Woy-Hazleton, 1992: 62 - 83). Totalitářským projevem organizace byla neprostá kontrola strany nad vlastními členy zahrnující veškeré aspekty i jejich soukromého života. Stezka se stala obzvláště rigidní, nekompromisní organizací zaměřenou na ideologickou čistotu⁵⁷. Negativem této rigidity byla neschopnost strany proměnit v následujících letech venkovské obyvatelstvo žijící po generace v prostředí stojícím na neustálém budování a udržování společenských vazeb. Vazeb, které se Stezka snažila zcela zpřetrhat a odstranit.

Ačkoliv byla představa nového Peru v hlavách vedení zcela utopická, měla přesto určitý potenciál oslovit ty části společnosti usilující o vymanění se z prostředí chudoby a získání lepšího socio-ekonomického postavení (Stern, 1998: 159). Inspiraci našel zakladatel Guzmán v už zmíněném čínském maoismu. Stezka se natolik cítila jeho zosobněním, že prohlásila Abimaela Guzmána, po smrti Mao Ce-tunga roku 1976, za čtvrtý „meč“ marxismu⁵⁸. Tedy za následníka Marxe, Lenina a Maa (Palmer, 1994).

Výchozím bodem k realizaci revoluce byla dle Maovy ideologie lidová válka vedoucí nejprve k ovládnutí venkova a následnému obklíčení měst. Završení představovalo převzetí moci a ustanovení socialismu v zemi. Základní kameny ideologie Světlé stezky vycházející z učení Mao Ce-tunga byly tři. Protože peruánská společnost byla v představách senderistů z velké části feudální, měli být základním pilířem revoluce rolníci. Nepostradatelnou součástí započaté revoluce bylo politické násilí, v jehož transformativní povahu senderisté věřili. Posledním, a zřejmě nepřekvapivým, bylo tvrzení, že maoismus je pevnou a na věčné časy nezpochybnitelnou pravdou.

⁵⁷ Ta se projevovала odmítáním nejen Spojených států a poststalinského Sovětského Svazu, ale také komunistické Číny v čele s Teng Siao-Pchingem.

⁵⁸ Vedle tohoto jména byl ještě Guzmán nazýván Puka Inti – Rudé Slunce, nebo Presidente Gonzalo či Camarado Gonzalo.

Vnímavý čtenář zde jistě zaregistruje určitou nuanci mezi konstrukcí senderistů a FARC. FARC byly při svém založení budovány jako síla zprvu rolníky chránící, a teprve následně se prohlásily za bojovníka za nový spravedlivější režim. Stezka počítala s rolníky jakožto s pilířem, na němž postaví svůj boj za zničení stávajícího režimu. Pilířem, který měl nést tíži násilí, jež by buď sám, páchal nebo mu byl ze strany senderistů vystaven.

Abychom lépe pochopili podstatu maoistické ideologie je na místě se s ní blíže seznámit. Protagonistou maoismu, této čínské varianty marxismu-leninismu, byl Mao Ce-tung, který byl po dlouhou dobu vedoucím činitelem čínské komunistické strany. Jeho uchopení marxismu-leninismu lze vnímat jako určitou modifikaci této rigidní ideologie. Raný maoismus byl ve své podstatě marxismus aplikovaný na čínské podmínky převážně rolnické země. Odklon od podstaty se projevil až v průběhu sociálních experimentů, které Mao uvedl v realitu roku 1958. Jeho usilovná snaha o radikální změnu čínské společnosti se naplno projevila v tzv. Velkém skoku⁵⁹. V důsledku jeho provedení nastal v zemi hladomor zahrnující všechny vrstvy společnosti, kterému za oběť padlo okolo 30 milionů obyvatel. I přes tento reálný neúspěch nepřestal Mao trvat na naplňování tohoto programu a veškerou kritiku odmítl jako pravicový oportunistus. (Pečenka, Luňák, 1999: 298, Nálevka 2000: 56-57).

Podle Maova pojetí marxismu nebyla vedoucí úloha přiznána dělnické třídě, ale rolnictvu, které se mělo stát hybnou silou revoluce. Chudí rolníci měli být živnou půdou, v níž by došlo k rozšíření maoistického nacionalismu, neboť ekonomická základna Číny se mnohem více než v Sovětském Svazu soustředila na venkově. Další odlišností bylo lpění na tradicích předávaných z generace na generaci. Přestože čínský systém naplňoval všechny znaky komunistické diktatury, lišil se zachováním kontinuity společnosti založené na konfucianismu a pro ni typickému hierarchickému uspořádání zahrnujícímu příznivý vztah ke kolektivismu, ale také bezproblémové podřízení se autoritě moci⁶⁰.

⁵⁹ Jeho podstatou byla organizace většinové rolnické populace do lidových komun na základě rovnostářských principů, které měly vytvořit prostředí vhodné pro rychlou výstavbu komunismu. Održenost celého experimentu od stávající reality se projevila v okamžitém zhroucení čínského hospodářství. Celý pokus byl budován mimo jiné na důsledné kolektivizaci zemědělství, důsledné mobilizaci pracovních sil, odstranění trhu a následném byrokratickém přerozdělování produktů.

⁶⁰ Kult vládce, který řídí zemi prostřednictvím morálních norem a kterému se podřizuje veškeré obyvatelstvo, je pro konfuciánskou tradici obzvláště typický.

Maovým cílem bylo vytvoření nacionálně zaměřené strany, která by „hájila“ zájmy čínského lidu. Ačkoliv vycházel z marxismu-leninismu, projevil vlastní originální myšlení v jeho přizpůsobení na čínské realie. Strana zcela podřízená linii svého vedení měla být vysoce disciplinovaná při prosazování jeho teoretických zásad, které pak ospravedlňovalo jakékoliv jejich praktické naplňování⁶¹. Čínský nacionalismus založený na kulturní a historické svébytnosti, se tak stal posledním znakem odlišujícím Maovo pojetí od klasického marxismu. Závěrem, této „maoistické“ odbočky lze tedy konstatovat, že Maovo pojetí marxismu spočívalo na třech pilířích, kterými bylo rolnictvo, zastávající roli hybné revoluční síly, potom čínský nacionalismus a aplikace čínské mutace marxistické terminologie na domácí prostředí.

Revoluční strana Světlá stezka se svým charismatickým, a jediným vůdcem a ideologem Guzmánem se o získání podpory širokých venkovských mas snažila po celou dobu. Vzhledem k tomu, že vzdělání bylo a je v Peru poměrně ceněné, získávali „učitelé“ ze Stezky množství obdivovatelů a následovníků. Tam, kde se Stezka neprosadila silou svého učení, pomáhala si silou zbraní spojenou se značnou brutalitou. Prezentace sebe sama jako hlasu domorodého obyvatelstva se ve světle skutečnosti, že se jednalo převážně o mestické vzdělané příslušníky střední třídy (Palmer, 1994: 37), jevila jako pokrytecká. V paternalistickém chování povstalců, kteří přinášeli revoluci jménem indogenního obyvatelstva, přestože se za venkovany, respektive indiány, sami nepovažovali, se projevovala i jedna z forem peruánského rasismu. Přes tyto nedostatky se Světlá stezka stala archetypem maoistické guerilly inspirované učením „Velkého kormidelníka“. Guzmán se svými spolubojovníky převzal teze o venkovském charakteru revoluce, o nutnosti mobilizace venkova a teprve následující přenesení revoluce do měst. A to navzdory

⁶¹ Přizpůsobení marxismu čínským podmínkám bylo odstartováno už před Maem. Stalo se tak v oblasti terminologie při překládání Marxových textů. Termín „proletariát“, který byl v západním uvažování obecně spojen s urbánním prostředím a dělnictvem z počátku 19. století, byl do čínštiny přeložen jako „nemajetná třída“, tedy se týkal převážně chudých, žijících na čínském venkově. Po rozšíření této doktríny tak došlo k posunům v jeho chápání. Další nesrovnalost vznikla překladem slova feudalismus, který Číňané vnímali jako decentralizaci státní správy provedenou ve 3. století př. n. l., bez ohledu na systém půdní držby. Pokud tedy měl být feudalismus ztotožněn se statkářským vykořisťováním, jak jej identifikovali komunisté, pak v Číně trval feudalismus přes 2000 let. Je tedy zřejmé, že přenést Marxovo pojetí dějin do čínského prostředí nebylo zrovna snadné (Fairbank, 1998: 364 - 365).

skutečnosti, že v Peru 80. let žila už většina obyvatelstva, na rozdíl od Číny v letech 40., ve městech⁶².

Rekapitulací předcházejícího textu dostaneme obrázek dvou povstaleckých skupin, které k boji proti státní moci shodně vedla arogance politických a společenských elit, neschopnost či neochota provést potřebné reformy a nabídnout ne malé části vlastního obyvatelstva slušnou životní úroveň. Prvotním motivem vzniku byla pro FARC ochrana venkovanů před zvůli centrální moci. V případě Světlé stezky šlo v prvopočátku o zajištění svobodného přístupu ke vzdělání. V následujících letech se potom motivace obou skupin přiblížila v tom smyslu, že obě skupiny deklarovaly svůj úmysl změnit, respektive odstranit, stávající režim, který považovaly za asociální a nespravedlivý. Jejich jednání však nikdy nedosáhlo takového souladu, aby začaly uvažovat o spolupráci. Jak již bylo popsáno výše, FARC především usilovaly o povznesení postavení venkovského rolníka, k čemuž prostředkem měl být boj proti systému a jeho následná proměna v jiné, sociálně spravedlivější zřízení. FARC měly v tomto boji nést tíhu ozbrojených střetů a bojovat pro obecné dobro marginalizovaných skupin obyvatelstva až k dosažení sociálně spravedlivého uspořádání Kolumbie. Naproti tomu Světlá stezka usilovala, s využitím předpokládaného venkovského rozhořčení, o vyvolání revoluce, která by stávající režim odstranila beze zbytku. Venkovské obyvatelstvo za tím účelem využívala v boji s režimem jako sílu a prostředek, bez ohledu na jeho představy o vlastní budoucnosti.

2.3. Programy a strategie

Programy a zvolená strategie obou guerill vycházely z poněkud odlišných představ o způsobech nutných k dosažení zvolených cílů. FARC byly budovány jako vlivná ozbrojená síla, která se zavázala k boji za zlepšení životních podmínek prostých obyvatel a vytvoření skutečně demokratického zřízení v Kolumbii. Jejich politická odnož vznikla až po roce 1982, kdy bylo zahájeno jednání s vládou prezidenta Betancura, které mimo jiné vedlo k založení politické strany Unión Patriótica. Světlá stezka byla konstruována jako politické hnutí stojící v opozici

⁶² Mezi lety 1942 a 1972 se poměr obyvatel žijících ve městech zvýšil z počátečních 35 na 60%. V roce 2000 dosáhl počet městské populace 72% (Springerová, Špičánová, 2006).

vůči celému stranickému systému Peru, užívající především ozbrojené násilí k dosažení svého cíle. Hnutí se netajilo svým odmítáním jakékoliv formy politické spolupráce se stávajícími politickými či odborovými subjekty⁶³. Primárním cílem této skupiny v minulosti tedy nebyla politická participace či jiná forma sdílení moci. Jejím záměrem bylo ovládnutí společnosti a vytvoření beztřídní, čistě socialistické, a tedy utopické, společnosti.

2.3.1. Revoluční ozbrojené síly Kolumbie – Lidová armáda

V preambuli programu FARC vyhlášeného roku 1964 se praví:

*„Jsme středem revolučního hnutí, které vzešlo z roku 1948. Proti nám, rolníkům z jihu Tolimy, Huily a Caucy, od roku 1948 stojí síla velkých statků, velkých rančů chovatelů dobytka, velkoobchodníků, osobností oficiální politiky a obchodníků s násilím. Jsme oběťmi politiky „krve a ohně“, kterou obhazuje a do praxe uvádí oligarchie, držící moc. Zaklepali jsme na všechny možné dveře, abychom předešli protikomunistické křížové výpravě, která je křížovou výpravou proti našemu lidu. Chtěli jsme bojovat za změnu pomocí cesty nejméně bolestivé pro naše lidi: mírumilovnou cestou, masově demokratickou cestou. Odmítnutí našich snah nás ale zavedlo na cestu ozbrojeného revolučního boje, který je dlouhý a krvavý. Proto byl FARC ustanoven jako politicko-vojenská organizace založená na bolivariánské tradici a rovněž na liberální tradici našeho lidu, aby bojovala o moc a vedla Kolumbii k její plné mezinárodně-politické a sociálně-ekonomické suverenitě. Bojujeme za zavedení demokratického politického režimu, který zaručuje mír, sociální spravedlnost, dodržování lidských práv a hospodářský rozvoj spolu s důstojnými životními podmínkami pro všechny, kteří v naší zemi žijí“.*⁶⁴

⁶³ Do tří let od zahájení ozbrojeného povstání zahrnula mezi cíle svých útoků mimo oficiální reprezentanty státní moci také příslušníky legálních levicových uskupení, zavraždila přes 500 odborových předáků, politických kandidátů a řady levicových aktivistů, účastnících se legálně peruánského demokratického procesu (Ron, 2001: 572).

⁶⁴ Dostupné na: <https://www.farc-ep.co/octava-conferencia/programa-agrario-de-los-guerrilleros-de-las-farc-ep.htm>

Ještě pod původním názvem Jižní blok byla hlavním smyslem existence povstalecké skupiny obrana venkovského obyvatelstva před zvláštní mocí. Teprve po přeměně v Revoluční armádu Kolumbie byl do programového prohlášení připojen boj za změnu vládnoucího režimu v zemi. FARC se zavázaly předat půdu těm, kteří na ní budou osobně pracovat, a zároveň přislíbily ponechání majetku těm movitějším zemědělcům, kteří drženou půdu obdělávají sami či v rovnocenné spolupráci s dalšími (bod 3). Prohlásily také, že rolníkům i jejich potomkům bude umožněno vícestupňové vzdělávání, pro transfery výpěstků k zákazníkům bude vybudována dopravní infrastruktura (bod 4). Z tohoto stručného nastínění programu je zřejmá orientace na kolumbijskou rolnickou komunitu, která v očích povstalců trpěla nezájmem či represemi ze strany vládních sil nejvíce. FARC také vyzvaly příslušníky všech sociálních a ekonomických skupin ke spolupráci při přeměně stávajícího politického systému Kolumbie. Pro realizaci svého programu zvolil cestu revolučního boje. Jinou mu ostatně kolumbijské prostředí Národní fronty ani neumožňovalo.

Zde lze identifikovat poměrně zásadní rozdíl mezi FARC a SL. Zatímco FARC volily cestu ozbrojeného boje, protože mu politický systém Kolumbie ani jinou možnost nedával, SL mající na výběr v možnostech případné spolupráce s dalšími levicovými stranickými nebo odborovými subjekty, na tuto možnost zcela rezignovala. Svůj boj zahájila proti vládě jako zástupci byrokraticko-kapitalistické oligarchie a následně i proti levicovým oponentům této vlády, kteří nebyli dostatečně revoluční a představovali v očích senderistů pravděpodobně zrádce, kteří svou účastí na volebním klání dodávali stávajícímu režimu legitimitu.

Počáteční fáze boje FARC vedená prostřednictvím únosů významných osobností, jakkoliv symbolizujících kolumbijský politický a ekonomický establishment, stejně jako vydírání rovněž politických a ekonomických subjektů, byla zaměřena na získání finančních prostředků pro pokrytí vlastních nákladů. Vedle těchto „ziskových“ činností prováděly FARC vraždy oponentů a bombové útoky na vybrané cíle, které měly demonstrovat slabost režimu. Únosy praktikované od samých začátků se staly koncem 70. let nedílnou součástí příjmů guerilly⁶⁵.

⁶⁵ Roku 1999 dosáhl počet únosů, zejména příslušníků kolumbijských elit, čísla 3 000.

V roce 1982 se konala 7. národní konference FARC. V jejím rámci došlo také ke změně názvu, kdy bylo k tomu stávajícímu připojeno označení Lidová armáda (Ejército del Pueblo). Celým názvem se tedy guerilla nazývala Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia – Ejército del Pueblo (FARC-EP). Rovněž bylo rozhodnuto o přeměně z dosud především obranné skupiny na ofenzivní národní entitu. Konference stanovila osmiletý plán na převzetí vojenských aktivit a také oznámila plán na územní rozšíření a nábor 28 000 nových bojovníků. Na pozdějších konferencích byla tato čísla upravena na 30 000 bojovníků a dalších 20 000 bojovníků - civilistů⁶⁶, poskytujících časově omezenou podporu potřebám partyzánů (Gonzales, 2014).

V předcházejících řádcích autor naznačil další skutečnost odlišující v užití strategii boje Světlou stezku a FARC-EP. Kolumbijští povstalci nejméně od roku 1982 vyhlásili oficiální boj státní moci, tedy přešli z obranné do ofenzivní strategie, přestože proti nim stála armáda podporovaná finančně i technologicky Spojenými Státy. Ani ve svých počátcích nepracovali povstalci v ilegalitě, kdy FARC-EP vznikaly prakticky za pochodu veřejně, a nikoli jako tomu bylo se Světlou stezkou v Peru. Senderisté naproti tomu několik let od svého ustanovení v ilegalitě ideologicky zpracovávali budoucí vedoucí kádry a připravovali si půdu pro své budoucí vystoupení. K vnějšímu projevu existence Světlé stezky a vyhlášení revoluce došlo až poté, co vojenská vláda předala moc civilistům. Senderisté využili situace ukončení vojenské diktatury a následného zavádění politických reforem signalizujících, že revoluční změna je nyní možná. Jakmile se tedy politický prostor otevřel a umožnil vyjádření konkurenčních politických cílů, ukázal se posun k užití násilí při politicky motivovaném boji stejně pravděpodobný jako v případě jakékoliv jiné formy politické akce (Tilly, Tarrow, 2015: kap. 8). Lze tedy říct, že senderisté využili k útoku momentální slabosti peruánských institucí, zatímco FARC-EP přešly z defenzivy k ofenzivě téměř evolučním procesem v prakticky neměnném institucionálním nastavení.

Po ohlášení změny v bojové strategii tedy skupina začala postupovat od vzdálených venkovských oblastí ke středně velkým městům a ekonomickým

⁶⁶ Tato čísla nebyla nikdy naplněna, nicméně dle údajů kolumbijského ministerstva obrany disponovaly FARC-EP v roce 1978 asi osmi sty bojovníky organizovaných do devíti front. O deset let později tvořilo guerillu 33 front s 3340 bojovníky. Na konci 90. let měly FARC-EP přibližně 18 000 bojovníků a kontrolovaly území o rozloze 42 000 čtverečních mil (Holmes, Gutiérrez de Piñeres, Curtin, 2008).

centrům. Pro možnost pokrytí většího území došlo k rozdělení stávajících front⁶⁷. Jejich počet se tak zdvojnásobil. Tato změna ve strategii by ale nebyla možná bez navýšení počtu nových rekrutů. Narůstající nezaměstnanost, způsobující v průběhu 80. let značné přesuny původně městských obyvatel na venkov, zajišťovala povstalcům dostatek nových adeptů⁶⁸. Za účelem finančního pokrytí tohoto nárůstu počtu bojovníků FARC-EP navýšily počty únosů a vydírání. Ačkoliv se v raných letech rozmachu obchodu s narkotiky partyzáni pokusili odradit rolníky od pěstování rostliny koky, jejíž listy poskytují surovou složku pro kokain, přijala 7. konference historické rozhodnutí o zapojení se do rozvíjejícího se obchodu s drogami (Dudley, 2004). Podobně jako Taliban v Afghánistánu, se i kolumbijské partyzáni shodli na tom, že pěstování rostlin pro výrobu narkotik bylo pro usedlé i nově přichozí zemědělce v odlehlých regionech bez dopravního spojení jedinou životaschopnou zpeněžitelnou alternativou (Leech, 2013). Zapojení partyzánů do obchodu mělo zpočátku formu výběru daní a zajišťování jakési ochrany zemědělců a také zajištění spravedlivé ceny za jejich produkt. S postupujícím časem a narůstajícími potřebami ale došlo ze strany guerilly ke vstupu do celého řetězce produkce od kontroly sklizně až k prodeji hotového kokainu mezinárodním obchodníkům.

Organizační struktura skupiny se postupně vyvíjela až do podoby obvyklé u běžných ozbrojených sil. Měla podobnou hierarchicky konstruovanou strukturu velení a řízení shora dolů. Základem řízení byl sedmičlenný sekretariát, v němž byla přijímána nejdůležitější strategická rozhodnutí. Jednalo se o kolektivní orgán, i když vliv Marulandy zůstal až do jeho smrti poměrně významný. FARC-EP byly rozčleněny do šesti (někdy sedmi) regionálních bloků. Každý z těchto bloků byl tvořen 20–25 frontami. Strukturou se guerilla podobala pevné byrokratické organizaci posílené přísným disciplinárním kodexem známým jako „Estatuto de las FARC-EP“. Jeho součástí byly i přesně stanovené tresty za případná pochybení či provinění. Pozoruhodnou vojenskou schopnost a odolnost organizace podporovalo

⁶⁷ Fronta je základní operační jednotka. Počet jejich příslušníků se pohybuje od 50 do několika stovek členů.

⁶⁸ Do řad povstalců byly přijímány i děti. Human Rights Watch odhaduje, že někde mezi 20% a 30% všech členů bylo mladších 18 let, a El Tiempo uvádí, že asi 50% členů FARC-EP bylo v době vstupu do 18 let. Dostupné na: <https://www.hrw.org/news/2005/02/21/colombia-armed-groups-send-children-war>.

také pečlivé vedení záznamů o chování bojovníků a důsledná správa finančních prostředků⁶⁹.

Na rozdíl o Světlé stezky FARC-EP vždy deklarovaly svoji vůli k jednání s vládou. Svých cílů se pokoušely dosáhnout i politickými, nejen vojenskými, prostředky. Jak bylo uvedeno dříve, roku 1982 zahájily s administrativou tehdejšího prezidenta Belisaria Betancura jednání o případné dohodě, jejímž přímým důsledkem bylo příměří mezi lety 1984 až 1987. Během procesu vyjednávání se guerilla podílela na založení politické strany Unión Patriótica (UP), jejímž programem byla politická, sociální a ekonomická reforma. Tento poměrně nadějný začátek byl ale přerušen vlnou násilných útoků směřovaných proti kandidátům UP a jejich podporovatelům. Další jednání bylo ukončeno a země se propadla do dalšího desetiletí násilí. V tomto období FARC-EP upustily definitivně od „ideologické čistoty“, kdy otevřeně vstoupily do obchodu s kokainem, byť se tak oficiálně dělo za účelem pokrytí vlastních nákladů na boj.

2.3.2. Světlá stezka

*„Čím víc lidí zabijete, tím větší jste revolucionář“
(Mao Ce-Tung)⁷⁰*

Světlá stezka byla představitelem nejradikálnější, marxismem ovlivněné, revoluce v západní hemisféře. Jejím hlavním proklamovaným cílem byla destrukce panujícího systému a vybudování skutečného socialismu v beztrždní společnosti. Éru jejího působení lze příkladně popsat jako extrémní politickou kampaň směřující proti podstatě státu podpořenou násilnými prostředky. V žádném případě se nejednalo o rolnickou nebo indiánskou rebelii. Jak už bylo zmíněno výše, šlo o povstání vedené vzdělanými mestici, rekrutovanými alespoň zpočátku z univerzitního prostředí (Stern, 1998: 229).

Při rozhodování o tom, jakou formu revolučního boje zahájit vycházelo vedení povstalců z představy, že Peru je ve své podstatě napůl koloniální a napůl

⁶⁹ Mapping Militant Organizations. “Revolutionary Armed Forces of Colombia.” Stanford University. Dostupné na: <https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/revolutionary-armed-forces-colombia-farc> (4. 12. 2019).

⁷⁰ Citováno z knihy Mao’s last Revolution (MaCFarquhar, Schoenhals, 2006: 102).

feudální společnosti. Pozorný čtenář ale už ví, že skutečnost byla naprosto odlišná. Peru v 80. letech nebylo ani v nejmenším feudální zemí. Většina obyvatel totiž žila ve městech a byla také gramotná. Ani další znak rozvinutého feudalismu, tedy významná vrstva velkostatkářů v zemi neexistovala⁷¹. Rovněž nelze v případě Peru mluvit o koloniální zemi, neboť země byla už od roku 1821 nezávislá na Španělsku. Na rozdíl od Číny 40. let byly v Peru dostatečně ukotveny demokratické praktiky, které byly společností všeobecně akceptovány. Problémem Peru byla diskreditace řádně zvolených vlád, neboť tyto svojí nízkou efektivitou vládnutí a vysokou mírou korupce zcela znechutily obyvatelstvo a způsobily krizi, jež dala růst radikálním společenským uskupením (Palmer, 1994).

Nemalým problémem Peru byla, a stále je, geografická podoba jeho teritoria. Andy zabírají téměř třetinu území státu a jejich obtížná prostupnost způsobovala zaostávání tohoto regionu a komplikovala jeho plnohodnotnou integraci. Obyvatelé And, kterými jsou ponejvíce indiáni užívající k dorozumívání především kečuánštinu a aymarštinu, žili po celá staletí v prostředí ovládaném tradicemi svázanými vzorci chování. Jejich schopnost přizpůsobovat se změnám ve společnosti byla tímto velmi limitována. K tomu se ještě přidávala jejich společenská marginalizace a to, že je ostatní považovali za méněcenné. V odlehlých horských departmentech tak žili v bídě a vyloučení z modernizačních procesů a případných výhod peruánské ekonomiky. Právě na takové oblasti soustředila Světlá stezka svoji pozornost a dokázala zdejší obyvatelstvo zaujmout svými plány a představami nabízejícími naději na lepší budoucnost (Gorriti, 1999: 122 - 123).

Z pohledu senderistů bylo Peru, jak už bylo zmíněno výše, polofeudální a polokoloniální zemí ovládanou byrokratickým aparátem ve službách kapitalismu a amerického imperialismu, který svým působením ničí produktivní schopnosti Peru, místo aby je rozvíjel. Byrokratický kapitalistický režim tak byl naprostým antagonismem k proklamovaným národním zájmům a základním potřebám veřejnosti (Strong, 1992: 96). Stejně jako Maovi v Číně, i senderistům sloužila rigidní ideologie k omlouvání násilí prováděnému v zájmu revoluce. Násilí samo se stalo revoluční strategií a určitou formou socializace společnosti⁷². V podání Stezky nabývalo tedy mystického rozměru, nejen že sloužilo ke zničení starého systému, ale spolu s tím vytvářelo systém nový. V podání FARC-EP pak bylo násilí

⁷¹Byla totiž z velké části zlikvidována agrární reformou generála Velasca provedenou roku 1969.

⁷²Světlá stezka se řídila heslem: „z hlavně pušky vyrůstá politická moc“ (Palmer, 1994: 35).

v první řadě nástrojem k vyvolání pocitu nebo přesvědčení, že vláda v Bogotě nemá sílu ani prostředky povstalcům vzdorovat a zajistit pořádek. Jejich útoky proto byly vedeny převážně proti cílům symbolizujícím státní moc nebo nadnárodní korporace. Zpravidla nebyly směřovány proti prostému obyvatelstvu. Aplikované násilí tedy nebylo samoúčelné, jak tomu bylo v případě Světlé stezky.

Stezka odmítala volební a parlamentní způsoby získávání moci jako naprosto neadekvátní, neboť jedině lidová válka mohla vést k osvobození. Ozbrojený boj byl nejen legitimní, ale přímo nutný pro dosažení strukturálních změn ve společnosti (Stern, 2005: 281). Spektrum cílů násilných útoků bylo poměrně široké. Od představitelů politické moci, přes různá marxistická uskupení, až po venkovská sdružení. Metody senderistů zahrnovaly bombové útoky směřované na policejní a vojenské stanice, rabování objektů státních institucí, sabotáže narušující plynulost veřejné dopravy a provoz elektráren. Další akce směřovaly k likvidaci nepohodlných oponentů nebo jen prostého obyvatelstva. Neustálé násilí bylo považováno za konstantní veličinu a účinnou hybnou sílu k dosažení cíle, kterým měla být beztřídní společnost prostá jakéhokoliv násilí a diskriminace. Světlá stezka se prostřednictvím teroru snažila rozbít stávající politický systém, který považovala za fašistický, prosáklý korupcí a celkově nevyhovující.

Středem stranické ideologie byl důraz kladený na dodržování stranické linie a naprosté odevzdání se diktátu zakladatele a vůdce Abimaela Guzmána. Maoistická strategie přizpůsobená peruánskému prostředí byla smíchána s radikálním indigenismem⁷³, jehož definováním se zabýval ve 20. letech minulého století marxista José Carlos Mariátegui⁷⁴.

⁷³ Radikální indigenismus stavěl na myšlence agrárního komunismu budovaného na základech domorodých indiánských komunit. Mariátegui svou prací přispěl ke specifickému indo-americkému chápání Marxe. Jeho politická vize byla ale utopická již v době svého vzniku, natož pak o půl století později, kdy více jak třetina obyvatel Peru žila jen v hlavním městě (Stern, 2005: 39).

⁷⁴ Mariátegui, José Carlos byl jedním ze zakladatelů peruánské Komunistické strany. Adaptoval marxisticko-leninskou doktrínu na peruánskou realitu. Zabýval se rasovým a kulturním pluralismem a problémem, jak zorganizovat roztržštěnou společnost tak, aby v ní mohlo dojít k hospodářskému růstu. Jeho názor byl takový, že problémy země lze vyřešit pouze vytvořením legitimního politického řádu založeného na touhách domorodých a městských mas a nikoli bílé evropské menšiny. Tvrdil, že politická legitimita definovaná skutečně reprezentativní vládou neexistovala v Peru od zničení Inké říše. Jeho ideologie nové revoluce se skládala ze čtyř hlavních prvků, kterými byly závazek vybudovat lepší morální a materiální způsob života pro masy prostřednictvím zásadních změn v sociálním systému; ochota přijímat ne hispánské, ne-peruánské myšlenky k vysvětlení a zdůvodnění stávajících sociálních a politických podmínek s využitím marxistické ideologie; pokus o vytvoření nové národní identity prostřednictvím syntézy těchto myšlenek; a závazek získat materiální výhody moderní, světské, průmyslové společnosti při zachování

Politická strategie Světlé stezky dle autorů Hazletona a Woy-Hazletonové (1992) prošla několika fázemi. První zahrnovala agitaci a propagandu prováděné v první řadě v odlehlém andském departmentu Ayacucho. V jejím rámci byli rekrutováni a školeni noví bojovníci. Po obnovení demokracie v Peru roku 1980 zahájila strana druhou fázi, v rámci které byla budována sociální a materiální základna „lidové armády“. V tomto období, které skončilo rokem 1982 senderisté nijak cíleně nenapadali peruánskou oficiální levici. Místo toho vytvářeli na venkově vlastní zóny svého vlivu, v nichž se zaměřovali na venkovské jednotlivce, kteří se například dopustili krádeže dobytka (a státní správa to nechala bez povšimnutí), dále na ty, kteří si korupcí zajišťovali výhody na úkor ostatních, na místní lichváře, ale i na ty, kteří byli v očích povstalců nadměrně bohatí (Berg, 1986: 165–196).

V těchto tzv. osvobozených zónách byly zaváděny vlastní instituce a náhradní zemědělské modely. K jejich prosazení byly používány násilné metody, kdy bylo ničeno vybavení farem spolu s úrodou, rozbíjeny stávající tržní vztahy prostřednictvím zavírání stávajících tržišť a docházelo i k likvidaci osob podezřelých z kolaborace nebo z udávání.

Ve vytváření takových zón nebo komunit by mohla být spatřována určitá podobnost s „nezávislými republikami“ vznikajícími po ukončení La Violencie v Kolumbii. Nic by ale nemohlo být víc vzdálené realitě. Zatímco tyto „republiky“ byly vytvářeny zdola svými obyvateli jako místa pro svobodný život podle společně stanovených pravidel, byly osvobozené zóny v režii Světlé stezky tvořeny shora nucením vlastních pravidel a rozbitím stávajících tradičních pořádků.

Osvobozenými zónami byly nazývány oblasti, v nichž senderovci prováděným terorem zcela vymazali všechny známky vládní moci. V nich zakládali vlastní instituce a zahájili přerozdělování majetků. Rovněž zaváděli vlastní zákonodárství. Zpočátku byla tato mise mezi vesničany poměrně úspěšná. Tam, kde obyvatelé zažívali do té doby pouze ignoranci ze strany státní moci, byl zaveden jakýsi pořádek, v jehož rámci byla vyžadována tvrdá disciplína. Zaváděním pořádku a ukončením svévolného nakládání se svěřenou mocí ze strany státních úředníků si senderisté dokázali získat řadu sympatizantů. Aby mohl nový řád fungovat, byly na místě zakládány lidové výbory, které dohlížely na veškerý chod

morálního a duchovního odkazu tradiční peruánské společnosti. Tyto závazky byly zaznamenány v prohlášení *Siete ensayos de la realidad peruana* (Marátegui, J. S., 2009).

vesnic. Tyto výbory měly přehled o všech aspektech vesnického života a dohlížely mimo jiné na dodržování zákazu pití alkoholu, prostituce i homosexuality.

Roku 1982 zahájila Světlá stezka třetí fázi, která měla vést k přenesení ozbrojeného boje z venkova do měst a uvést závěrečnou celonárodní fázi, při níž mělo dojít k úplnému převzetí moci (Podobnik, 1998).

Ačkoliv měla Stezka ve svém programu zakotvenou svobodu vyznání ve smyslu toho, že každý může svobodně věřit i nevěřit, vedla boj i proti náboženství i církvi samotné⁷⁵. Náboženství a stávající kultura byla označena za zbytek feudálních struktur a jako takové měly být vykořeny. Senderisté vynucovali oddanost Guzmánovi a nikoli Bohu. Zákaz náboženství zahrnoval i znemožnění slavení tradičních náboženských svátků, neboť tyto byly zavedeny španělskými tyrany a vykořisťovateli. Tento zákaz se později ukázal jako chyba, senderovci vůbec nevzali na vědomí význam tradičních svátků pro venkovské obyvatelstvo (Stern, 2005: 175-176).

Počáteční přijetí bylo ale poměrně rychle nahrazeno ochlazením a následným odmítnutím podpory ze strany venkovanů. Byl to následek násilí provázejícího akce Světlé stezky, k nimž začali být verbováni i mladí lidé, a posléze i děti. Od všech byla požadována naprostá odevzdanost vedení⁷⁶.

Dalším způsobem, jak upevnit svou moc nad venkovskými zemědělci, bylo neposkytování skutečných informací obyvatelstvu. Význam informačního monopolu není třeba vnímavému čtenáři se zkušeností života v socialismu nijak více komentovat. Další výhodou, ze které senderisté těžili a vědomě ji i podporovali, byla vysoká ngramotnost indiánského obyvatelstva. Ale ani snaha o naprostou informační izolaci nebyla zcela úspěšná. Obyvatelstvo si svého podřízeného postavení bylo vědomo a s totalitním uspořádáním prosazovaným senderisty vyjadřovalo nespokojenost.

⁷⁵ V roce 1991 povstalci Světlé stezky zavraždili v provincii Ancash dva františkány z Polska Miguela Tomaszka a Zbigniewa Strzalkowského a na místě zanechali papír s nápisem: „Takto zemřou služebníci imperialismu.“ Následně totéž zopakovali v provincii Santa, kde zabili italského kněze Alessandra Dordiho. (Dostupné na: <https://perureports.com/three-priests-murdered-by-shining-path-beatified-in-peru/2843/>) 4. 11. 2019

⁷⁶ Obzvláště děti považované za naději byly od velmi nízkého věku trénovány, aby mohly být po dosažení 12. roku začleněny do bojových akcí. Byly vedeny k tomu, aby necítily žádné rodinné vazby a jakékoliv emocionální potřeby byly potlačovány. S jediným cílem: být schopny zabít nebo umírat pro revoluci. Po ukončení základního výcviku byly děti s konečnou platností odebrány rodičům. Jejich další výchova se řídila pouze potřebami revoluce. Jakékoliv budované vztahy se měly stát pouze jednou z funkcí lidové války (Stern, 2005: 174).

Ať už Světla stezka používala jakékoliv formy boje či přesvědčování, nejvýraznější součástí jejího boje byla především vysoká míra násilí. Senderisté totiž usilovali o vyvolání takové vlny teroru, která by jím následně umožnila převzít vládu a vytvořit v Peru maoistickou diktaturu. V odborných diskusích týkajících Stezky je jen málokdy opomíjena tato její jedinečná bojová ideologie. Vlastní výklad Maovy doktríny, a jejího antireformního náboje, projevujícího se už v období kulturní revoluce, byl ovlivněn sklonem vnímat násilí jako cíl samo o sobě, jako očištnou nebo osvobozující sílu schopnou potlačit tradiční způsoby myšlení a umožnit tak zakořenění nových revolučních způsobů chování. Zřejmě v tomto duchu se údajně vyjádřil i vůdce Guzmán, když prohlásil: „Krev nás posiluje“ (Gorriti, 1999: 105).

Na těsnou rezonanci mezi andským mysticismem a radikálním maoismem potvrzenou vlastní analýzou andských rituálů a mýtů hovořících o ztracené slávě andské civilizace a volající po pomstě na španělských utlačovatelích, upozornil už v roce 1992 Simon Strong (Strong, 1992). Symbiotická povaha vztahu mezi maoismem a andskými tradicemi proměnila podle něj v hlavách senderistů staletí nenávisti v činy. Různá minulá povstání spíše chaotické povahy se proměnila v organizovanou revoluci. (Strong, 1992: 64). Propojení mezi andskými a maoistickými pohledy na svět bylo podporováno jejich společným důrazem na „ideologickou čistotu“ a jejich dichotomním, černobílým viděním světa⁷⁷. Jakmile tedy ideologie Stezky (bílá) identifikovala stát a oficiální peruánskou levici jako příslušníky „černé“ části, stali se tito okamžitým terčem jejich útoku (srov. Palmer, 1986).

Ačkoliv je akademickou obcí obecně přijímán názor, že ideologie Stezky byla nekompromisní a násilná, existují hlasy identifikující její kořeny více v politické socializaci jejího vedení než v silné syntéze andských tradic a maoismu. Gorriti ve svém článku z roku 1994, v němž srovnával Guzmána se Stalinem, uvedl, že zatímco mnoho totalitních vůdců rozvinulo kult vlastní osobnosti až po uchopení moci, Světlou stezkou byl kult Abimaela Guzmána budován už v přípravné fázi povstání (Gorriti, 1999: 98-103)⁷⁸. Výsledkem tohoto procesu bylo, že Stezka byla jednotnější, pevně hierarchická, se silně centralizovanou

⁷⁷ Bílá musí odstranit černou, kdy upřednostňovanou metodou je krveprolití, které je motivující silou má zároveň očišťující význam.

⁷⁸ „To, co odlišuje Světlou stezku od ostatních komunistických stran, je to, že měla autokrata u kormidla od samého začátku ozbrojeného boje“ (Gorriti, 1999: 168).

ideologickou linií. Celý proces rozhodování byl podroben jedinečnému Guzmánovu radikálnímu myšlení. Podle Gorritiho je tak centrální Guzmánova role, jeho vlastní životní příběh a intelektuální zázemí, nejdůležitějším prvkem potřebným k pochopení celé organizace. Podle tohoto autora je nutné vzít v úvahu Guzmánovu vědeckou průpravu a jeho cesty do Číny, které vykonal v průběhu tamní kulturní revoluce. Vedle toho, že zde získal důkladný vhled do doktríny „Lidové války“, vstřel zde také Maovu nenávist k politickým a ideologickým reformám. V době jeho návštěv byla Čína zasažena kampaní za ideologickou čistotu a ortodoxii postavenou do protipólu jakýmkoliv snahám a pokusům o reformu (Gorriti, 1999: 174).

Třetí pohled na kořeny násilí, jehož se Světlá stezka dopouštěla, uvažuje o hluboce zakořeněném kulturním dědictví peruánského rasismu. Podle Degregoriho (1994) má Peru tři klíčové rasové kategorie: světlé potomky Španělů, mestizos a indiány, v jejichž vztazích převládají pocity přezírání, pohrdání, hněvu, zlosti a podezírání. Peruánské elity jsou převážně světlé a mestizos a indiáni zaujímají převážně nižší společenská postavení přesně ve vyjmenovaném pořadí. Ačkoliv bylo toto rozložení v posledních desetiletích narušeno v důsledku hospodářského růstu a také vládních opatření, je stále ve společnosti latentně přítomno.

Vzhledem k tomu, že převážná většina původních kádrů Stezky byly mestizos, byl jejich vztah k indiánské populaci současně násilný a paternalistický. Degregori tvrdí, že senderisté aplikovali „*střídavě autoritářsky násilnickou lásku nadřazeného (rozuměj městského) k podřízenému (indiánskému), kterého se snažili vykoupit nebo ochránit před zlem moderního světa, čímž posilovali své vlastní egocentrické postavení v procesu revoluce*“ (Degregori, 1994: 58 - 59). Násilí směřované proti levicově smýšlejícím skupinám peruánského obyvatelstva bylo tak dle Degregoriho ovlivněno více širšími proudy mestizo – indiánských vztahů, než čínským politickým myšlením či Guzmánovou osobní zkušeností a přesvědčením.

Dalším zajímavým faktem v použité strategii boje Světlé stezky je určitá prostorová selektivita při využívání násilí. Ačkoliv senderisté do roku 1990 ovládli 19 z 24 departmentů Peru, nejednali všude v zásadě stejně. Proč tedy byla guerilla podporována v oblasti údolí Horní Huallagy, zatímco v chudinských předměstských čtvrtích Limy sklízela jen nenávist? Tom Marks (1994) nachází

odpověď na tuto otázku ve vysoce racionálním konáním guerilly při praktikování násilí jako tzv selektivní pobídky. Ta byla zaměřena na přesvědčování těch skupin obyvatelstva či pouze jednotlivců, kteří projeví jen pramalou ochotu k podpoře povstalců. Na základě analýzy kolektivní akce (Olson, 1971) Marks interpretuje atentáty provedené senderisty jako způsob využití násilí a strachu k přesvědčování ke spolupráci a podpoře⁷⁹. Množství Peruánců, zvláště z řad původního obyvatelstva, nechovalo k vzdělaným, elitářsky a městsky orientovaným povstalcům důvěru. Stezka proto atentáty a terorem musela překonat jejich ostentativní nezájem, kdy jich zároveň využila, obecně řečeno, jako mechanismus náboru, který jí následně umožnil „*fungování a rozšíření vlastní infrastruktury*“ (Marks, 1994: 219 - 220).

Domnívám se, že uvedené pohledy jsou potřebnou součástí této analýzy, neboť čtenáři umožňují alespoň zčásti obsáhnout složitost problému, kterým Světlá stezka bezpochyby byla. Ačkoliv tyto autoři nestanovili jasný mechanismus, který by spojoval specificky užití strategie násilí s ideologií Stezky, jsou důsledky jejich názorů zřejmé. Způsob myšlení senderistů byl, a pravděpodobně stále je, obecně náchylný k užívání násilí proti osobám a skupinám osob definovaným jako nepřátelé. Přestože prvním a úhlavním nepřítelem zůstává stát, jsou i levicovní reformě smýšlející aktéři nebezpeční kvůli tomu, že v očích senderistů zrazují revoluci a vytvářejí a nabízejí falešné naděje pro masu chudých. Marksův racionální pohled potom pomáhá dovysvětlit regionální variabilitu agresivní kampaně vedené Světlou Stezkou. Volba konkrétní strategie tak probíhala především v závislosti na skutečnosti, zda se v dané obci nebo regionu senderisté setkali s podporou nebo s odmítnutím. V oblastech s vysokým počtem vražd a útoků byla pravděpodobně odolnost obyvatelstva vysoká a na druhé straně tam, kde obyvatelstvo zaujalo vstřícnější postup, byl počet atentátů znatelně nižší.

Světlá stezka deklarovala otevřený boj za zničení stávajícího řádu v Peru. Od tohoto svého úmyslu se nikdy neodklonila. Přesněji tedy ne v době, kdy její velení bylo kompletní, neboť Abimael Guzmán, který byl zajat roku 1992, po několika letech ve vězení k jednání s vládou své spolubojovníky vyzval⁸⁰.

⁷⁹ Perspektivu teorie racionální volby v revoluci lze nalézt i v Taylorovi (1985) a Lichbachovi (1994).

⁸⁰ Dostupné na: <https://www.insightcrime.org/peru-organized-crime-news/shining-path-profile/>. Přístup: 5. 12. 2019

Z výše uvedeného tedy v krátkosti vyplývá, že FARC–EP se po přihlášení k revolučnímu boji snažily vedle bojových operací pracovat i pro zlepšení životních podmínek rolníků nebo obyvatel venkova obecně. Nenarušovaly ustálené zvyklosti. Nevystupovaly proti zavedeným tradicím, které byly jedním ze základních stavebních prvků venkovské komunity. Naopak spatřovaly v pomoci právě těmto potřebným, v jejich sociálním a politickém povznesení, v uvědomění si vlastní síly a možností, naději na změnu jejich budoucnosti, celého venkova a v posledku také Kolumbie. Rovněž se, dle měnících se politických podmínek v Kolumbii, pokoušely o zahájení dialogu s mocí. Hlásily se k řešení celého konfliktu politickou cestou. Ačkoliv se během vojenských operací dopustily i řady protispolečenských deliktů, lze obecně konstatovat, že své příznivce neztrácely.

Jinak tomu ale bylo v případě Světlé stezky, která svůj vášnivý boj vedla sice ve jménu venkovanů, ale nerozpakovala se použít právě proti této skupině nevidaného teroru. Ve snaze vymýtit stávající společenský řád, rušit a rozbít společenské vazby, zvyklosti a praktiky, které byly v tradicionalistické venkovské společnosti hluboce zakořeněny, se tak nerozpakovala páchat ty nejhorší zločiny proti bezbranným venkovanům. Rovněž odmítala politické řešení peruánské vnitropolitické situace, neboť v takovém postupu viděla zradu revoluce. Její násilný postup proti všem ji ale v průběhu času připravil o podporu ze strany některých regionů, kdy se tato neochota postupně změnila až v otevřenou nenávist.

Zatímco tedy FARC-EP volily cestu ozbrojeného boje, neboť v kolumbijském politickém systému ani prostor pro jinou formu neexistoval, Světlá stezka, ačkoliv peruánské politické prostředí bylo pro politické vyjádření otevřené, na tuto možnost zcela záměrně rezignovala. Svůj boj zahájila proti vládě jako zástupci byrokraticko-kapitalistické oligarchie a následně i proti levicovým oponentům této vlády, kteří nebyli dostatečně revoluční a představovali v očích senderistů pravděpodobné zrádce, kteří svou účastí na volebním klání dodávali stávajícímu režimu legitimitu.

Jejímu veřejnému vystoupení také předcházela léta v ilegalitě, kdy byly ideologicky zpracovávány budoucí vedoucí kádry hnutí a Stezka si připravovala půdu pro svůj boj. K vnějšímu projevu její existence a vyhlášení revoluce došlo až poté, co vojenská vláda předala moc civilistům. Senderisté tak využili situace ukončení vojenské diktatury a následného zavádění politických reforem, signalizujících že revoluční změna je nyní možná. Jakmile se tedy politický prostor

otevřel a umožnil vyjádření konkurenčních politických cílů, ukázal se posun k užití násilí při politicky motivované boji stejně pravděpodobný jako v případě jakékoliv jiné formy politické akce (Tilly, Tarrow, 2015, kap. 8).

Kolumbijští povstalci naproti tomu ani ve svých počátcích v ilegalitě nepracovali, neboť FARC-EP vznikaly prakticky za pochodu veřejně a nikoli jako tomu bylo se Světlou stezkou v Peru. Následně, nejpozději od roku 1982, kdy vyhlásil oficiální boj státní moci, přešel z obranné do ofenzivní strategie, přestože proti němu stála armáda podporovaná finančně i technologicky Spojenými státy.

Lze tedy říct, že senderisté využili k útoku momentální slabosti peruánských institucí, zatímco FARC-EP přešly z defenzivy k ofenzivě téměř evolučním procesem v prakticky neměnném institucionálním nastavení.

Ve výčtu odlišností je ještě na místě zmínit úlohu násilí a jeho rozličných forem. V podání Stezky nabývalo téměř mystického rozměru, neboť nejenže sloužilo ke zničení starého systému, ale spolu s tím vytvářelo systém nový. Bylo používáno v extrémní míře nejen proti nepřátelům, ale i proti civilnímu obyvatelstvu, které mělo být jeho „očistnou silou“ připraveno pro přijetí nového řádu a zbavit se tradičních představ a zvyků. V podání FARC-EP pak bylo násilí v první řadě nástrojem k vyvolání pocitu nebo přesvědčení, že vláda v Bogotě nemá sílu ani prostředky povstalcům vzdorovat a zajistit pořádek. Jejich útoky proto byly vedeny převážně proti cílům symbolizujícím státní moc nebo nadnárodní korporace. Zpravidla nebyly směřovány proti prostému obyvatelstvu. Aplikované násilí tedy nebylo samoučelné, jak tomu bylo v případě Světlé stezky.

FARC-EP byly, i přes nepopíratelný vliv Marulandy, vždy řízeny kolektivním orgánem, jemuž se také povstalci zodpovídali. Středem Světlé stezky a celé její stranické ideologie byl důraz kladený na dodržování stranické linie a naprosté odevzdání se diktátu zakladatele a vůdce Abimaela Guzmána.

Světlá stezka v oblastech, kde získala rozhodující vliv, vytvářela tzv. osvobozené zóny. Zde by mohla být spatřována určitá podobnost s „nezávislými republikami“ vznikajícími po ukončení La Violencie v Kolumbii. Nic by ale nemohlo být víc vzdálené realitě. Zatímco tyto „republiky“ byly vytvářeny zdola svými obyvateli jako místa pro svobodný život podle společně stanovených pravidel, byly osvobozené zóny v režii Světlé stezky tvořeny shora vnucením vlastních pravidel a rozbitím stávajících tradičních pořádků.

Z předloženého výčtu je tedy zřejmé, že obě guerilly vycházely z podobných programových východisek zahrnujících zejména agrární a ekonomické reformy spolu se změnami v oblasti politické a následně mocenské participace. Lišily se v míře důrazu na úrovni této participace, kdy Světlá stezka zastávala, na rozdíl od FARC-EP, výrazně radikálnější stanovisko k budoucímu uspořádání Peru. Strategie boje a vůbec jednání povstalců vůči obyvatelstvu, jehož jménem byl boj veden, se ale už poměrně významně lišily. Kolumbijští povstalci, v porovnání s bojovníky Stezky, zdaleka tolik nevyužívali bojovou sílu k útokům na civilisty. V boji s vládou se Světlá stezka držela maoistické doktríny v záměru obklíčit města podmaněným venkovem. Boj FARC-EP byl po guerillových počátcích postupně veden organizovaně na více frontách, ale jeho geografickou základnou zůstával jihovýchod země a pohraniční oblasti s Venezuelou odkud podnikal výpady.

2.4. Vztahy guerill s exekutivami obou států

Z předcházejícího textu vyplývá, že vztahy obou povstaleckých skupin vůči vládnoucí moci procházely nelineárním vývojem. FARC–EP prodělaly v 90. letech fázi sblížení vystřídanou ještě větším bojovým nasazením, kdy po dalších letech vzájemných bojů zasedly opět k jednacímu stolu. Peruánská Světlá stezka potom do takové fáze za celou dobu své existence vůbec nedospěla. Skutečností je, že o nějaký dialog ani neusilovala. A z důvodu zachování objektivity je nutné konstatovat, že jí nějaké jednání ani nebylo ze strany vlády nabídnuto. Poměrně zásadní rozdíl mezi oběma guerillami se totiž jeví právě v přístupu, jak obou guerill k jednání s vládou, tak i v případě iniciativ vyvíjených ze strany vlád obou států. V této části se tedy dostáváme k seznámení se s funkcionalitou institucí zodpovědných za vedení dialogu, popřípadě války, s povstalci.

Nikdo nepochybuje o skutečnosti, že za dodržování pořádku a vymahatelnost práva odpovídá na vymezeném území právě stát. Už Weber charakterizoval stát jako jediného legitimního vykonavatele násilí na určitém území (Weber, 1998b: 247). Aby se ale stát mohl této funkce zhostit, musí být také dostatečná jeho síla a ochota ke svému prosazení. Jeho síla spočívá v tomto směru

v jeho připravenosti a odhodlání k užití národní armády nebo národní policie. Jeho vlastní odhodlání ale může narazit na úroveň kvality a schopnosti těchto institucí⁸¹.

Není pochyb o tom, že se obě země potýkaly s nízkou úrovní jejich kvality. V každé ale za touto situací stály odlišné příčiny. Kolumbijská armáda za dlouhou dobu své existence byla zcela výjimečně nucena prokázat svoji připravenost v boji s vnějším nepřítelem. Proto sebe samu kvalifikovala spíše na stabilizační sílu pro případ vnitřních sporů a bojů, tak častých v kolumbijské historii (Cardona, 2008: 31 – 36). Národní policie dlouho vůbec neexistovala a jednotlivé policejní instituce působící v rámci departmentů byly zcela podřízeny lokálním stranickým vůdcům a jejich zájmům.

Peruánská armáda byla zase v očích politiků, kteří od ní v roce 1980 převzali vládu, zdiskreditovaná a nedůvěryhodná. Policejní jednotky byly nedostatečně rozmístěny a jejich akční rádius byl tím vcelku dost omezen. Slabost a neochota státu zpočátku zasahovat proti povstalcům je v současnosti zdůvodňována tehdejší nechtí civilní vlády k povolání armády z důvodu možného nárůstu vlivu a popularity vojáků.

Peter Evans, z jehož teoretické studie věnované kapacitě států tato práce vychází, si všiml především státních institucí odpovídajících za ekonomický rozvoj daných zemí. Jeho tvrzení o nutnosti dostatečně autonomních institucí, které jsou zakotveny jak v soukromém, tak ve veřejném sektoru (Evans, 1992), lze po jejich částečném zobecnění aplikovat i na další státní instituce. Kolumbie i Peru se v jednom období vlastní existence ocitly na pokraji vlastního kolapsu. Kořeny a příčiny, z nichž vzešly síly, které takovou situaci vyvolaly, již byly v této práci

⁸¹Kolumbijská armáda organizovaná po vzoru armády Spojených států, byla zaměřena především na vnitřní, nikoliv vnější, bezpečnost. To bylo dáno jednoduše tím, že Kolumbie nezažila do té doby žádný mezinárodní konflikt, na rozdíl od velmi konfliktního dění uvnitř státu. Tato skutečnost a velmi nejasně nastavené kompetence mezi ní a policií, přispívala k jejich nerovnoměrnému vývoji. Mezi oběma institucemi panovala rovnováha zdrojů, která ale rozhodně nebyla v rovnováze v úrovni jejich profesionalizace. Právě z důvodu sdílení stejných zdrojů nebyla armáda schopna rychle potlačit různé projevy násilí, kterých se špatně proškolená policie ovládaná místními politiky často účastnila jako jeden z aktérů (Cardona, 2008: 31 – 36).

Policejní síly založily politické elity v době zvýšeného zájmu o centralizaci, po období vnitřních konfliktů sužujících Kolumbii v 60. letech 19. století podle vzoru francouzského četnictva. Dvě stěžejní charakteristiky francouzského modelu, tedy centralizace a militarizace, však nakonec nepřežily realitu kolumbijského regionalismu a bipartismu. Prvních dvacet let po svém založení v roce 1891 totiž státní policie ani neopustila hlavní město. Tato nepřítomnost státní moci ve venkovských oblastech byla přímým důsledkem stanoviska místních politiků, kteří si nepřáli mít ve své oblasti policejní síly podléhající centrální moci. Nakonec tedy centrální vláda těmto zájmům vyhověla a přenechala kontrolu nad touto bezpečnostní institucí v rukou místních politiků (Cardona, 2008: 62 - 63).

popsány. Co ale ještě zmíněno nebylo, je úloha výše zmíněných exekutivních a z nich se odvíjejících bezpečnostních institucí. Autor se domnívá, že není třeba velké odvahy a nekonformity k tomu, aby se zjištění Petera Evanse transponovala i na tyto důležité instituce. Legitimitu státní moci totiž, podle jeho mínění, nedodává pouze ekonomická prosperita. Nathan Bos napsal, že je všeobecně akceptovaným faktem, že za legitimní je považována taková vláda, která je jako právoplatně vládnoucí obecně vnímána a zároveň disponuje pravomocemi k plnění očekávaných funkcí. Vedle naplňování ekonomických a sociálních potřeb obyvatelstva se jako nejdůležitější jeví zajištění vnější, ale i vnitřní bezpečnosti a s ní spojeného nestranného výkonu spravedlnosti (Bos, 2013: 19 - 20).

Evans dokazuje na zvolených příkladech, že dostatečně autonomní instituce jsou zárukou lepšího fungování státu. Tam, kde jsou instituce po proběhlých volbách personálně a odborně ovlivnitelné (jako tomu bylo v Kolumbii a v menší míře i v Peru)⁸², zůstává jejich kvalita trvale na nízké úrovni a nejsou zcela schopny odolávat konfliktům, ani dostát svému poslání a naplnění očekávání do nich vložených. Slabost v centru politicko-ekonomického systému totiž podkopává předvídatelnost politik potřebných pro využívání zdravých soukromých investic. A nemusí jít vždy pouze o investice v ekonomické sféře, stejně důležitá je i ochota investovat do tvorby společenských institucí, kterými jsou obecně lidská práva, ochrana soukromí, života a zdraví obyvatel. K tomu Evans tvrdí, že v zemích, kde se podařilo vybudovat instituce nezávislé, je kapacita státu k zvládnutí vstupů (společenských požadavků) dostatečnější (Evans, 1992).

2.4.1. Kolumbie: Násilně přerušené sblížení (1980 – 1990)

Jak již bylo zmíněno, o přijetí a zavedení socioekonomických reforem se pokoušela řada kolumbijských prezidentů. S povstalci se však o jednání žádná z do té doby úřadujících administrativ vážně nepokusila. To se změnilo roku 1984, kdy došlo k podpisu dohody o příměří mezi administrativou prezidenta Betancura

⁸² Podrobněji bude pojednáno dále v textu.

a FARC-EP, M - 19⁸³, větší částí EPL⁸⁴ a malou skupinou z ELN⁸⁵. Prezident rovněž zřídil komisi, která měla fungovat jako garant závazku vlády, kterým byla podpora seriózní politické, agrární a ekonomické reformy a investice do vzdělávání, bydlení, zaměstnanosti a zdravotnictví (Navarez Gómez, 2009: 50). Přímým důsledkem dohody byl vznik nové levicové strany Vlastenecká unie (Unión Patriótica - UP), ve které se spojili bývalí i současní příslušníci FARC-EP s členy kolumbijské komunistické strany a dalšími příznivci. Ve volbách roku 1986 byla tato formace poměrně úspěšná a Kolumbii vytanula šance na vyjití z bludného kruhu násilí, v němž se desítky let nacházela. Po letech stagnace, kdy řadoví Kolumbijci postrádali důvěru v centrální vládu, která zcela přehlížela sociální a ekonomickou nerovnost populace, se v obyvatelstvu probudila naděje na možnost získat alespoň nějakou účast na tvorbě věcí veřejných. Prezidentský post v těchto volbách získal Virgilio Barco Vargas, který se pokusil podporou vzniku tzv. sociální ekonomiky snížit všeobecnou chudobu. Součástí jeho plánu bylo zpřístupnění veřejných služeb ve vzdálených odlehlých oblastech země, předání větší míry samosprávy regionům, agrární reforma a stabilizace země prostřednictvím pokračování mírových jednání (Ocampo, 2010: 328 - 327). Tento jeho pokus narazil na těžko překonatelnou překážku, kterou byla nedostatečná operační způsobilost státu.

Ne všichni se totiž ztotožňovali s prezidentovým přístupem. Rovněž vliv, jaký na mocenské instituce měla agrární a ekonomická elita, nebyl zanedbatelný. Mocenský monopol kolumbijského státu v podstatě neexistoval, neboť byl částečně privatizován existencí soukromých paramilitárních jednotek, které byly vlastněny zmíněnými elitami. Stát, který mohl a měl být v takové situaci zdrojem

⁸³ Movimiento de 19 Abril – vzniklo z bývalých, většinou vyloučených členů komunistické strany a FARC-EP a ANAPO (Alianza Nacional popular - Národní lidová aliance, politický subjekt podporující generála Pinilla, se stal největší opoziční silou proti Národní Frontě) na protest proti údajnému volebnímu podvodu, kdy roku 1970 bývalý diktátor Pinilla podezřele prohrál o několik desetin procenta. Vůdce této skupiny Jaime Bateman Cayón, původně sekretář Marulandy a Arenase, byl z FARC-EP vypuzen, protože snažil převést guerillu z rurálních oblastí do měst. Jejich taktika stála na přesvědčení, že nepřítel není třeba zničit, ale včlenit (Zelený, 2019: 348).

⁸⁴ Lidové vojsko osvobození (Ejército popular de Liberación) vzniklo jako ozbrojené křídlo extrémně levicové komunistické strany Kolumbie (Partido comunista de Colombia – Marxista Leninista PCC-ML). Ne moc významná, původně maoisticky orientovaná guerilla (Zelený, 2019: 348).

⁸⁵ Celý název Vojsko národního osvobození – Unie Camilista (ELN-UC Ejército de Liberación nacional – Unión Camilista). Ideologickým cílem bylo odstranění sociální nespravedlnosti ozbrojenou silou. Guerilla byla ovlivněna jak marxismem, tak i teologií osvobození. Duchovním symbolem této skupiny se stal revoluční kněz Camilo Torres Restrepo (Zelený, 2019: 347)

a protektorem probíhajících změn se svojí slabostí stal jejich hlavní překážkou (Evans, 1992: 139). Kolumbijská vláda totiž nebyla schopna a v mnoha případech ani ochotna poskytnout bezpečnostní záruky těm, kteří demobilizovali. Úsilí o politickou účast ve veřejném životě tak bylo opakovaně přerušováno vojenskými a polovojenskými útoky (a také odplatou za zradu motivovanými útoky bývalých partyzánských soudruhů). Tyto útoky zcela rozvrátily vedení vzniklé strany, připravily o život tisíce jejích členů a kandidátů a další tisíce poslalo do vyhnanství (USIP, 2003)⁸⁶. Svě v této vlně násilí sehrály rovněž drogové kartely.

Před prezidentskými volbami konanými roku 1990 situace vyvrcholila zavražděním tří prezidentských kandidátů nominovaných Liberální stranou (Luis Carlos Galán, zavražděn v srpnu 1989), Vlasteneckou unií (Bernardo Jaramillo Ossa, březen 1990) a stranou ADM-19 (Carlos Pizarro León-Gómez, duben 1990) (Van Cott, 2000: 55)). Nespokojenost obyvatelstva s takovým stavem vedla nově zvoleného prezidenta Césara Gaviriu Trujilla k vyhlášení referenda o svolání ústavodárného shromáždění⁸⁷. K otázce se vyjádřil souhlasně i Nejvyšší soud, a tak v referendu konaném jen tři dny po vyhlášení soudního verdiktu hlasovalo více jak pět milionů voličů pro svolání tohoto shromáždění (Jaramillo, Franco-Cuervo, 2005: 317).

Vzniklé ústavodárné shromáždění mělo celkem sedmdesát členů. Ústava, která prací tohoto shromáždění vznikla, fakticky ukončila období Frente Nacional. Umožnila totiž účast většího počtu politických subjektů na volbě do prezidentského úřadu, a tím i do politického systému a navíc zrušila možnost okamžitého znovuzvolení prezidenta. Otevřením volebního systému pro více aktérů mělo dojít k zvýšení jeho atraktivity pro běžného voliče a také, což bylo možná důležitější, přispět ke větší legitimitě vzniklé vlády. Do té doby reálně existující bipartismus, v podstatě blokující politický systém, měl za následek stav, kdy k volbám chodil jen velmi malý počet voličů (De la Calle, 2008: 406).

⁸⁶ Civil Society under Siege in Colombia Special Report United States Institute of Peace (www.usip.org). Tato zpráva je založena na materiálu shromážděném během a po návštěvě delegace v Kolumbii ve dnech 14. až 20. února 2003, kterou uspořádal Washingtonský úřad pro Latinskou Ameriku (WOLA) s cílem zhodnotit dopady vnitřního ozbrojeného konfliktu na kolumbijskou občanskou společnost.

⁸⁷ Na základě studentských protestů vznikla iniciativa tzv. „sedmého hlasu“, jejímž smyslem bylo vyjádřit požadavek svolání takového referenda. Voliči přející si změnu měli v takovém případě vhodit do volebních urn bílý papírek. Ačkoliv se výsledky tohoto neoficiálního referenda nesměly zveřejnit, došly politické elity k závěru, že jediným řešením situace je provedení zásadní změny ve fungování státu, k čemuž měla pomoci nově vytvořená ústava (Bílá, 2010: 179).

Kolumbie se tedy v ekonomicky, politicky, sociálně a bezpečnostně turbulentním desetiletí dopracovala k vypracování nové ústavy, s níž vstoupila do poslední dekády 20. století. Ta připravila půdu změnám, které ve svém důsledku vedly k ukončení vnitřního konfliktu.

2.4.2. Peru: Vzestup povstalců (1980 – 1990)

V Peru v témže desetiletí vyhlásila nesmiřitelný boj vládě maoistická guerilla Světla stezka a zvládla téměř rozvrátit peruánskou společnost a otřást základy samotného státu. Ne nadarmo si tato etapa peruánských dějin vysloužila pojmenování „období strachu“⁸⁸ (Manrique, 1990).

Psát o tomto časovém úseku a jeho institucionálním kontextu by nebylo úplné, pokud bychom se v krátkosti nevrátili k několikaletému období, které mu předcházelo. Při studiu tohoto fenoménu nelze nemít na zřeteli historické predikce, které toto období ne-li umožnily, tedy mu alespoň předcházely. Protože peruánská armáda hrála v politické historii země dlouhodobě hlavní roli, jsou pro pochopení jejich trajektorie od roku 1978 zásadní také civilně-vojenské vztahy⁸⁹.

Roky pod vojenskou vládou totiž zanechaly Peru poněkud nejednoznačné dědictví. Stát, ačkoli silnější a vykazující vysokou míru autonomie od oligarchie vlastníků půdy a ekonomických elit, nedosáhl podpory ze strany veřejných sektorů. Vojenská vláda, i když neprováděla masivní represe, se vůči tomuto sektoru projevovala autoritářsky. Selektivně pronásledovala opoziční vůdce a do poloviny sedmdesátých let zavírala redakce, popřípadě usilovala o jejich ovládnutí. Po Velascově sesazení navíc v armádě vznikly stranicko-politické vazby, a tím došlo k jejímu vnitřnímu rozdělení (Wills, 2003: 12). Peruánská vojenská vláda usilovala o vytvoření ve své podstatě korporativního sociálně ekonomického

⁸⁸ Periodo de miedo.

⁸⁹ Generál Morales v projevu před volbami do ústavodárného shromáždění zdůraznil, že armáda nezůstane v „kasárnách, na základnách a lodích“, ale bude přítomna v „tvorbě politik, tedy bude přítomna v životě peruánské společnosti, což z jejího pohledu dále znamená podporu suverenity a rozvoje“ (Mauceri, 1991: 88). Moralesův důraz na rozvoj zvýraznil klíčovou odlišnost jeho vlády od jiných vojenských vlád v regionu. Zatímco byli vojenští důstojníci ostatních režimů seznamováni s doktrínami o protipovstaleckých taktikách, peruánský důstojnický sbor převážně navštěvoval Centro de Altos Estudios Militares, vojenskou výcvikovou instituci, přesvědčenou o nutnosti provedení podstatných hospodářských a sociálních reforem k tomu, aby bylo dosaženo úspěšného rozvoje ekonomiky a politické stabilizace. Jeho vláda sáhla k opravdovým represím až při povstáních v letech 1977 a 1978, které provázely přijetí úsporných opatření, prováděných v reakci na ekonomický propad země (Cornell, Roberts, 1990: 533).

systemu. Roli státu při provádění takové transformace neodmítala ani následující vláda civilní.

Podle Evanse vede uznání státu jako mediátora a tvůrce prostředí vhodného k navazování spojení mezi státním a soukromým sektorem zcela nevyhnutelně k otázce kapacity států. Kapacity, která je schopná zpracovávat příchozí požadavky a vytvářet na jejich základě nové politiky v různých, často poměrně vzdálených, oborech. Jenže důsledné sledování a implementace jakýchkoli politik, vyžaduje trvalou institucionalizaci složitého souboru politických nástrojů. Tu však nelze v žádném případě považovat za danou samozřejmost (Evans, 1992: 141).

Důkazem tohoto tvrzení je i Peru. Žádné z vlád nastupujících po vojenské juntě se taková trvalá a pevná institucionalizace politických nástrojů nutných k zvládnutí peruánské společenské transformace naneštěstí nezdařila.

Nechť Belaúndeho⁹⁰ vlády ke spolupráci s vojáky, respektive neochota k přijetí jakéhokoliv koordinovaného postupu vůči Světlé stezce způsobila její nekontrolovaný vzestup. Zaměření jeho administrativy na otázky ekonomického rozvoje v duchu neoliberální doktríny volného trhu pod vedením „Chicago Boys“ (Klaren, 2000: 374), bez ohledu na dopady jejich zavádění jen prohloubilo socioekonomické štěpící linie ve společnosti.

V Peru byla provedena privatizace strategických ekonomických odvětví formou vpuštění zahraničních investorů, což mělo pomoci zemi z její ekonomické zaostalosti. Zároveň s tím byla odstraněna většina celních bariér chránících dosud domácí průmysl (Klaren, 2000: 374).

Jenže už analytici jako Kahler poukázali na to, že ortodoxní politické recepty, i přes různé nedokonalosti způsobené neschopností nebo neochotou ze strany volených politiků, obsahovaly paradoxní očekávání, že stát (kořen problému) by se nějakým způsobem mohl stát iniciátorem a následným motorem implementace adaptačních programů (Kahler, 1990: 36). Evans k tomu poznamenává, že tato očekávání nebyla empiricky zcela nerealistická. Pokud by byly ve skutečnosti prováděné politiky provázené odpovídajícími strukturálními úpravami, mohly politické reprezentace hrát v procesu změn zásadní roli (Evans, 1992: 140).

⁹⁰ Belaúnde byl zvoleným prezidentem Peru (1963 - 1968), sesazeným armádou roku 1968. V exilu se věnoval přednáškám a vyučování na University of Harvard, George Washington University a John Hopkins University ve Spojených státech.

Peruánská vláda ale naneštěstí nebyla schopna tyto související strukturální změny provést. Největší břemeno tohoto ekonomického „šoku“ tak spočívalo na bedrech chudé většiny obyvatelstva, převážně venkovského. Veškeré nabyté bohatství se soustředilo do rukou ekonomických a společenských elit. Dalším problémem, vládou vytrvale zpochybňovaným a opomíjeným, byla velmi nízká úroveň veřejné správy, zvláště v odlehlejších regionech Peru (Crabtree, 1985: 58).

Transformující se latinskoamerické státy se obecně soustřeďovaly především na řešení ekonomických otázek. Koneckonců pokles růstu světového obchodu spolu s dramatickým nárůstem reálných úrokových sazeb na konci sedmdesátých let a vysychání komerčních úvěrů na počátku osmdesátých let jim ani nic jiného neumožňoval (Stallings, 1992).

Zásadní odlišností v přístupu kolumbijské a peruánské vlády ale byla skutečnost, že peruánská exekutiva zcela pominula řešení rozvíjejícího se vnitropolitického konfliktu. A tak zatímco Belaúndeho vláda označovala aktivity Světlé stezky za působení kriminálních živlů, její kolumbijský protějšek činil kroky vedoucí k zahájení jednání s povstalcí o nějaké formě jejich zařazení do politického systému země. V Kolumbii se jako produkt zahájených jednání objevil nový politický subjekt sdružující stávající i bývalé příslušníky partyzánských uskupení popřípadě jejich sympatizanty. Peruánská vláda namísto toho svěřila rozsáhlé oblasti, kde povstalci operovali, do správy armády.

Peruánská armáda ale na takovou odpovědnost nebyla informačně ani organizačně připravena, neměla žádnou jednotnou strategii a očekávala, že Světlu stezku rozdrtí stejně, jako tomu bylo s partyzány v roce 1965 (Tapia, 1997: 26 - 27). Tyto oblasti se jednostranným rozhodnutím exekutivy stávaly „zónami ohrožení“. Jejich vyhlášením byla v zásadě postoupena veškerá politická a správní pravomoc ozbrojeným silám, což zde výrazně oslabilo platnost ústavy a vládní demokratickou odpovědnost (Cornell, Roberts, 2000: 532)⁹¹. Kromě veřejné deklarace takového rozhodnutí, ale vláda nezavedla žádné mechanismy k následné kontrole počínání armády na jí svěřených územích. Stát tak, zbavením se dohledu nad vlastní silovou institucí, zaměnil svoji roli ochránce za roli predátora (Evans, 1992).

⁹¹ Provedeno s odvoláním na článek 231 ústavy z roku 1979, který stanovil, že ozbrojené síly převezmou vnitřní kontrolu daného území, jakmile o tom prezident republiky takto rozhodne.

S nástupem Garcíovy administrativy v roce 1985 se interpretace problému Světlé stezky (na národní úrovni) částečně změnila. Za příčinu jejího vzniku a působení byla uznána dlouhodobě opomíjená sociálně-ekonomická situace prostých Peruánců. Programy sociální pomoci a podpory hospodářského rozvoje v chudých venkovských oblastech měly být nadále upřednostňovány před represemi⁹². Taková změna v přístupu ale přinášela potřebu navýšit státní kapacitu. Uznáním jejího významu ve smyslu tvorby pevné institucionální struktury, která by se stala trvale účinnou (Evans, 1992: 141), chtěla vláda dosáhnout zefektivněním státního aparátu a snahou o zajištění demokratičtější místní správy.

Ve svém úsilí o zlepšení životních podmínek běžných Peruánců narážela aktivita Garcíovy vlády na těžko zvladatelnou překážku. Jakákoliv rozvojová pomoc, má-li být účinná, vyžaduje funkční infrastrukturu spolu s výkonnou místní samosprávou. Naneštěstí patřily oblasti, v nichž vláda zamýšlela poskytovat rozvojovou pomoc, k těm s nejslabší přítomností jejich zástupců. Zároveň tyto oblasti patřily k těm s nejsilnější přítomností Světlé stezky (Crabtree, 1992: 65). Implementace rozvojové politiky zde tedy narážela na objektivní limity. Jejich překonání se ukázalo velmi zdlouhavé, obtížné, a hlavně nebezpečné pro všechny účastníky. Kdokoliv se pokusil, v oblastech vlivu Světlé stezky, o zavádění sociálních nebo ekonomických změn bez jejího souhlasu, popřípadě je veřejně podpořil, vystavoval sebe i své okolí nebezpečí násilné smrti. Jak tedy z výše uvedeného vyplývá, sebelépe zamýšlené reformy peruánského prezidenta nemohly být realizovány z důvodu nedostačující kapacity státních institucí. Tu se přes veškerou vynaloženou snahu nepodařilo navýšit.

Pozorný čtenář si v této chvíli jistě vzpomene na podobnou situaci v Kolumbii. Prezident Barco, vedený snahou o zlepšení životních podmínek prostých Kolumbijců nedokázal problém nedostačující kapacity státních institucí překonat. Stejně jako Garcíova administrativa i jeho vláda se potýkala s nedosažitelností státu v odlehlých oblastech. Kolumbijská situace byla ještě o něco komplikovanější, neboť na venkově vedle sebe operovalo více partyzánských skupin a soukromých paramilitárních jednotek, sledujících poměrně odlišné cíle.

⁹² Podobně začala na vnitřní konflikt pohlížet i administrativa kolumbijského prezidenta Pastrany po jeho nástupu do funkce v roce 1998.

García se osobně zapojil do každodenního provádění politiky a svým aktivistickým přístupem výrazně omezil svobodný výkon funkce vlády, ministerstev, Kongresu a dalších státních institucí⁹³. Jeho dalším kontroverzním krokem bylo převzetí většiny rozhodovacích pravomocí⁹⁴, čímž se pokusil omezit přebujelou byrokracii. Tímto nestandardním krokem sice došlo k zrychlení výkonu vládního stroje, bylo to ale doprovázeno rizikem nižší kvality přijatých rozhodnutí (Crabtree, 1990: 63)⁹⁵.

Chybná rozhodnutí prezidentovy administrativy zavedla zemi do ekonomických potíží a způsobila prudké snížení kupní síla obyvatelstva. Ve vzniklé situaci vláda zmrazila už zahájené rozvojové programy a v ekonomicky i bezpečnostně rozkolísané situaci nakonec dala přednost podpoře bezpečnostních institucí, tedy armádě a policii. Pozornost od boje proti socioekonomickým příčinám povstání se tak přesunula k potírání jeho bezpečnostních důsledků.

Podle zákona č. 24150 z června 1985 platilo, že území prohlášená za nouzové zóny budou podléhat politicko-vojenskému velení (PMC), kterému předsedá vojenský důstojník jmenovaný prezidentem na návrh společného velení ozbrojených sil⁹⁶. Protože vláda sama nebyla nadále schopna úspěšně čelit partyzánům, přenechala část odpovědnosti za jejich porážení skupinám, které s podporou armády vyzbrojila. Podobně jako vláda kolumbijská, předala část svých pravomocí k výkonu násilí na vlastním území do rukou místních obyvatel. Před koncem svého funkčního období García podpořil vznik tzv. Výborů sebeobrany (Comités de Autodefensa), vzniklých na základě původních „rondas campesinas“ (Mauceri, 1991: 101)⁹⁷.

⁹³K armádě zaujal prezident aktivnější, nutno dodat nikoli vstřícnější, postoj než jeho předchůdce. Místo toho, aby získal dohled nad ozbrojenými silami jako výkonný orgán tím, že by jim dal ve své vládě prestižnější prostor a vytvořil s nimi tak institucionalizovaný komunikační kanál, podařilo se mu velení armády personálními změnami rozdělit. Nejednotné vedení ztrácelo pomalu zájem o politicky velmi neoblíbené angažmá v dalším boji s povstanci. K neochotě také přispělo snižování armádních platů a nedostatečné zásobování vojenským materiálem včetně potravy (Obando, 1999: 368).

⁹⁴ Takový postup peruánská ústava za určitých okolností umožňovala.

⁹⁵ Nepromyšlená, a v pravdě unáhlená, rozhodnutí vedla k rychlému odlivu kapitálu do zahraničí a následnému nárůstu inflace a k praktickému zastavení dosavadního hospodářského růstu, poklesu daňových příjmů a vzniku obchodního schodku ve výši 521 milionu USD (Klaren, 2000: 394).

⁹⁶ Law of States of Emergency (No. 24150)

⁹⁷ Podle Starna je důležité rozlišovat mezi původními „strážnými“ skupinami v severním Peru a nově vytvářenými obrannými jednotkami v rámci nouzových zón. Obě sice sdílejí pojmenování „rondas campesinas“, ale mají zcela odlišný původ a poslání (viz Starn 1993: 5-8). Jedním z důvodů proč byly jednotky sebeobrany přejmenovány, nabízí Starn, který je toho názoru, že ozbrojené jednotky CASC byly kritizovány skupinami ochránců lidských práv za jejich aktivní účast v protipovstaleckém boji. Proto začali někteří vojenští představitelé místo názvu Comités de

Jak politické násilí narůstalo, proliferace a rychlé rozšiřování venkovských sebeobránných hlídek bylo už od roku 1985 důkazem zvyšující se aktivní rolnické účasti v kampani proti povstalcům⁹⁸. Jejich bojová síla však ve srovnání s povstalci nebyla, vzhledem k nedostatečnému vyzbrojení, nijak významná. Peruánské bezpečnostní síly se často zdráhaly podílet se na organizaci komunitní sebeobrany v obavě, že tak vlastně předají zbraně sympatizantům Světlé stezky (Isbell, 1990: 11 - 12). Nový přístup vlády však tuto situaci změnil. Do odlehlých regionů tedy putovala pomoc ve formě zbraní. Vláda rovněž institucionálně posvětila už existující kooperativní vztahy bezpečnostních složek s rolníky, přičemž využila narůstajícího rozkolu mezi senderisty a venkovany. K prohloubení spolupráce armádě také napomohla realizace takzvané „integrální“ strategie zahrnující sociopolitický rozvoj a občanské akce vedoucí k vybudování stálé dobrovolné podpory ze strany rolníků (Starn, 1998: 239).

Volební rok 1989 se v Peru nesl ve znamení agresivních kampaní jednotlivých politických stran usilujících o vítězství v komunálních volbách konaných toho roku v listopadu. Jejich boj se nesoustředil pouze na komunální volby, neboť v dalším roce měly proběhnout také prezidentské a parlamentní volby, které byly plánovány na duben. Zjištěné atmosféry provázející stranické klání se rozhodla využít svým osobitým způsobem i Světlá stezka. Projevem její „předvolební kampaně“ byla vlna násilí a teroru v rámci, které byla zavražděna více než stovka kandidátů různých stran a místních úředníků. Pod vlivem tohoto násilí další stovky kandidátů rezignovali na zamýšlenou kandidaturu. Následně potom čtvrtina celkových 1 800 oblastních a regionálních rad nebyla schopna zajistit řádný průběh voleb a rovněž následný výkon svých funkcí. V následujících volbách, vlivem útoku, jehož provedení významně ovlivnilo úmysl řady obyčejných lidí jít volit, prudce poklesl i počet odevzdaných hlasů (Palmer, 2007: 246).

Peru se ocitlo v těžké vnitropolitické krizi podobné té, v níž se pro množství zavražděných kandidátů do obecních i státních zastupitelstev ocitla ve stejnou dobu

Autodefensa označovat spolupracující jednotky „Rondas campesinas“ ve snaze dodat jim stejnou auru přirozenosti spontánnosti a organizační autonomie, která charakterizovala severní rolnické Strážní skupiny. Tyto skupiny se mimochodem poprvé objevily už roku 1976 v Cajamarce a jejich účelem bylo ochraňovat majetky komunit před zloději. V některých případech přebíraly i agendu jinak příslušející centrální vládě a jejím lokálním vykonavatelům (Starn 1993: 5-8).

⁹⁸ V roce 1989 bylo v andských departementech Apurímac, Ayacucho, Junín, Huancavelica a Pasco celkem něco okolo 700 takových oddílů, do roku 1991 se tento počet znásobil na více než 1200 (Starn, 1993: 6).

i Kolumbie. Z vůle lidu v obou zemích následně proběhly změny, které do budoucna výrazně ovlivnily jejich další vnitropolitický vývoj.

2.4.3. Kolumbie: Zrození občanské společnosti (1990 – 2002)

Jestliže v Peru funkce prezidenta jednoznačně dominovala nad silou legislativy, v Kolumbii bylo postavení prezidenta složitější. Jeho postavení a moc byla vždy omezována zvolenými zástupci, a především poměrně nezávislými soudy. Výkon prezidentských pravomocí je dále omezen neformálními institucemi. Prezidenti musí hledat a udržovat podporu národně a politicky uvědomělých elit. Protože kolumbijský prezident zpravidla postrádal jednu samostatnou mocenskou základnu, jakou může být masová strana nebo vojenská podpora, musel reagovat na požadavky a artikulované představy řady konkurenčních ekonomických, sociálních, náboženských i politických skupin.

Roku 1990 zvolený nový kolumbijský prezident César Gaviria Trujillo souhlasil s vyhlášením referenda o svolání ústavodárného shromáždění⁹⁹. Jeho úkolem bylo připravit a schválit novou ústavu nahrazující tu z roku 1893. Nová poměrně moderně střížená ústava, která reagovala na podstatná témata doby, jakými byly důraz na politiku respektování lidských práv, práv etnických menšin, respekt k požadavkům na řešení ekologických otázek, byla přijata roku 1991. Nejvýznamnější změnou, kterou ale tato ústava přinesla, byla možnost účasti dalších politických subjektů na volebním klání (De la Calle, 2008: 406). Kolumbijský stát se tímto krokem fakticky o krok přiblížil svým občanům.

Jestliže Evans ve své práci vyzdvihoval nutnost blízké spolupráce státních institucí a soukromého sektoru z důvodu rozvoje ekonomiky, lze se oprávněně domnívat, že úzká spolupráce nestátních aktérů a vládních institucí v oblasti uspokojování sociálních a socializačních potřeb obyvatelstva je rovněž nezbytná. V kolumbijské společnosti unavené dlouhotrvajícím konfliktem a každodenním násilím se postupně profilovaly osobnosti či organizace zasazující se za mírové řešení konfliktu. V podmínkách existence nové ústavy byla možnost jejich vzniku

⁹⁹ Na základě studentských protestů vznikla iniciativa tzv. „sedmého hlasu“, jejímž smyslem bylo vyjádřit požadavek po svolání takového referenda. Voliči přející si změnu měli v takovém případě vhodit do volebních urn bílý papírek. Ačkoliv se výsledky tohoto neoficiálního referenda nesměly zveřejnit, došly politické elity k závěru, že jediným řešením situace je provedení zásadní změny ve fungování státu, k čemuž měla pomoci nově vytvořená ústava. (Bílá, 2010: 179).

a působení institucionálně zajištěna, byť se jejich představitelé nevyhnuli útokům, a to jak verbálním, tak i fyzickým. Po řadě více či méně úspěšných pokusů tak roku 1993 vznikla Red Nacional de Iniciativas de la Paz y contra la Guerra (REDEPAZ - Národní síť iniciativ pro mír a proti válce), zastřešující množství národních nevládních organizací, organizací občanské společnosti a akademických pracovníků¹⁰⁰.

Nová kolumbijská ústava položila sice dobrý základ pro budoucnost, nicméně její aplikace k zásadním celospolečenským změnám ještě nevedla. Společnost byla nadále příliš rozdělena, což se samozřejmě odráželo i v podobě Kongresu. Ten, ačkoliv v něm zasedaly v podstatě dvě relevantní strany, byl naplněn poslanci, kteří projevovali jen velmi málo zájmu a aktivity při práci na řešení národních problémů. Naopak věnovali mnohem víc sil k blokování takových návrhů, které mohly zlepšit přístup k poskytování vnitrostátních veřejných statků vždy, když to bylo v rozporu s jejich lokálními zájmy, které byly ovládány vztahem mezi patronem a místními klientskými sítěmi (srov. Evans, 1992: 143).

Na lokální úrovni vznikaly kandidátní listiny bez jakékoliv možnosti stran ovlivnit jejich složení. Soutěž potom neprobíhala mezi stranami, ale uvnitř stran mezi jednotlivými kandidáty. Ti se samozřejmě snažili získat co nejvyšší lokální podporu na základě uspokojení požadavků už zmíněných sítí. Tím docházelo k značné personalizaci politiky (O'Donnell, 1994: 55-56), jejíž důsledky se následně projevovaly při hlasování jednotlivých volených zástupců v Kongresu. Partikularistické chování poslanců vedlo potom ve svém důsledku k neschopnosti strany zformulovat relevantní politické cíle vztahující se k problematice celonárodních potřeb a zájmů (Shugart, Moreno, Fajardo, 2006: 3).

Evans takový stát charakterizoval jako neschopný formulovat soudržné cíle a zajistit jejich provádění. Stát, v němž jsou politická rozhodnutí k dispozici na

¹⁰⁰ Náplní této organizace se následně stává podpora, koordinace a šíření místních, regionálních i celonárodních akcí vycházejících z občanské společnosti a hájících mír jako základní právo Kolumbijců. REDEPAZ ve spolupráci s UNICEF zorganizoval dětské hnutí za mír, jehož se účastnilo více než 100 000 aktivních členů. Dalším z výsledků jejich aktivity byla organizace tzv. dětského mandátu pro mír a právo, v jehož rámci více než 2,7 milionu dospívajících v celé Kolumbii odevzdalo ve volbách konaných 25. října 1996 svůj hlas ve prospěch míru. Spojenec této iniciativy, předseda kolumbijské biskupské konference kardinál Pedro Rubiano Sáenz, zřídil roku 1995 Národní smířčí komisi, která zahrnovala důležité občanské a náboženské vůdce (Campos, 2003) a v roce 1997 vytvořil Stálé civilní shromáždění pro mír. FARC-EP ústy svého vůdce Marulandy rovněž vyjádřily vůli hledat řešení konfliktu politickou cestou (L. A. Times, 9. 7. 1997). Zástupci různých občanských skupin se tedy opakovaně setkávali se zástupci povstalců a vedli s nimi mimořádné oficiální mírové rozhovory, které položily základy budoucím rozhovorům mezi FARC-EP a vládou.

prodej soukromým elitám, což z něj činí v očích potencionálních voličů entitu zcela postrádající autonomii a legitimitu. Fungování takového politického systému totiž není dlouhodobě vystaveno jakýmkoliv požadavkům a omezením ze strany vlastních obyvatel. Systém se stává postupně zcela autonomním v tom smyslu, že své cíle neodvozuje z agregace společenských zájmů a požadavků, což snižuje jeho schopnost vytvářet a sledovat vlastní cíle. Výsledkem takového stavu je postupně odstranění kritické sociální kontroly ze strany společnosti (Evans, 1992: 151).

Jak tedy mohl podobný systém fungovat tolik let? V Kongresu sice zasedaly dvě strany, ale ve skutečnosti se jednalo o skupinu individualit sledujících vlastní, tedy své osobní zájmy. Pojítkem systému byla podle Shugarta a Careye patronáž, nebo-li obchodování s hlasy, vzájemná výměna podpory zákonodárců pro prosazení vlastních návrhů (Shugart, Carey, 1992: 184)¹⁰¹.

Je zřejmé, že takto nastavená instituce, nebyla a ani nemohla být reprezentantem kolumbijského obyvatelstva obecně. Stejně tak exekutivní moc mohla jen pramálo počítat s podporou legislativy v otázkách celonárodního významu. S jistou nadsázkou lze konstatovat, že Kongres přenechával iniciativu v jednání s FARC–EP na úřadu prezidenta. Silové řešení pak bylo ponecháno na autonomně jednajícím armádě a také neoficiálně na soukromých polovojenských jednotkách sdružených ve Spojených kolumbijských sebeobránných silách (Autodefensas Unidas de Colombia AUC)¹⁰². Plný rozsah a způsoby použitého boje těchto jednotek se staly už v minulosti tématem několika odborných studií¹⁰³, proto se jimi v této práci autor nebude dále zabývat.

Když byl roku 1998 zvolen kandidát Konzervativní strany Andrés Pastrana, došlo k oživení jednání s partyzány. Prezident, který byl k tomuto jednání

¹⁰¹ Že vysoká fragmentace stranického systému nemusí být pro úspěšné vládnutí a vytváření koalic vždy překážkou si povšimli i autoři studie *Government Coalitions and Legislative Success Under Presidentialism and Parliamentarism* (Cheibub, Przeworski, Saiegh, 2004).

¹⁰² Spojená sebeobrana Kolumbie byly nezávislé pravicové ozbrojené síly. Založeny byly roku 1997 spojením několika skupin, které vznikly z důvodu hájení majetků farmářů a/nebo k obraně před rozpínavostí kokainových kartelů. Vznik těchto jednotek umožňoval zákon 48 z roku 1968, který byl přijat z důvodu neschopnosti centrální moci zavést pořádek a pravidla právního státu na vlastním území. Proto tímto zákonem umožnil tvorbu vlastních domobran (Acemoglu, Robinson, Santos, 2009: 16)

¹⁰³ Human rights watch – Colombia: Letting Paramilitares off The Hook, 2005; Guns, Drugs & Development, Jennifer S. Holmes, Sheila Amin Gutiérrez de Piñeres, Kevin M. Curtin, 2008, University of Texas Press; The Monopoly of Violence: Evidence from Colombia, Acemoglu Daron, Robinson James A., Santos Rafael J., Working Paper 09-30, November 30, 2009. Dostupné na: <https://economics.mit.edu/files/10402>. Z českých autorů se této tématice věnovali Soňa Smolíková a Josef Smolík ve své studii *Aktéři kolumbijského obchodu s drogami: vývoj a proměny*, 2011; uveřejněno www.defenceandstrategy.eu; přístup 19. 3. 2020)

nakloněn, se s jejich zástupci sešel osobně. Dva měsíce po jeho nástupu do funkce došlo k podpisu rámcové dohody s FARC, která se týkala dvanácti hlavních témat (Hörtner, 2006: 185)¹⁰⁴. O rok později představil tříletý program s názvem Plán Kolumbie, jehož cílem bylo posílení kolumbijských politických institucí, justice a dosažení větších úspěchů v boji proti nestátním aktérům (Solaún, 2002). Novinkou bylo spojení mírového procesu s přiměřenými sociálními reformami. Pro dosažení cílů tohoto plánu měla být proinvestována částka 1,5 miliardy dolarů, z nichž měla podstatnou část zaplatit Kolumbie. Další 3 miliardy dolarů mělo poskytnout mezinárodní společenství, zejména Spojené státy a Evropská unie (Holmes, 2008).

Mírový proces začal být v Kolumbii široce vnímán jako národní fenomén, který by Kolumbijci mohli a měli vyřešit. Prezident využil vhodné mezinárodní situace a aktivně hledal a získával podporu mezinárodního společenství (zejména Spojených států, Evropské unie a Organizace spojených národů), čímž otevřel cestu k výrazně širší účasti a úloze mezinárodního společenství. Kromě toho vznikl styčný výbor zastupující širokou koalici občanské společnosti, včetně Redepazu a Stálého mírového shromáždění, aby tlačil na vládu a partyzány, aby jednali.

Roku 2000 svolaly tyto skupiny v Kostarice setkání se zapojením mezinárodního společenství na podporu mírového procesu. Organizace spojených národů, která hrála klíčovou roli v jednáních mezi vládou a partyzány zajistila komunikační kanál s partyzány a usilovala o vytvoření podmínek pro úspěšné rozhovory mezi všemi aktéry. Nadějně se rozvíjející proces byl ale zpomalen a posléze zastaven.

Pro úplné prosazení Plánu Kolumbie přestávaly být totiž vhodné podmínky. Kolumbie se potýkala s ekonomickými problémy, které jí nedovolovaly zahájit realizaci plánu z vlastních prostředků (Johnson, 2001). Pastranovy ústupky¹⁰⁵ povstalcům nenacházely podporu u obyvatelstva. Evropská unie měla k programu výhrady a zvažovala odmítnutí jeho podpory. Zde je nutné zdůraznit, že prezident nebyl pouhým idealistickým snilkem, jakých se po skončení studené války objevilo

¹⁰⁴ Vytvoření demilitarizované oblasti (zona de despejo), internalizace mírového procesu, zvyšování povědomí mezi ekonomickými elitami na podporu míru, prezidentské vedení procesu, otevřená agenda bez podmínek, studium vztahu mezi nedovoleným obchodováním s drogami a ozbrojeným konfliktem a důsledný postup proti paramilitárním jednotkám (Navarez Gómez, 2009: 59).

¹⁰⁵ Nejvýznamnějším bylo splnění požadavku FARC-EP na vytvoření demilitarizované oblasti, přibližně ve velikosti Švýcarska, v centrálním departmentu Meta, strategicky blízkému hlavnímu městu.

víc. Vedle jednání s povstalci rovněž investoval do modernizace armády a nezbytné profesionalizace národní policie. Do konce roku 2002 se ozbrojené síly rozrostly o 60 % na počet 132 000 příslušníků (Beittel, 2015: 12). Pravdou bylo, že FARC-EP přes proklamovanou ochotu k mírovým jednáním, využily relativního bezpečí v „demilitarizované zóně“ ke svému vyzbrojování a posilování svých pozic. O tom svědčí i skutečnost, že začaly, bez ohledu na probíhající rozhovory, vojensky ohrožovat i hlavní město Bogotu. V letech 1997 až 2001, prostřednictvím navýšení počtu útoků na policejní stanice, úspěšně mařily úsilí vlády o posílení přítomnosti státu ve venkovských komunitách (Helrich, Kurtenbach, 2006: 17). Prezident Pastrana nakonec jednání ukončil a přikázal armádě dobýt zpět „demilitarizovanou“ zónu.

2.4.4. Alberto Fujimori: Přebrot a „vítězství“

Alberto Fujimori se roku 1990 stal prezidentem Peru za podobných bezpečnostních podmínek jako Alvaro Uribe roku 2002 v Kolumbii. Povstalci ovládali rozsáhlé oblasti Peru, jejich moc dosahovala i do hlavního města, a země stála téměř před vlastním kolapsem. Nový prezident disponující relativně malou podporou tradičně organizovaných stran měl poměrně omezené možnosti k prosazení vlastních představ a plánů. Jeho oponenti ho označovali za outsidera, což dále komplikovalo výkon jeho funkce. Jak ale vyplývá z ústavy z roku 1979, tvorba politiky do značné míry spočívala právě v centralizovaných pravomocích prezidenta, včetně jeho práva vydávat dekrety k provádění jeho vlastních politických programů (Klaren, 2000: 409). Důsledkem přetrvávající ostrakizace bylo, že se Fujimori obklopil vybranou skupinou technokratů, s jejíž pomocí následující desetiletí vládl.

Krátce po nástupu do funkce začal prosazovat části ekonomického programu svého volebního soupeře¹⁰⁶, proti kterým se ve své kampani vymezoval (Degregori, 2003: 222). Po dramatickém začátku, kdy se pod hranicí chudoby ocitlo 70 % veškerého peruánského obyvatelstva, došlo k obratu a hodnoty inflace klesly z hrozivých 7 650 % v roce 1990 na přijatelných 139 % v roce 1992 (Palmer, 2007: 246 - 247).

¹⁰⁶ Spisovatel Mario Vargas Llosa, který se roku 2010 stal držitelem Nobelovy ceny za literaturu.

Spíše než na vytvoření nějaké vlastní politické strany, se prezident silně spoléhal na tradiční postavení armády v očích veřejnosti. Ve vztahu k armádě a ozbrojeným sborům obecně postupoval výrazně odlišněji než jeho dva předchůdci. Prostřednictvím jím jmenovaného ředitele Národní zpravodajské služby (dále jen „SIN“)¹⁰⁷ Vladimira Lenina Iliche Montesinose se mu podařilo vybudovat privilegovaný vztah s důstojnickým sborem, jehož primárním pověřením byla naprostá loajalita k němu. Montesinos se mimochodem postaral prostřednictvím SIN o jmenování Nicolase Hermozy vrchním velitelem armády (Wills, 2003: 30). Přes své exkluzivní postavení ale armáda zůstala nadále závislá na exekutivě při vytváření vlastního rozpočtu a platových tabulek.

Loajalita armády k prezidentovi však nebyla zajištěna pouze pomocí kontroly rozpočtu. Prezident Fujimori, na rozdíl od svých předchůdců, usiloval o zlepšení obrazu armády v očích veřejnosti. Opakovaně jí proto vyjadřoval otevřeně podporu a poskytl jí prostor k provedení protipovstalecké kampaně. V listopadu 1991 vydaným legislativním opatřením č. 749 rozšířil pravomoci velitelů zón ohrožení do té míry, že vysoce postavení důstojníci se zde stali „skutečnou vládou“, která zde nahrazovala civilní a státní orgány (Wills, 2003: 29). Následně pomocí takových institucionálních opatření umísťoval pod vojenskou kontrolu stále více regionů¹⁰⁸.

Soustředěný tlak armády a policie, podporovaný obecně oblíbeným prezidentem, způsobil pro Světlou stezku výrazný pokles jejího vlivu. Ozbrojené jednotky s podporou SIN vyhledávaly vedoucí představitele povstalců v jimi dříve ovládaných oblastech¹⁰⁹.

Alberto Fujimori si dokázal vybudovat dobré vztahy s armádou a zpravodajskými službami. Co ale nedokázal, bylo získání si, pro realizaci jeho protipovstaleckých iniciativ, potřebné většiny v Kongresu. S vědomím velké podpory veřejnosti uskutečnil tedy s podporou armády i tajné služby SIN začátkem dubna 1992 neústavní převrat. V jeho rámci rozpustil Kongres, pozastavil platnost

¹⁰⁷ Servicio de Inteligencia Nacional

¹⁰⁸ O početnosti využití tohoto opatření vypovídá skutečnost, že v roce 1990 byl stav ohrožení a s ním spojené vyhlášení stanného práva vyhlášen již v 56 provinciích země, v nichž žila více než polovina obyvatel Peru. Fujimoriho tvrdá protiguerrillová kampaň ještě zintenzivnila využívání této praxe. Po jeho prvním roce v prezidentské funkci dokonce vzrostl počet provincií ve stavu ohrožení na 84 v šestnácti z celkového počtu 24 departamentů.

¹⁰⁹ Vedle SIN existovala zvláštní jednotka pro boj s terorismem DINCOTE (Dirección Nacional Contra el Terrorismo). V jejím rámci došlo k založení speciální zpravodajské odnože GEIN (Grupo Especial de Inteligencia).

ústavy, předním poslancům a stranickým šéfům přikázal domácí vězení a vyhlásil válku proti terorismu. Předchozí prezident a hlavní opoziční politik García byl v podstatě donucen uprchnout do exilu (Pečínka, 1998: 214; Springerová, 2006). Tímto aktem Fujimori koncentroval ve svých rukou téměř absolutní moc. Ačkoliv se převrat dočkal okamžitého odsouzení ze strany mezinárodního společenství, domácí obliba prezidenta nijak výrazně nepoklesla. Aby umlčel především zahraniční kritiku, rozhodl se Fujimori vyhlásit nové volby. A to jak na lokální, tak i na národní úrovni.

Podle všeobecně přijímaných standardů posuzování politických režimů byl Fujimoriho převrat chápán jako posun k autoritářskému způsobu vládnutí (Palmer, 2007; Carey 2003: 131; Springerová, Špičánová, 2006). Prezident se tímto aktem oprostil od kontroly ze strany legislativní i soudní složky státní moci. Výrazným oslabením demokracie a autoritářským způsobem vládnutí ale dokázal plně využít svého postavení k boji proti Světlé stezce. Tuto skutečnost zdůraznil Degregori, když upozornil na fakt, že to byla právě koncentrace moci, která umožnila Fujimorimu jednat podle jasných pravidel a jednoznačně flexibilněji, neboť se zároveň vyhnul obstrukčnímu jednání dalších politických subjektů (Degregori, 2003: 220)¹¹⁰.

V pozměněném institucionálním nastavení, které mu umožňovalo rychlou spolupráci s armádou a zpravodajskými službami se 12. září 1992 podařilo speciální zpravodajské jednotce GEIN vypátrat a dopadnout Abimaela Guzmána v jednom z bytů na limském předměstí. Jeho zajetím byla hierarchicky strukturovaná guerilla vržena do naprostého chaosu. V průběhu následujících 18 měsíců se 3 600 bojovníků Stezky samo vzdalo nebo bylo chyceno. Světlá stezka byla redukována a její vliv byl minimalizován na takovou úroveň, že se věřilo, že byla zcela poražena (Burgoyne, 2010: 69). Poslední ránu guerille zasadila Guzmánova výzva z vězení, aby zbývající bývalí druhové ve zbrani uzavřeli s vládou mír (Springerová, Špičánová, 2006).

S využitím vysoké popularity prosadil poté Fujimori změnu stávající ústavy, aby se mohl v roce 1995 znovu ucházet o prezidentskou funkci. Tuto změnu mu v následujícím referendu Peruánci schválili v poměru 52 % ku 48 % (Palmer, 2007: 247). Součástí nové ústavy se stala i nová tvrdá protiteroristická opatření.

¹¹⁰ Nicméně i tento autor uznává, že skutečnost, že se Fujimori pokusil udržet u moci i v roce 2000 je dokladem, že jeho motivací byly spíše vlastní mocenské, popřípadě ekonomické zájmy.

V listopadu 1992 byly dekretem č. 077 vytvořeny Výbory pro civilní obranu (CACS). Jejich cílem bylo především „*rozvíjet sebeobranu, bojovat proti teroristickým útokům... a podporovat armádu a policii*“. V lednu 1993 následoval další dekret č. 002 poskytující už existujícím skupinám venkovské sebeobrany lhůtu třiceti dnů, aby se pod vojenským dohledem transformovaly do výše uvedených výborů (Wills, 2003: 30)¹¹¹. Současně bylo zjednodušeno soudnictví, ve smyslu rozšíření možností, kdy bylo možné trestní řízení svěřit do rukou vojenské justice¹¹². Pro zrychlení soudního rozhodování ve věci teroristických činů byly ustanoveny tzv. anonymní vojenské soudy, v nichž byli soudci, žalobci a svědci v utajení¹¹³.

Ačkoliv nelze jednoduše prohlásit, že Fujimori porazil Světlou stezku, je jasné, že se vojenská strategie prosazovaná jeho vládou ukázala jako úspěšná. Předchozí peruánské vlády nebyly schopny najít cestu k „*srdcím a myslím*“ peruánské populace. Místo aby usilovaly o její podporu a připravily tím Stezku o životního spojence, zvolily taktiku „*spálené země*“ naplňujíc beze zbytku rčení „*raději konec terorem, než teror bez konce*“ (Taylor, 1997: 46). Fujimoriho postup, byť doprovázený neutuchající podporou ze strany veřejnosti, byl v důsledku vykoupěn deformací peruánského politického i stranického systému.

2.4.5. Kolumbie: Uribeho institucionální reformy (2002 – 2010)

Úplný obrat v přístupu ke kolumbijskému konfliktu učinily prezidentské volby konané roku 2002, které vynesly do úřadu bývalého guvernéra departmentu Antioquie Alvara Uribeho, prvního prezidenta v dějinách Kolumbie, který vyhrál volby bez podpory některé ze dvou tradičních stran. Oponent a hlavní kritik mírových jednání prezidenta Pastrany byl přesvědčený o nutnosti rázné vojenské ofenzívy s účastí zahraničních sil, vyzval mezinárodní společenství k podpoře a poskytnutí vybavení technologiemi, zpravodajským pokrytím a finanční pomocí.

¹¹¹ Zapojením civilistů do války se Fujimori dopustil porušení čtvrté Ženevské konvence.

¹¹² Dne 8. února 1994 byl schválen zákon č. 26291, podle něhož stačila k rozhodnutí o tom, zda věc projedná civilní nebo vojenský soud, jen prostá většina prezidentem ovládnutého Nejvyššího soudu. (Obando, 1999).

¹¹³ Tyto soudy měly od počátku vysokou podporu obyvatelstva, když tři čtvrtiny dotázaných souhlasili s jejich ustanovením a pouze 17 % dotazovaných vyjádřilo svůj nesouhlas. Ještě v roce 1996, tedy o čtyři roky později, měly podporu nadpoloviční většiny dotázaných (podpora činila přesně 51,4 %). 66 % dotazovaných považovalo tyto tribunály za důležité ještě v roce 1997, kdy byly zrušeny (Carrión, 2006: 134).

Z tohoto důvodu došlo následně ve spolupráci s vládou Spojených států k modifikaci výše uvedeného Plánu Kolumbie. A tak, ačkoliv v původním plánu prezidenta Pastrany nebyla o obchodu s drogami jako příčině všeho násilí ani zmínka, v nové verzi se stal hlavním zdrojem všech problémů státu. Přestože tedy kolumbijská vláda do té doby nepovažovala povstalce a nárůst obchodu s kokainem za dva související jevy, pozapomnělo se postupně na sociální příčiny problému a pod tlakem mocného severního souseda se situace měla řešit především vojensky.

V jeho přístupu a motivacích lze vysledovat určitou podobnost s pozdním obdobím mandátu prezidenta Garcíi v Peru a výkonem mandátu následujícího prezidenta Fujimoriho. García byl vnějšími okolnostmi a vlastními rozhodnutími v podstatě přiveden k posilování rozpočtu ozbrojených sil na úkor sociálních programů. Alvaro Uribe ve spolupráci s vládou Spojených států modifikoval plán představený svým předchůdcem tak, že jeho důraz přenesl z oblasti socioekonomické do bezpečnostní. Následně, podobně jako Alberto Fujimori v Peru o dvanáct let dříve, vedl primárně vojenskou kampaň za úplné poražení levicových povstalců. Socioekonomické příčiny povstání byly jeho administrativou víceméně marginalizovány, podobně jako tomu bylo v případě administrativy Alberta Fujimoriho. Tato podobnost ale neznámá, že lze mezi působení obou prezidentů vložit rovnítko. Fujimori si na rozdíl od Uribeho zpočátku upravil pravidla pro výkon své funkce v rámci čehož vyřadil z podílu na výkonu moci peruánský Kongres. Uribe své kroky prováděl v souladu s vůlí Kongresu a nezávislých soudů.

Prezident po nástupu do funkce tedy rychle opustil strategii svého předchůdce a učinil z vojenské porážky partyzánů svůj hlavní cíl. V souvislosti s globální válkou s terorismem, vyhlášenou G. W. Bushem roku 2001, byly FARC-EP zapsány na seznam teroristických organizací. Vláda pak už jen dovedně modifikovala dikci svých prohlášení z boje proti levicovým povstalcům na boj proti narkoteroristům.

Neoddiskutovatelnou skutečností bylo, že FARC-EP do roku 2002 vstoupily s nejvyšším početním nasazením, které čítalo 19 000 bojovníků ve své historii (The Telegraph, 13. 9. 2003)¹¹⁴. Do té doby se soustředily především

¹¹⁴ „Shining Path back as FARC exports terror.“ The Telegraph - Media Group Limited. 13. 9. 2003. Dostupné na: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/southamerica/colombia/1441377/Shining-Path-back-as-Farc-exports-terror.html> Ověřeno 4. 4. 2020

na kontrolu území, zdrojů a lokálního výkonu moci. Tato strategie se s nástupem Uribeho změnila a guerilla přešla do ofenzívy¹¹⁵. Během následujícího období začala ohrožovat výkon moci ústřední vlády útoky proti jejím zastoupením ve městech (Buitrago, 2006: 81).

Ještě před koncem svého prvního mandátu¹¹⁶ v roce 2005 představil prezident Uribe Plán Patriota spočívající v masívní ofenzívě pozemních i námořních sil proti guerillám. FARC-EP reagovaly odvetnými údery a spuštěním Plánu Resistencia charakterizovaným změnou strategie ve smyslu vyhýbání se velkým střetům a návrat ke guerillovému stylu boje (Loveman, 2006: 39). Přestože byl Uribe hlasitým odpůrcem jakéhokoliv jednání s partyzány, probíhala tato mezi zástupci vlády a povstanci paralelně s intenzívními boji. Žádná ze stran však naneštěstí nebyla ochotna ustoupit od svých představ a požadavků. Se zvyšujícím se tlakem ze strany kolumbijské armády a policie se zvyšovala i četnost a síla partyzány prováděných útoků.

Zlomovým rokem v růstu této spirály byl pravděpodobně rok 2008. V březnu byl v rámci kontroverzního přeshraničního útoku provedeného kolumbijskou armádou, zabit v Ekvádoru významný člen sekretariátu FARC-EP Raúl Reyes. V květnu potom vyšlo najevo, že v březnu zemřel i legendární velitel Manuel „Tirofijo“ Marulanda. Po smrti Reyese i Marulandy se novým představitelem povstalců stal Guillermo León Sáenz alias Alfonso Cano, dosavadní ideolog guerilly a zastánce mírnějšího a vstřícnějšího postupu vůči vládě¹¹⁷.

V průběhu obou Uribeho mandátů vláda zreformovala vojenské velitelské a kontrolní struktury, modernizovala vybavení a dále výrazně zlepšila výcvik jednotek. Na konci druhého funkčního období prezidenta, v srpnu 2010, dosáhl počet příslušníků kolumbijské armády počtu 283 000 a národní policie 159 000 příslušníků. Postup Uribeho vlády, za masívní podpory vlády Spojených Států se odrazil ve skutečnosti, že FARC-EP měly na konci jeho funkčního období méně než 7 000 příslušníků¹¹⁸. Stinnou stránkou masívní kampaně se stalo poměrně rozsáhlé porušování civilních a občanských práv ze strany speciálních vojenských

Jiní autoři uvádějí dokonce 45 000 bojovníků, čímž upozorňují na výraznou odlišnost v statistických údajích kolumbijské vlády (Brittain, Petras 2009: 19).

¹¹⁵ O této změně mnohé svědčí útok na prezidentský palác během inaugurace nového prezidenta.

¹¹⁶ O prvním mandátu je zde zmínka proto, že prezident prosadil změnu Ústavy tak, aby mu byla umožněna další kandidatura. Tuto změnu posvětil svým rozhodnutím u Ústavní soud.

¹¹⁷ El Tiempo, 6. 4. 2008, Moloney Anastasia

¹¹⁸ Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-36605769>, ověřeno: 5. 5. 2020

a policejních jednotek. A také spolupráce těchto jednotek s bývalými příslušníky paramilitárních jednotek, kteří mezi lety 2003 a 2006 nesložili zbraně. Álvaro Uribe dnes čelí obvinění, že o těchto kauzách on i jím jmenovaní velitelé DAS¹¹⁹ věděli¹²⁰.

Aby čtenář nenabyl z předcházejících řádků dojmu, že Álvaro Uribe byl pouze „válečným prezidentem“ je na místě zmínit rovněž jeho aktivity na poli politickém. Rok po svém nástupu prosadil, přes počáteční odpor Kongresu a pod hrozbou referenda, změnu ve volebním systému Kolumbie. Jednalo se ve skutečnosti o jednu z nejzásadnějších reforem volebního systému provedených v tomto období kdekoli na světě¹²¹ a její provedení bylo možné pouze z důvodu obrovské prezidentovy popularity a jím artikulované hrozby Kongresu, že bude v případě nesouhlasu s návrhem rozpuštěn (Shugart, Moreno, Fajardo, 2007: 2). Smyslem reformy bylo ukončení situace, kdy strany v jednotlivých obvodech mohly předkládat více navzájem si konkurujících seznamů kandidátů, což ve svém důsledku přinášelo programovou nesoudržnost stran a už zmíněnou vysokou personalizaci politiky spojenou s nebývalým rozkvětem její marketizace. Tento krok byl pro budoucí bytí kolumbijského politického systému nadmíru důležitý, neboť jak poznamenává Evans: „Personalismus a drancování na vrcholu ničí jakoukoli možnost vládou řízeného chování v nižších úrovních byrokracie. Marketizace státního aparátu navíc výrazně snižuje předvídatelnost akcí státu samotného“ (Evans, 1992: 150). Velkým úspěchem a slibnou ukázkou stability institucionálního nastavení Kolumbie bylo, že k reformě došlo legislativní cestou a nikoli obcházením Kongresu prostřednictvím referenda.

¹¹⁹ DAS (Departamento Administrativo de Seguridad). Vedle Národní policie měly i DAS a celní služba (Servicio de Aduana) důležité povinnosti v oblasti vymáhání práva. DAS byl hlavní organizací odpovědnou za dodržování zákonů týkajících se národní bezpečnosti. Její role byla srovnatelná s úlohou Federálního úřadu pro vyšetřování ve Spojených státech. Mezi formální odpovědnosti v rámci mandátu DAS patřilo vyšetřování zločinů proti vnitřní bezpečnosti státu, podvodů proti státu a jeho finančním institucím a zločinů proti svobodě a lidským právům. DAS byl také zodpovědný za prověřování a vedení záznamů o cizincích, kteří vstoupili do země, a za vymáhání imigračních zákonů. Aby mohl DAS plnit své poslání, měl vyšetřovací i zpravodajské povinnosti. Dostupné na: <https://www.globalsecurity.org/military/world/colombia/das.htm>; ověřeno 24. 3. 2020

¹²⁰ Jeremy McDermott - How President Avaro Uribe Changed Colombia, BBC News, 4. 8. 2010; Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-10841425>; ověřeno 23. 3. 2020.

¹²¹ V raných 90 letech jen Itálie, Nový Zéland a pravděpodobně Japonsko provedly podobně zásadní reformu volebního systému (Shugart, 2001)

2.4.6. Manuel Santos: Změna v přístupu

Vojenské tažení, zosobňované právě prezidentem Uribem, mělo na zvýšení celkové bezpečnosti obyvatelstva bezesporu lví podíl. Rovněž na posílení přítomnosti státu v dříve opomíjených lokalitách. Jeho sociální a ekonomická situace se však příliš nezměnila. Uribeho nástupce ministr obrany v jeho administrativě Juan Manuel Santos, který rozhodně nebyl slabým aktérem v probíhající ofenzivě a v jehož předvolební kampani otázky mírového řešení zcela chyběly, vsadil po svém zvolení na odlišnou taktiku. Ačkoliv částečně zmírnil bezpečnostní taktiku, nepřipustil ani na okamžik, aby se FARC-EP vymanily z defenzivy, do níž je vláda zahrnala.

Z předešlého lze odvodit, že FARC-EP požádaly o jednání s vládou až v situaci, kdy svoje další setrvání v boji považovaly za materiálně i lidsky stále nákladnější, popřípadě za beznadějně. Intenzivní vojenská kampaň, ztráta území a zvyšující se technologická nadřazenost kolumbijských ozbrojených sil zřejmě velmi ztížily jejich postavení (Crisis Group, 2012: 10). Měly-li si zachovat svou tvář bojovníka za lepší společnost a nedegradovat do v podstatě zločinecké organizace nezbyvalo než nabídnout vládě ruku a získat z dané situace co nejvíc¹²².

Proto ještě před nástupem Santose do funkce FARC-EP v červenci 2010, zveřejnily videonahrávku, v níž ho vyzvaly, aby se při řešení kolumbijského vnitřního ozbrojeného konfliktu zapojil do politického dialogu (Bouvier, 2010: 2). K překvapení mnohých nastupující prezident s touto výzvou souhlasil.

Do srpna 2012 byla zástupci FARC-EP a vlády vypracována rámcová dohoda určující pět hlavních témat jednání, kterými byly: rozvoj venkova spojený s agrární a pozemkovou reformou; politická účast FARC-EP a spolupráce při začleňování bývalých bojovníků do civilního života; otázky pěstování dosud nedovolených plodin; odškodnění obětí a itinerář provedení konečné sjednané dohody včetně ratifikace a ověření (Beittel, 2015: 18). Novinkou, která odlišovala zahájené rozhovory od těch předešlých, byla dvě jasně artikulovaná stanoviska vlády. Ta zahrnovala rázné odmítnutí vzniku jakékoliv demilitarizované oblasti

¹²² Operación Fénix - Kolumbijská armáda po leteckém útoku provedeném 1. 3. 2008 na základnu FARC-EP v Ekvádoru, získala několik počítačů s kompletní databází bojovníků. V kapitole o užitých strategiích bylo zmíněno, jak důsledně byla prováděna evidence prohrěšků jednotlivých členů. Tato data se dostala do rukou kolumbijské zpravodajské službě a spolu s ní i policii.

ze strany vlády spolu s rozhodnutím o vedení rozhovorů mimo území Kolumbie a jasné prohlášení, že „nic nebude dohodnuto, dokud nebude dohodnuto všechno“.

Mírové rozhovory byly formálně zahájeny v norském Oslu v říjnu 2012 a pokračovaly za účasti dalších stran¹²³ i potom, co první funkční období prezidenta Santose skončilo. Jeho znovuzvolení pak dalo jeho vládě jasný mandát k jejich pokračování.

Po celou dobu vyjednávání neupustila kolumbijská vláda od vojenské konfrontace s guerillami. Rozhodně nedopustila, aby veřejnost případně nabyla pocitu, že povstalcům nějak ustupuje. K tomuto jí vedla smutná zkušenost z období Pastranovy administrativy. Teritoriální postup bezpečnostních jednotek přinesl pozitivní výsledek v rozšiřování vlivu státních institucí do dalších oblastí.

Nebyla to ale jen vojenská síla, co mělo vliv na zlepšení kapacity státu pro řešení vnitřní bezpečnosti a sociální situace. Od chvíle kdy Manuel Santos nastoupil do úřadu, to dokazovalo mnoho aspektů. Například odškodnění obětí ze strany státu ukázalo a nadále ukazuje, že vláda je ochotna i schopna splnit své sliby. Navíc se zdá, že se soudní systém zlepšuje. Mnoho bývalých členů bezpečnostních sil bylo obviněno ze spáchaných zločinů (což se může vzhledem k beztrestnosti, která se v Kolumbii stala normou, zdát překvapivě) a potrestáno. Jinými slovy, vláda se snaží ukazovat, že korupce a porušování daných pravidel již není tolerováno a že uvádění přijatých zákonů do praxe a výkon státní moci se zlepšují. Pro dosažení stabilního a dlouhotrvajícího míru je ale nutné, aby se bývalí bojovníci i jejich oběti cítili dostatečně kompenzováni. Společnost pak musí ustát masivní ekonomickou nerovnost a vysokou nezaměstnanost (Bouvier, 2010: 3).

Juan Manuel Santos se tedy stal mužem, který dokázal, aby se k jednomu stolu sesedli nejen zástupci povstalců a vlády, ale také velmi důležití zástupci nevládního sektoru, občanských iniciativ či nadnárodních organizací. Při jejich jednáních byly navazovány neformální vazby, o nichž Evans ve své studii uvádí, že mají pozitivní vliv na soudržnost státních byrokracií a mohou posilovat kvalitu a autonomii státních institucí (Evans, 1992: 163). Propojením státních, soukromých a nadstátních aktérů tak došlo k vytvoření jedinečného prostředí, v němž bylo možné prolomit počáteční nedůvěru a dospět k dohodě, která ukončila více jak padesátiletý konflikt.

¹²³ Organizace spojených národů, Venezuely a Kuby

Tento institucionální kontext jednání byl výrazně odlišný od toho, v jehož rámci probíhala jednání s FARC-EP a dalšími doposud. V obdobích před nástupem prezidenta Uribeho sice byla zřejmá ochota k jednání na obou stranách. Ale ani jedna strana nebyla schopna dodržet stanovené podmínky. Významnou překážku tvořil také individualizovaný Kongres, silně ovlivněný klientelistickými vazbami a neformálním působením ze strany agrárních a ekonomických elit. Pro vysoký stupeň personalizace politiky spojený s korupcí nebyl schopen ani ochoten se zabývat otázkami celonárodního charakteru¹²⁴. Spolupráce státních a nestátních aktérů v snahách o ukončení konfliktu byla na nevalné úrovni. Národní armáda a lokálně organizovaná policie měly v boji proti bojujícím protivníkům vlády často odlišné priority. Jejich přestupky a porušování pravidel zůstávalo zpravidla bez soudního potrestání.

Kultura beztrestnosti, ve které porušování lidských práv jako bylo vysídlování, cílené zabíjení a zmizení, zůstávalo nepotrestáno, měla za následek prodlužování konfliktu a přivádělo do řad všech ozbrojených nestátních aktérů nové bojovníky (Navarez Bomez, 2009: 64). Stát, potýkající se s ekonomickou stagnací a na pokraji vlastního zhroucení (Marcella, Schulz, 1999: 24), umožnil nebývalý nárůst počtu příslušníků levicových povstaleckých a pravicových paramilitárních jednotek a s tím spojené rozšiřování jejich sféry vlivu. V řadě regionů byly k volbám ozbrojenými skupinami připuštěny pouze osoby schválené jejich veliteli (Leongómez, 2001: 24). Aktivisté a pracovníci nevládních organizací (především organizací zaměřených na mír a lidská práva) byli neustále pod silným psychologickým terorem (Reis, 2006: 321). Svojí neschopností či neochotou vynucovat v některých oblastech právo a pořádek vlastní silou se stal pro množství svých občanů kolumbijský stát nedosažitelnou, a tedy nepotřebnou, entitou bez veškeré legitimacy (srov. Evans, 1992: 151).

Po nástupu Uribeho do funkce byla další jednání o mírovém řešení odsunuta stranou. S podporou třetí strany (v zásadě jen vojenskou ze strany Spojených Států) byly povstalecké skupiny cílem frontální ofenzívy. Ačkoliv byly vytvořeny nové moderní instituce a spolu s nimi i kontrolní mechanismy k dohledu na ně, docházelo v důsledku této ofenzívy k častému porušování občanských a lidských práv

¹²⁴ Budiž zde řečeno, že tento jev nebyl vlastní pouze Kolumbii, neboť: „... vyžadování podílu, nebo chcete-li nájemného, konceptualizované primitivněji jako korupce, bylo vždy dobře známou konstantou ve fungování států třetího světa“ (Evans, 1992).

nezúčastněných civilistů, které ale zůstávalo bez potrestání. Stát, nebo lépe jeho neexistence, se tak v řadě případů stával pro řadu svých občanů více hrozbou než garantem bezpečí a práva. Přes tyto nedostatky to byl právě Uribe, který rázně změnil dosavadní model fungování Kongresu. Zajistil tím jeho větší nezávislost a dále také možnost lepšího výběru případných kandidátů, čímž do budoucna změnil jeho tvář a výkon jeho funkce. Protože ale cílem jeho působení ve funkci byla prostá porážka povstalců, nenalezl dostatek vůle k zasednutí k jednomu stolu s jejich představiteli¹²⁵.

V 80. letech, kdy v ekonomickém prostředí získala přední postavení představa státu jako brzdy rozvoje společnosti (Evans, 1992), nezůstala ani Kolumbie a Peru stranou tohoto boomu. Jejich problémem bylo, že státy poválečné Evropy, z kterých tento trend vzešel, měly za sebou už rozsáhlou vlnu industrializace průmyslu i venkova. Rovněž si prošly obdobím společenského kvasu, který přinesl nový pohled na postavení jedince ve společnosti (lidská práva, genderové otázky). Ničím takovým země Latinské Ameriky zpravidla neprošly. Jejich ekonomiky nebyly na takový postup připraveny, nemluvě o podmínkách společenských. Státní instituce, do té doby nijak silné, pod vlivem neoutilitarismu a ekonomického neoliberalismu ještě oslabily.

Toto období se časově shoduje s nárůstem aktivit povstaleckých jednotek, a posilováním jejich vlivu na zvětšujících se částech kolumbijského a peruánského území. Autonomní jednání těchto států byla v určitou dobu také ovlivňována mezinárodním kontextem, a to nejen ekonomickým ale i geopolitickým. Jejich možnost tvořit vlastní dějiny samostatně byla poměrně omezená. Mezinárodní kontext sice vojenskou expanzi víceméně vylučoval, nicméně vyvolával jiné stejně jasné vnější hrozby (Evans, 1992: 164).

¹²⁵ Pravděpodobně v tom hrála roli i skutečnost, že Uribeho otec zahynul právě rukou partyzánů FARC-EP.

3. Závěr

Tato práce, která je zaměřena na hledání souvislostí mezi vnitřními konflikty dvou latinskoamerických zemí, se opírá o teoretická východiska, která na začátku 90. let definoval ve své práci *The State as Problem and Solution: Predation, Embedded Autonomy and Structural Change* (1992) Peter Evans. Dle tvrzení tohoto autora je význam funkčnosti, nezávislosti, a z toho vycházející kapacity státních institucí, tolik potřebný pro zvládnutí přechodu z nedemokratického systému k demokratickému, naprosto neoddiskutovatelný. Jeho práce se ukázala být vhodnou při hledání institucionálních příčin rozdílných výsledků boje obou komparovaných guerill.

V této komparaci byly za účelem provedení výzkumu porovnány kořeny původu maoistické Světlé stezky v Peru a marxistických FARC-EP v Kolumbii. Dalšími průvodními znaky jejich existence, které byly podrobeny zkoumání, byly ideologické předpoklady a z nich se odvíjející užití strategie boje. Výstupem ideologického ukotvení jsou pak politické programy obou uskupení, které byly rovněž podrobeny analýze.

Při zkoumání kořenů obou povstaleckých skupin bylo zjištěno, že se tyto vzájemně odlišují. Světlá stezka vznikla v jedné z nejzaostalejších oblastí Peru. Její obyvatelé a jejich potřeby byly centrální vládou dlouhodobě opomíjeny. Stezka se tak pasovala do pozice mluvčího a bojovníka za práva obyvatel této a dalších oblastí stížených podobným nezájmem. Kořenem vzniku Světlé stezky se tak stala nízká nebo žádná aktivita vlády ve vztahu k jejím obyvatelům ve vymezených regionech země.

Jestliže lze jako příčinu vzniku peruánské guerilly specifikovat přehlížení a nezájem tamní vlády o potřeby vlastních obyvatel venkovských regionů, v Kolumbii se takovou příčinou stal spíše aktivní až agresivní postup tamní vlády při „řešení“ oprávněných požadavků venkovských komunit. A tak spíše než v nečinnosti odpovědných institucí lze kořeny vzniku FARC-EP spatřovat právě ve zmíněné vládní agresivitě, s níž proti venkovským komunitám postupovala. Ať tak či tak, stala se vládou latentní hrozbou určitému segmentu vlastního obyvatelstva.

Dalším kritériem, které bylo podrobeno srovnávání, byla ideologie stojící za zahájením boje proti ústřední moci a zároveň jej ospravedlňující. Ani zde nebyla zjištěna úplná podobnost, neboť kolumbijští povstalci byli, na rozdíl od svých

peruánských kolegů, ovlivnění marxisticko-leninským viděním vnitrostátního uspořádání Kolumbie. Jejich boj byl inspirován kubánským vzorem s přídavkem latinskoamerického protiimperialistického (nebo chcete-li protiamerického) nacionalismu. Jejich cílem bylo nahrazení stávajícího, v jejich očích nepříliš legitimního, režimu. Vůdce peruánské guerilly ale našel inspiraci pro boj svých souputníků v učení „velkého kormidelníka“ Mao Ce-tunga. Jeho lpění na doslovném naplňování představ čínského komunisty, který se se světovým komunismem rozešel, zavedlo Světlou stezku na cestu bezprecedentního násilí. Jeho cílem bylo peruánský stát zcela zbořit a vystavět na jeho troskách pravou socialistickou společnost.

Protože samotná ideologie, není-li podpořena jednáním, k změně statu quo rozhodně nestačí, musely obě povstalecké skupiny přijmout za svou nějakou bojovou strategii. Ta jim měla zajistit nejen podporu chudého, vesměs venkovského obyvatelstva. Účastníka, který byl v jednom případě cílem agresivní politiky vlády či v druhém případě zcela vlastní vládou opomíjeného. Zvolená strategie měla také vést k porážce nepřítele, kterým byla v případě FARC-EP kolumbijská vláda ve všech svých podobách. Pro Světlou stezku byl nepřítelem každý, kdo nesouhlasil s jejím subjektivním vnímáním peruánské reality.

FARC-EP se ve svém tažení proti kolumbijské vládě zaměřovaly hlavně na cíle symbolizující její, i když v řadě případů slabou, lokální moc. Důsledky jejich činů nesla na svých bedrech, až na řadu nechvalně proslulých výjimek, především vláda zosobňovaná armádou a policií a také zástupci nadnárodních (rozuměj severoamerických) firem a korporací. Venkovskému obyvatelstvu se potom snažily suplovat nepřítomné státní instituce, čímž budovaly pevnou síť vztahů založených na důvěře a vzájemné pomoci.

Světlá stezka, která se prohlašovala za ochránce venkovského obyvatelstva, svůj boj po poměrně krátké době obrátila i proti němu. V počáteční fázi svého růstu byla veřejností přijímána s povděkem, neboť podobně jako FARC-EP v Kolumbii, nahrazovala nepřítomné nebo nefunkční státní instituce na lokální úrovni. Pak se ale pokusila obyvatelstvo proměnit k obrazu svému, ačkoliv o takovou změnu cíl jejího snažení, chudý nepříliš vzdělaný venkovan indiánského původu, nestál.

Významnou odlišností mezi oběma povstaleckými skupinami tak byl přístup ke zdroji jejich nejdůležitější opory, totiž k venkovskému obyvatelstvu. Tam kde FARC-EP na lokální úrovni poskytováním pomoci trvale usilovaly o jeho

podporu pro svůj boj, Světlá stezka vynucovala slepou poslušnost a oddanost peruánských venkovanů vlastním dosazovaným představitelům.

Jak je z uvedeného zřejmé, ani užití strategie obou jihoamerických guerill nebyly zcela kompatibilní. Jejich organizace a hierarchická struktura se odlišovala v síle postavení, které bylo přisouzeno jejím vůdcům. Světlá stezka byla koncipována jako hnutí zcela a naprosto oddané učení svého zakladatele Abimaela Guzmána. Jím vytvořené směrnice určovaly veškeré dění uvnitř skupiny a zasahovaly až do nejintimnějšího soukromí bojovníků Stezky. Co se bojového nasazení týká, byla jednotlivým skupinám v departmentech ponechána při plánování útoků určitá rozhodovací nezávislost na centrálním velení. Nicméně byla Světlá stezka pevně a nerozlučitelně svázána s osobou svého vůdce „čtvrtého meče komunismu“. FARC-EP naproti tomu podléhaly „kolektivnímu vedení“ tvořenému sedmi členy. Významné postavení v tomto úzkém kruhu si až do své smrti podržel Manuel Marulanda, jeden ze zakladatelů guerilly. Sám však ve své osobě nikdy nesoustředil vojenské velení spolu s ideologickým vedením.

Porovnání či hlubší analýza programů nebyla a ani nemohla být důsledně, s ohledem na rozsah této práce, provedena. Nicméně faktem zůstává, že se obě guerilly ve svých programových východiscích příliš nelišily. V čem se ale projevila různost jejich přístupu, bylo praktické naplňování těchto programových zásad. FARC-EP na rozdíl od Světlé stezky zpravidla neinklinovaly k násilí vůči skupině obyvatel, v jejímž jménu vedly svůj boj. Ne, že by svým postupem nikdy neporušovaly obecně lidská a občanská práva řadových Kolumbijců. Nikdy se ale takové jednání nestalo přirozenou součástí jejich strategie, jako tomu bylo v případě Světlé stezky.

Nejvýznamnějším rozdílem ve zvolených strategiích, který byl zaznamenán, se ukazuje skutečnost, že FARC-EP volily cestu ozbrojeného boje, protože jim politický systém Kolumbie ani jinou možnost nedával. Světlá stezka, která měla na výběr možnost prosazování svých politických záměrů cestou případné spolupráce s dalšími levicovými stranickými nebo odborovými subjekty, na tuto možnost zcela rezignovala či ji výslovně odmítla. Svůj boj zahájila proti vládě jako zástupci byrokraticko-kapitalistické oligarchie a následně i proti levicovým oponentům této vlády, kteří nebyli dostatečně revoluční a představovali v očích senderistů pravděpodobné zrádce, kteří svou účastí na volebním klání dodávali stávajícímu režimu legitimitu.

Tato práce se tedy pokusila odpovědět na otázku, zda stál za úplným ukončením, popřípadě radikálním snížením intenzity a četnosti střetů s povstaleckými skupinami rozdílný přístup politických institucí Peru a Kolumbie nebo ho způsobila odlišná organizace obou skupin a užití strategie boje?

Jak z výše uvedeného vyplývá, byly v organizaci obou guerill zaznamenány určité rozdíly, které více či méně ovlivnily jejich vztahy k nejbližšímu okolí, kterým je zde myšleno hlavně venkovské obyvatelstvo. Je obecně známo, že guerilla potřebuje ke své úspěšné existenci podporu alespoň nějaké části populace. Pokud tomu tak není, stává se pověstnou rybou na suchu. FARC-EP se podařilo, přes různé nechvalně známé excesy, udržet si po celou dobu své existence dostatečnou podporu veřejnosti, aby byly pro stát stále relevantním partnerem pro případná mírová jednání. O tuto podporu usilovaly a pracovaly pro její udržení a rozvoj. Světlá stezka, v době kdy působila v ilegalitě, postupovala podobně a budovala si vazby ve venkovských oblastech formou obecného vzdělávání (nejen indoktrinace) a pomoci venkovským komunitám i jednotlivcům. Po opuštění ilegality se její boj poznenáhlu obrátil proti některým skupinám obyvatelstva, v jehož jménu svůj boj zahájila. FARC-EP vycházely ze stávající společenské situace, sociálního komunitního prostředí, na jehož organizaci nechtěly nic měnit. Světlá stezka rozbíjela tradicemi prověřené vztahy a vnucovala venkovanům svoje vidění společnosti. Kolumbijští povstalci byli řízeni kolektivním vedením, které sice bylo inspirováno marxismem, ale pragmaticky jej přizpůsobovalo okolnostem a situacím, v nichž se nacházelo. Naproti tomu senderisté podřizovali svoje jednání jediné neměnné doktríně zakladatele Guzmána, kterou byla Maova verze marxismu nepřipouštějící jakoukoliv možnost, byť i sebemenší revize či vlastního výkladu.

Autor tedy soudí, že na tu část otázky, která se zabývá vlivem organizace a užitých strategií, lze odpovědět, že více elitářsky organizovaná Stezka nenašla svým přístupem a užitou strategií boje cestu k dostatečnému počtu lidí, v jejichž jménu hodlala rozbít peruánský stát. Přesto se ale tento její zásadní nedostatek nestal hlavní příčinou její bezpečnostní marginalizace. Tu zajistilo až výrazné zlepšení vztahů a meziresortní komunikace odpovědných politických a bezpečnostních institucí peruánské vlády. FARC-EP dokázaly mnohem lépe vystihnout a pojmenovat problémy sužující nejen venkovskou populaci Kolumbie. Součástí jejich strategie byla vždy možnost politického řešení konfliktu. Užitými taktikami boje svoje příznivce od poskytované podpory zpravidla neodrazovaly.

V jejich případě lze tedy opatrně konstatovat, že tyto okolnosti přispěly k chápání jejich motivací jako souhlasných s možností politického ukončení padesátiletého boje a postupně přivedly k tomuto poznání i představitele kolumbijské vlády. V případě FARC-EP tedy jejich organizace i dlouhodobá strategie, z které je ale nutné vyjmout zapojení se do obchodu s narkotiky, měly na způsob ukončení jejich bojových aktivit převážně pozitivní vliv. Podobně jako v Peru ale tato skutečnost sama o sobě ukončení konfliktu nezabezpečila. Rozhodující vliv na výrazné snížení jeho intenzity či jeho úplné ukončení měla změna v politice vlády a v posílení a následném zlepšení kvality a fungování odpovědných institucí.

Tím autor dospívá k zodpovězení chronologicky první části otázky, a tedy ke způsobům, jakými přispěly k ukončení zkoumaných konfliktů politické instituce obou států. V obou případech je jasné, že tyto instituce měly zcela jednoznačný podíl jak na zahájení konfliktu, tak na jeho průběh a ukončení. Nicméně je také zřejmé, že se tyto instituce v průběhu konfliktu postupně vyvíjely a zlepšovaly své vlastní postavení. A je také bezpochyby prokázáno, že tento jejich postupný vývoj měl na způsob ukončení obou konfliktů významný vliv.

Peruánští prezidenti měli vždy, na rozdíl od těch kolumbijských, ústavně zajištěnou poměrně širokou škálu pravomocí. V praxi však peruánští prezidenti drželi ve svých rukou moc mnohem větší. Tato moc jim byla dána možností vládnout prostřednictvím vydávaných dekretů. Jak Belaúnde, tak i García tuto možnost často využívali¹²⁶.

Vzhledem k tomu, že volby do peruánského Kongresu probíhaly v těsném časovém odstupu od prezidentských, neměly opoziční strany po zvolení nového prezidenta žádné prostředky k posílení své pozice. Kromě toho zůstávaly místní i regionální vlády nedostatečně rozvinuté a do značné míry závislé na centrální vládě. Moc tak zůstávala soustředěna v rukou centrální vlády. Vzhledem k tomu, že prezident mohl relativně snadno obejít Kongres a vládnout nařízením, byla moc de facto centralizována v jeho osobě. V 70. a 80. letech 20. století bylo prostřednictvím prezidentských dekretů schváleno mimořádné množství opatření – téměř 130 000 během pětiletého mandátu nebo-li sto za jeden pracovní den. Bez možnosti znovuzvolení nebo parlamentních voleb v průběhu prezidentova

¹²⁶ Hernando de Soto (v současnosti spolu s Madeleine Albrightovou předsedá Institutu pro svobodu a demokracii a boj za vlastnická práva se sídlem Limě), který byl poradcem Fujimoriho vlády, prohlásil v říjnu 1988, že 95 % peruánských zákonů bylo přijato vydáním prezidentského dekretu. Dostupné na: <http://countrystudies.us/peru/72.htm>

volebního období neexistoval mechanismus zajišťující prezidentovu odpovědnost voličům. Hernando de Soto situaci v Peru popsal lapidárně: „každých pět let volíme diktátora“¹²⁷. Z tohoto pohledu se tedy ani prezident Fujimori do provedení „autogolpe“ nechoval nijak výjimečně a pouze do důsledku využíval možnosti dané mu ústavou.

Problémem peruánské administrativy byla její nedostatečná akceschopnost, která ale nebyla způsobena jen její liknavostí či neochotou řešit objevující se problémy. Ekonomika Peru nebyla po vojenské vládě v dobré kondici a civilní prezidenti proto usilovali o její zlepšení zcela v intencích dobového diskurzu. Ten zcela automaticky předpokládal, že zdroje potřebné k zvládnutí nových úkolů postavených před státní administrativu budou automaticky generovány samotným prováděním či zpracováváním takových úkolů, podobně jako zvyšování firemních prodejů generuje zdroje pro následné zefektivnění výroby (Evans, 1992).

Následující vývoj však ukázal, že taková analogie se přinejmenším v Peru neprokázala. V představách prezidentských administrativ o úloze státu a jeho institucí zcela scházel jeden zásadní faktor. Tím byla narůstající síla Světlé stezky. Ať už za jejich rozhodnutím neangažovat armádu stála antipatie či jiný důvod, byly tyto administrativy zahlceny množstvím úkolů, na jejichž plnění nebyly, a nutno přiznat ani nemohly být, zcela připraveny. Vnější ekonomické podmínky jejich postavení dále ztěžovaly. Nerovnoměrný nárůst množství úkolů poté zavedl peruánskou politickou elitu do začarovaného kruhu.

Na jedné straně zavádění ekonomických opatření, která nadále vzdalovala vládu od prostých Peruánců, nepřímo podněcovalo nárůst vlivu Světlé stezky. Na druhé straně pak rostoucí násilí částečně nebo úplně znemožňovalo zpřístupnění žádaných výsledků implementovaných rozvojových politik pro většinu obyvatel. Institucionální kapacita Peru se dostávala pod neúměrný tlak, neboť jak zmínil Evans, státní kapacita roste nepoměrně pomaleji než množství nových úkolů před ní postavených. Administrativní a organizační nevýhody z jejich narůstajícího rozsahu vedly k poklesu výkonnosti. Následný nedostatečný výkon institucí podkopával legitimitu státu a ztěžoval získávání prostředků nezbytných pro zvýšení vlastní kapacity. Podle Evanse následkem rozšiřování rozdílu mezi požadovanou a dostupnou státní kapacitou dojde k ohrožení účinného plnění i nejzákladnějších

¹²⁷ Dostupné na: <https://www.carnegiecouncil.org/publications/archive/morgenthau/99>; Přístup: 22. 4. 2020

funkcí státu, mezi které jistě patří bezpečnost vlastní existence a svých obyvatel (Evans, 1992: 177). Že se Peru na konci 80. let v takové situaci nacházelo je zcela zřejmé.

Ačkoliv Fujimoriho provedení změny v institucionálním nastavení výkonu vlády v dubnu 1992 neodpovídalo běžně akceptovatelným demokratickým standardům, vedlo ve svém důsledku k posílení bezpečnostních a obranných institucí. Zlepšení jejich fungování následně významně přispělo k porážce povstalců. V odpovědi na výzkumnou otázku ale nelze jednoznačně konstatovat, že zlepšení fungování těchto institucí bylo způsobeno jejich zkvalitněním, tak jak je chápeme v demokratickém prostředí. Vlivem prezidenta se těmito institucím otevřely možnosti k nekontrolovatelnému postupu v boji proti Světlé stezce. V intencích úspěšnosti jejich postupu lze mít za to, že jejich způsob vedení boje byl efektivní, neboť přinesl viditelné i jednoznačně kvantifikovatelné výsledky. V souladu s uvedeným je tedy možné s popsány výhradami konstatovat, že za porážku Světlé stezky vděčí Peru zlepšení komunikace mezi odpovědnými peruánskými institucemi¹²⁸. Těmito institucemi má autor na mysli výkonnou moc a bezpečnostní a obranné složky.

Role peruánského prezidenta při řešení vnitřního konfliktu byla, jak se ukázalo, velmi důležitá. Nejinak tomu bylo i v Kolumbii, ačkoliv pravomoci zdejšího prezidenta nebyly tak rozsáhlé. Aplikace Evansova teoretického modelu přivedla autora k přesvědčení, že Kolumbie byla dlouhodobě zemí vykazující znaky státu postrádajícího zdravou autonomii a legitimitu. Dlouho převládající politický systém neodvozoval své cíle z agregace společenských zájmů a požadavků. To podporovalo jeho neschopnost vytvářet a sledovat vlastní dlouhodobé cíle a ve svém důsledku to vedlo téměř k odstranění kritické sociální kontroly ze strany společnosti (srov. Evans, 1992: 151). Situace se začala měnit koncem minulého století.

Kolumbijské institucionální nastavení od 90. let uplynulého století vykazovalo výrazně vyšší heterogenitu, než tomu bylo v případě Peru. Prezident při výkonu funkce reagoval na pestřejší škálu požadavků, byť ty, jež byly (pokud vůbec) artikulovány prostými Kolumbijci, patřily spíše do vzdálenějších oblastí.

¹²⁸ Hodnocení míry demokratičnosti či nedemokratičnosti zmíněných institucí, v souvislosti s okolnostmi, za jakých došlo ke zlepšení jejich fungování, není a ani nemůže být předmětem bližšího rozboru, vzhledem k omezenému rozsahu práce.

Tím, že ale právě v těchto letech proběhla, i když neúspěšná, jednání s povstalci, byl položen základ pro jednání následující. Prezidenti volení v novém tisíciletí čerpali svoji podporu přímo od svých voličů a nikoli z prostředí tradičních stran. Kladli tak mnohem větší důraz na prosazení svých programů a na uspokojení požadavků svých voličů.

Prezident Uribe, disponující velmi silným mandátem, vynaloženým úsilím úspěšně omezil chování stávajících reprezentací. Ty nadále byly schopny nalézt a definovat společné cíle. Stát tak mohl začít jednat s určitou autonomií ke konkrétním společenským tlakům. Ta podpořila následnou tvorbu souborů sociálních vazeb, které propojovaly stát se společností a poskytovaly institucionalizované kanály pro neustálé vyjednávání o budoucích cílech a politikách (srov. Evans, 1992: 164). Uribe chápal výkon své funkce prizmatem ukončení konfliktu, kterému byli řadoví Kolumbijci dlouhá léta vystaveni, a jehož ukončení stále důrazněji požadovali. On i jeho nástupce se snažili vyvarovat chyb svých předchůdců. Prezident Santos zapojil do jednání co nejširší okruh aktérů, včetně zástupců obětí i sexuálního násilí. Přizval zástupce armády, soudů, církve a také mezinárodních organizací. Odmítl jednat o jakémkoliv klidu zbraní, dokud nedojde k uzavření dohody. Soudy začaly stíhat řadu viníků zločinů, jichž se všechny zúčastněné strany dopustily. Donedávna exkluzivní spravedlnost se tak v Kolumbii pomalu stala inkluzivní.

V Kolumbii tedy došlo k postupné demokratické proměně institucionálního nastavení, v rámci kterého byla zavedena i důslednější a nezávislá kontrola kolumbijské armády i policie. Ke zlepšení došlo i v oblasti soudního řešení kauz z období válečného konfliktu. Autor má tedy za to, že role změn v institucionálním prostředí Kolumbie byla pro řešení vnitrostátního konfliktu z dlouhodobého hlediska veskrze pozitivní.

Závěrem lze tedy konstatovat, že k ukončení peruánského vnitřního konfliktu výraznou měrou pozitivně přispěly institucionální změny provedené prezidentem Fujimorim. Takový závěr ale nelze prezentovat bez toho, že by byl zdůrazněn jednoznačně nedemokratický rámec provedených změn. Ten také velmi omezuje možnost pozitivního hodnocení zainteresovaných institucí. Kolumbijské institucionální změny mající na ukončení konfliktu rovněž rozhodující vliv naproti tomu proběhly v prostředí, z hlediska demokratických zásad vládnutí, zcela akceptovatelném a pod kontrolou nezávislých soudů. Zapojením poměrně širokého

okruhu aktérů z obou stran kolumbijského konfliktu včetně jeho obětí a také mezinárodních institucí byl následně vytvořen rámec pro jeho možné a úplné vyřešení.

4. Seznam použité literatury a internetových zdrojů

Literatura

ACEMOGLU D., ROBINSON J., A., SANTOS R., J., (2009) *The Monopoly of Violence: Evidence from Colombia*, Working Paper 09-30, November 30, 2009. DOI: 10.1111/j.1542-4774.2012.01099.x; Dostupné na: <https://economics.mit.edu/files/10402> [cit. 25. 6. 2019]

AYALA, José Valdizán, ASÍN Fernando Armas, RODRIGUEZ Raúl Palacios, LIZÁRRAGA Lizardo Seiner, (2012): *El Perú republicano: 1821-2011*, Universidad de Lima, Fondo Editorial, ISBN 9972-45-259-8

BARTOS, Otomar J. - WEHR, Paul (2002): *Using Conflict Theory*. Cambridge University Press. ISBN: 9780521794466

BELL-FIALKOFF, Andrew (1999): *Etnické čistky*. Praha, Práh. ISBN: 80-7252-070-9

BENNETT, George, A. L., (2005): *Case studies and theory development in the social sciences*. Cambridge, MIT Press. ISBN-10: 0262572222

BERG, Ronald, (1986): *Sendero Luminoso and the Peasantry of the Andahuaylas*, Journal of Inter-American Studies and World Affairs, 28(4): 165–196. DOI: <https://doi.org/10.2307/165750>

BERRY, R. Albert (1984): *Land Reform and the Adequacy of World Food Production* in John D. Montgomery (editor) International Dimensions of Land Reform, Westview Press. ISBN-13: 978-0865317819

BESLEY, T., PERSSON, T., (2009) *The origins of state capacity: property rights, taxation and politics*. *American economic review*, 99 (4). pp. 1218-1244. ISSN 0002-8282 DOI: 10.1257/aer.99.4.121. Dostupné na: [http://eprints.lse.ac.uk/33768/1/The_origins_of_state_capacity_property_rights,_taxation,_and_politics\(lsero\).pdf](http://eprints.lse.ac.uk/33768/1/The_origins_of_state_capacity_property_rights,_taxation,_and_politics(lsero).pdf) [cit. 15. 6. 2020]

BÍLÁ, (2010): *Kolumbie, začarovaný kruh násilí* in: Politické systémy Latinské Ameriky, ed. Jan Němec, 1. vyd. Praha. Oeconomica, 2010. ISBN 978-80-245-1740-7

BLACK, C. E. (1966): *The Dynamics of Modernisation. A Study in Comparative History*. Harper & Row, New York,

BLEANEY, Michael; DIMICO, Arcangelo (2009): *Incidence, onset and duration of civil wars: A review of the evidence*, CREDIT Research Paper, No. 09/08, The University of Nottingham, Centre for Research in Economic Development and International Trade (CREDIT), Nottingham. Dostupný na: <https://www.nottingham.ac.uk/credit/documents/papers/09-08.pdf>; [cit. 15. 10. 2019].

BOS, Nathan, (2013): *Underlying Causes of Violence, in Human Factors Considerations of Undergrounds in Insurgencies*, ed. Nathan Bos; Fort Bragg, NC: United States Army Special Operations Command. ISBN-10: 1975970756 Dostupné na: <https://www.soc.mil/ARIS/books/pdf/HumanFactorsS.pdf>; [Ověřeno 20. 3. 2020]

BRITAIN, James; PETRAS, James (2009): *Revolutionary Social Change in Colombia: The origin and Direction of FARC-EP*, London, Pluto Press. ISBN: 9781783715992

BUITRAGO, F., Leal, (2006): *The Safety insecurity. Colombia 1958-2005*. Bogotá, Planeta.

BURGOYNE, M., L. (2010), *The Allure of Quick Victory – Lessons From Peru's Fight Against*, in: *Military Review*, September – October 2010. Dostupné na: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a530443.pdf>. [cit. 25. 4. 2020]

CAMERON, Maxwell A. (1994): *Democracy and Authoritarianism in Peru: Political Coalition and Social Change*. New York: St. Martin's Press. ISBN 978-0-312-12153-2

CAREY, John (2003): *The Reelection Debate in Latin America*. *Latin American Politics Society* Vol. 45, No. 1 (Spring, 2003), pp. 119-133. DOI: 10.2307/3177065

CARRIÓN, Julio F. (2006): *Public Opinion, Market Reforms, and Democracy in Fujimori's Peru*. In: *The Fujimori Legacy. The Rise of Electoral*. Penn State University Press, ISBN: 9780271052946. Dostupné na: https://muse.jhu.edu/book/7436#info_wrap [ověřeno: 10. 9. 2019]

COLLIER, D. (1991): *The Comparative Method: Two Decades of Change*. In: RUSTOW, D. A., KENNETH, P. et al.: *Comparative Political Dynamics: Global Research Perspectives*. New York, Harper Collins 1991, s. 7–31, ISBN: 10: 0060456736

CORRADI, J. E., FAGEN, P. W., GARRETÓN, M. A. (Eds.). (1992): *Fear at the edge: State terror and resistance in Latin America*. Berkeley, CA, US: University of California Press. ISBN: 9780520077058

COTLER, Julio, (1993): *Descomposición política y autoritarismo en el Perú*, in MURILLO G., (ed.), *Hacia la consolidación democrática andina. Transición o desestabilización*, Departamento de Ciencia, Política, Universidad de los Andes, str. 205-230, ISBN-10: 9589559417

CRABTREE, John (1985): *Peru: From Belaúnde to Alan García*. In: *Bulletin of Latin American Research* Vol. 4, No. 2, 75-83, DOI: 10.2307/3338317

CRABTREE, John. (1992): *Peru under García*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press. ISBN-10: 082291168X

CRANDALL Russell, (2014): *America's Dirty Wars: Irregular Warfare from 1776 to the War on Terror*, NY, Cambridge University Press. ISBN: 9781139051606

De La CALLE, H., (2008): *Reforma electoral en Colombia*, in: ZOVATTO, D., OROZCO Henríquez, J. J., (eds.). *Reforma Política y Electoral an América Latina*. ISBN 978-970-32-5029-5

DEGEREGORI Carlos Ivan (1990) *A Dwarf Star*, *NACLA Report on the Americas*, 24:4, 10-38, DOI: 10.1080/10714839.1990.11723187

DEGREGORI, Carlos I. (1998): *Harvesting Storms: Peasant Rondas and the Defeat of Sendero Luminosa Ayacucho* in STERN S. J., (ed.) *Shining and Other Paths*. Durham: Duke University Press, 1998. 128-157. ISBN: 978-0-8223-2201-6

DEGREGORI, Carlos I. 2003. „Peru: The Vanishing of a Regime and the Challenge of Democratic Rebuilding.“ In: *Constructing Democratic Governance in Latin America*. Eds. Domínguez, Jorge I. – Shifter, Michael. Baltimore: The Johns Hopkins University Press. ISBN: 0–8018–7120–4

DEGREGORI, Carlos Ivan, (1994): *The Origins and Logic of Shining Path: Two Views*, in PALMER D., (ed.) *The Shining Path in Peru Second Edition* (51–62). ISBN-10: 9780312106195

DISMAN, Miroslav (2000): *Jak se vyrábí sociologická znalost*, Praha, Karolinum. ISBN: 978-80-246-0139-7

DREYFUS, G. Pablo, (1999): *When All the Evils Come Together: Cocaine, Corruption and Shining Path in Peru's Upper Huallaga Valley, 1980-1995*, In:

Journal of Contemporary Criminal Justice, Vol. 15, No. 4, November 1999 370-396, Sage Publications, Inc.

DRULÁK, Petr, (ed.) (2008): *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008. ISBN: 978-80-7367-385-7

DUDLEY, Steven S. (2004): *Walking Ghosts: Murder and Guerrilla Politics in Colombia*. New York: Routledge. ISBN-10: 0415933048

ECKSTEIN, H.: (1975): *Case Study and Theory in Political Science*. In: GREENSTEIN, F. I., PPLSBY, N. W. et al.: *The Handbook of Political Science*. Reading, Addison-Wesley. s. 79–138. ISBN-10: 0201026074

EICHLER, Jan. (2007): *Terorismus a války na počátku 21. století*. Praha: Nakladatelství Karolinum. 352 s. ISBN 978-80-246-1317-8. s. 144.

EVANS, Peter B., RUESCHEMEYER Dietrich and SKOCPOL Theda eds. (1985) *Bringing the State Back In: New Perspectives on the State as Institution and Social Actor*, New York: Cambridge University Press. ISBN-10: 0521313139.

EVANS, Peter, (1992): *The State as Problem and Solution: Predation, Embedded Autonomy and Structural Change* in: HAGGARD, S., KAUFMAN R. (eds.): *The Politics of Economics Adjustment*, ed. Haggard, S. a Kaufman, R., Princeton, Princeton University Press, str. 176 - 7. ISBN: 9780691003948

FAIRBANK, J. F. (1998), *Dějiny Číny*. Praha, Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 9788074220074

FEARON, J., D., LAITIN D., (2003) *Ethnicity, Insurgency, and Civil War*, *American Political Science Review*, Vol. 97, No. 1. (Feb., 2003), pp. 75-90. Dostupné na: <https://www.sneps.net/t/images/Articles/03fearonlaitin.pdf>

FERJENČÍK, Ján, (2000): *Úvod do metodologie psychologického výzkumu*, Praha, Portál. ISBN 978-80-7367-815-9

FREEMAN, Michael (2003): *Freedom or Security: The Consequences for Democracies Using Emergency Powers to Fight Terror*, Praeger Publisher, Westport. ISBN-10: 027597913X

GROSSMAN, H. I. (1999), *Kleptocracy and revolutions*, *Oxford Economic Papers*, Volume 51, Issue 2, April 1999, Pages 267–283, <https://doi.org/10.1093/oep/51.2.267>

HADDICK, Robert, (2010): *Colombia Can Teach Afghanistan (and the United States) How to Win*. *Air & Space Power Journal* Vol. 24, No. 2.

HAGOPIAN Frances (eds.) and MAINWARING Scott P. (eds) (2005): *The Third Wave of Democratization in Latin America*. Cambridge University Press, ISBN: 0521613205

HAVELKA Miloš, MÜLLER Karel, (1996). *Procesy transformace a teorie modernizace* Sociologický časopis, Vol. 32 (No. 2: 143-157). Dostupné na: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/644946fa420d7aec71712ff7c9fc0bdc9d00fc06_303_143HAVMU.pdf

HAZLETON William A., WOY-HAZLETON Sandra (1992): *Sendero Luminoso: A communist party crosses a river of Blood*, Terrorism and Political Violence, 4:2, 62-83, DOI: 10.1080/09546559208427149

HERBST, Jeffrey I. (2000): *States and Power in Africa*, Princeton: Princeton University Press. ISBN-10: 0691010285

HINTZE, Otto (1975): *The historical essays of Otto Hintze, edited with an introd. by Felix Gilbert, with the assistance of Robert M. Berdahl*, New York: Oxford University Press. ISBN 0195018192

HOLMES, Jennifer S, GUTIÉRREZ de PIÑERES Sheila Amin, and CURTIN, Kevin M. (2008): *Guns, Drugs, and Development In Colombia*. Austin: University of Texas Press. ISBN: 978-0-292-72154-8

HÖRTNER, Werner. (2006): *Kolumbien verstehen: Geschichte und Gegenwart eines zerissenen Landes*. Zürich: Rotpunktverlag. ISBN-10: 385869326X

HUME, David, (1996): *Zkoumání o lidském rozumu*; Svoboda, Praha. ISBN: 80-205-0521-0

HUNTINGTON Samuel P., (1991): *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*, 1. vydání, University of Oklahoma Press. ISBN: 0-8061-2516-0

ISELL, Billie J. (1994): *Shining Path and Peasant Responses in Rural Ayacucho*. In: PALMER D. S., (ed.) *Shining Path of Peru*. New York: St. Martin's Press. ISBN 978-0-312-10619-5

JARAMILLO, J., FRANCO-CUERVO, B. (2005): *Colombie*. In NOHLEN, D.,(ed.): *Elections in the Americas. A Data Handbook*, Vol. 2 South America. Oxford: Oxford University Press, str. 295-364 ISBN-10: 0199283583

JEŘÁBEK Hynek, (1993): *Úvod do sociologického výzkumu*, Praha, Karolinum. ISBN 80-7066-662-5

KAHLER Miles, (1990): *Orthodoxy and its Alternatives: Explaining Approaches to Stabilization and Adjustment* in NELSON J., ed., *Economic Crisis and Policy Choice: The Politics of Adjustment in the Third World*. Princeton: Princeton University Press. pp. 33-61. ISBN: 06910231076

KING, Gary; KEOHANE, Robert; VERBA, Sydney (1994): *Designing Social Inquiry. Scientific Inference in Qualitative Research*, Princeton, Princeton University Press. ISBN-10: 9780691034713

KLAREN, Peter F. (2000): *Peru, Society and Nationhood in the Andes*. New York: Oxford University Press. 365-424. ISBN-10: 0195069285

KOHLI, Atul (2004): *State- directed development: political power and industrialization in the global periphery*, New York: Cambridge University Press. ISBN-10: 0521545250

KOONINGS Kees; KRUIJT Dirk, eds. (1999): *Societies of Fear: The Legacy of Civil War, Violence and Terror in Latin America*. London: Zed Books, 1999. ISBN-10: 1856497674

KREJČÍ, Oskar. (2010): *Válka*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing. 170 s. ISBN 978-80-7431-029-4

LEECH, Garry M. (2011): *The FARC*. London: Zed Books. ISBN: 978-1-848-134928

LEGRAND, Catherine (1986): *Frontier Expansion and Peasant Protest in Colombia, 1850-1936*, Albuquerque, University of New Mexico Press. ISBN 0826308511

LEGRAND C., C., Van ISSCHOT, L., RIAÑO-ALCALÁ, P., (2017) *Land, justice, and memory: challenges for peace* in Colombia, *Canadian Journal of Latin American and Caribbean Studies / Revue canadienne des études latino-américaines et caraïbes*, Volume 42, Issue 3; p. 259-276. Dostupné na: <http://dx.do.org/10.1080/08263663.2017.1378381> [cit. 23. 1. 2020].

LEMKIN, Raphael (1944): *Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation – Analysis of Government – Proposals for Redress*. Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace. New York. Columbia University Press. ISBN-10: 1584775769

LERNER, Daniel. (1958): *The Passing of Traditional Society*. New York-London. ISBN-10: 0029185807

LICHBACH, Mark, (1994): *Rethinking Rationality and Rebellion: Theories of Collective Action and Problems of Collective Dissent*, Rationality and Society Volume: 6 issue: 1, page(s): 8-39.

LIJPHART, A.: (1971): *Comparative Politics and the Comparative Method*. American Political Science Review, 1971, Vol. 65, Issue 3, s. 682–693.

LINDSAY-POLAND, John, (2018): *Plan Colombia: U.S. ally atrocities and community activism*. Durham: Duke University Press. ISBN-10: 1478001186

LIVINGSTONE, Grace, (2011): *Zadní dvorek Ameriky: USA a Latinská Amerika od Monroeovy doktríny po válku s terorem*. Praha. Grimmus. ISBN 978-80-87461-02-0

LOVEMAN, Brian (2006): *Addicted to Failure: U. S. Security Policy in Latin America and Andean Region*. Maryland. Rowman & Littlefield Publishers, Inc. ISBN-10: 0742540979

LUST, Jan, (2019): *Social Movements and Transformation: Capitalism, Class and Revolution in Peru, 1980–2016*, Cham, Palgrave Macmillan. ISBN-10: 3319914022

MACFARQUHAR, Roderick, SCHOENHALS, Michael, (2006): *Mao's Last Revolution*, Harvard University Press. ISBN-10: 0674023323

MAHONEY, J., RUESCHMEYER, D. (2003): *Comparative Historical Analysis: Achievements and Agendas*. In: MAHONEY, J., RUESCHMEYER, D. et al.: *Comparative Historical Analysis in the Social Sciences*. Cambridge, Cambridge University Press. ISBN-10: 0521016452

MANRIQUE Nelson, (1989): *Sierra Central: La batalla decisiva*, Quehacer, 60, August-September, 1989, pp. 63-71

MANRIQUE, Nelson (1990): *Time of Fear*, NACLA Report on the Americas, 24:4, 28-39, DOI: 10.1080/10714839.1990.11724672

MAREŠ, M., (2004), *Vymezení pojmů terorismus, válka a guerilla v soudobé bezpečnostní terminologii*, in: *Obrana a strategie*, 1/2004, Dostupné na: <https://www.obranaastrategie.cz/cs/archiv/rocnik-2004/1-2004/> [cit. 10. 11. 2019]

MARKS, Tom. (1994): *Making Revolution with Shining Path*, in PALMER D., S., (Ed.) *The Shining Path of Peru*, New York: St. Martin's Press. ISBN 978-0-312-10619-5

MARTIN, Gus, ed. (2011), *The Sage Encyclopedia of Terrorism*. 2nd ed. Thousand Oaks, Calif.: SAGE Publications. ISBN-13: 978-1412980166

MAUCERI, Philip, *Militares: Insurgencia y democratización en el Perú, 1980-1988*, Lima: IEP, 1989, p. 15. ASIN: B000S6RYNC

MAUCERI, Philip (1991): *Military Politics and Counter Insurgency in Peru*. *Journal of Interamerican Studies and World Affairs* Vol. 33, No. 4, (Winter 1991): 83-109. DOI: 10.2307/165880

McCLINTOCK, C. (1989): *Precarious Regimes, Authoritarian and Democratic*. In: DIAMOND, L.; LINZ, J., J.; LIPSET, S., M. (eds): *Democracy in Developing Countries: Latin America*. Boulder. ISBN-10: 1555877982

McCLINTOCK, Cynthia, (1984): *Why Peasants Rebel: the Case of Peru's Sendero Luminosa*. *World Politics* Vol. 37, No. 1 (1984): 48-84. DOI: 10.2307/2010306

MERARI, A., (1993). *Terrorism as a Strategy of Insurgency*. *Terrorism and Political Violence*. Vol. 5., No. 4, pp. 213—251. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/254267590_Terrorism_as_a_Strategy_of_Insurgency [cit. 17. 6. 2020]

NAVAREZ GÓMEZ, L. (2009): *Twenty years of Negotiating Peace - A recipe of Sticks and Carrots*. In *Human Rights and Conflict Resolution in Context* (1st ed., pp. 45-69). New York: Syracuse University Press. ISBN-10: 0815632053

NĚMEC, Jan (2006): *Politické systémy Latinské Ameriky*, Praha: Oeconomica, 2006, ISBN: 9788024511078

OBANDO, Enrique, (1998): *Civil-Military Relations in Peru, 1980-1996: How to Control and Coopt the Military (and the Consequences of Doing So)*. In: STERN S. J., (ed.) *Shining and Other Paths*. Durham: Duke University Press. ISBN-13: 978-0822322177

OLIART, Patricia, (1998): *Alberto Fujimori: "the Man Peru Needed?"* In STERN S. J., (ed.) *Shining and Other Paths*. Durham: Duke University Press. ISBN-13: 978-0822322177

OQUIST Paul, (1980): *Violence, Conflict and Politics in Colombia*, New York: Academic Publisher. ISBN-10: 0125277504

OSBORN R., (2007) *On the Path of Perpetual Revolution: From Marx's Millenarianism to Sendero Luminoso*, in *Totalitarian Movements and Political Religions* 8/2007 Dostupné na: <https://booksc.xyz/book/31911648/be7b0f>; 9. 12. 2019 [cit. 4. 5. 2020]

OSTERLING, Jorge P., (1989): *Democracy In Colombia : Clientelist Politics and Guerrilla Warfare*. New Brunswick, U.S.A.: Transaction. ISBN-10: 0887382290

PALMER, D. S. (2007). *Peru: Authoritarian Traditions, Troubled Democracy*. In WIARDA, H. J.; KLINE, H. F. Latin American politics and development. 6th ed. NY: Westview Press. ISBN: 081334327

PALMER, D., S., ed. (1994): *The Shining Path in Peru* Second Edition, NY, St. Martin's Press. ISBN 978-0-312-10619-5

PALMER, D. S., (1995): *Peru: The Enduring Authoritarian Legacy*, in: WIARDA, H., J.,; KLINE H., (eds.) Latin American Politics and Development, 4th ed. Boulder, CO: Westview Press. ISBN: 0813384923

PEČENKA, M., LUŇÁK, P. a kolektiv, (1999): *Encyklopedie moderní historie*. Praha, Nakladatelství Libri. ISBN: 978-80-85983-95-1

PEČÍŇKA, Pavel. (1998): *Od Guevary k Zapatistům: přehled, složení a činnost guerillových hnutí Latinské Ameriky*. Brno: Doplněk. ISBN 80-85765-96-9

PIZZARO LEONGÓMEZ, E., (2001): *Colombia: ¿renovación o colapso del sistema de partidos?* in: MIGUEL J. I., SÁEZ M. A., (eds,) Colombia antes los retos del siglo XXI: desarrollo, democracia y paz, Salamanca. Universidad de Salamanca. ISBN-10: 8478008543

PODOBNIK, Bruce, D., (1998): *Revolutionary Terrorism in the Periphery: A Comparative Analysis of the Shining Path and the Khmer Rouge*, in: SMITH W., KORZENIEWICZ P., (eds.). Latin America in the World-Economy. Greenwood Press: Westport, CN. ISBN 0313298149

POPPER, Karl, (1997): *Logika vědeckého zkoumání*, Praha, Oikoymenh. ISBN: 80-86005-45-3

RAUBERT, Bernhard (1995): *Links- und Rechtsterrorismus in der Bundesrepublik Deutschland von 1970 bis heute*. Bonn: Bernard & Graefe Verlag. ISBN: 3-7637-5939-5

REID, Michael. (2009): *Forgotten Continent: The Battle for Latin America's Soul*. London: Yale University Press, 2009. ISBN-10: 0300151209

RICKS T., E., *Colombia's Neglected Story*, Foreign Policy, July 29, 2010. Dostupné na: <https://foreignpolicy.com/2010/07/29/colombias-neglected-success-story/> [cit. 4. 3. 2020]

RON, James, (2001): *Ideology in context: Explaining Sendero Luminoso's tactical escalation*. Journal of Peace Research, 38(5), 569-592. <https://doi.org/10.1177/0022343301038005002>

SAFFORD, Frank (1995): *Agrarian Systems and the State: The Case of Colombia* in HUBER E. SAFFORD F., (eds.) *Agrarian Structure and Political Power: Landlord and Peasant in the Making of the State*, Pittsburgh and London: University of Pittsburgh Press. ISBN-10: 0822938804

SELIGMANN, Linda J. (1995): *Between reform & revolution: political struggles in the peruvian Andes, 1969 – 1991*. Stanford: Stanford University Press, 1995, s. 2. ISBN-10: 0804724423

SHIRAZ, Zakia. (2013): *Drugs and dirty wars : intelligence cooperation in the global South*. Third World Quarterly, Volume 34 (Number 10). pp. 1749-1766. doi:10.1080/01436597.2013.851886

SHUGART, M. CAREY J. (1992) *Presidents and Assemblies - Constitutional Design and Electoral Dynamics*, Cambridge. Cambridge University Press. ISBN: 9780521419628

SHUGART M., Soberg, (2001): *Mixed-member electoral systems : the best of both worlds?*. Oxford, Oxford University Press. ISBN: 978019924079

SHUGART, M., MORENO, E., FAJARDO, L. (2007): *Deepening Democracy through Renovating Political Practices: The Struggle for Electoral Reform in Colombia*. En WELNA, C.; GALLON G., (eds.) *Peace, Democracy, and Human Rights in Colombia*. Notre Dame, France: Notre Dame University Press. ISBN: 9780268044091

SKOCPOL, T., SOMMERS, M.: *The Uses of Comparative History in Macrosocial Inquiry*. Comparative Study of Society and History, 1980, vol. 22, s. 174–197. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/231747596_The_Uses_of_History_in_Macrosocial_Inquiry [15. 11. 2019]

SMALL, Melvin a SINGER, J. David. (1982): *Resort to Arms: International and Civil War, 1816 - 1980*. Beverly Hills, CA: SAGE, 1982: 205-206. ISBN-10: 0803917767

SOULEIMANOV, Emil et al. (2006): *Terorismus: válka proti státu*. Praha: Eurolex Bohemia. ISBN 8086861767. s. 48.

SPRINGEROVÁ, Pavlína, ŠPIČANOVÁ, Lenka. *Peruánská guerillová hnutí. Ideové kořeny a vývoj od 60. let 20. století do současnosti*. In:

SOULEIMANOV Emil (ed.) *Terorismus - válka proti státu.* Praha: Eurolex Bohemia. ISBN 80-86861-76-7.

SPRINGEROVÁ, Pavlína. (2006): *Porušování lidských práv v Peru: guerillový a státní teror.* In: KIAS Papers. Hradec Králové, Kabinet iberoamerických studií.

STARN, Orin., (1995): *Maoism in the Andes: The Communist Party of Peru-Shining Path and the Refusal of History.* Journal of Latin American Studies Vol. 27, No. 2 (May, 1995), pp. 399-421. JSTOR. Texas State University.

STERN, S. J., ed. (1998), *Shining and Other Paths. War and Society in Peru, 1980-1995.* Durham and London, Duke University Press. ISBN-13: 978-0822322177

STOKER Doug, (2013): *America's Other War: Terrorizing Colombia,* Zed Books, 2013, ISBN 1-84277-547-2

STRONG, Simon, (1992): *Shining Path: Terror and Revolution in Peru.* London: Harper Collins. ISBN-13: 978-0812921809

ŠKOLKAYOVÁ, Marta, (2010): *Kolumbie: Začarovaný kruh násilí,* in: NĚMEC J. et al. *Politické systémy latinské Ameriky.* Praha. Oeconomica. ISBN 978-80-245-1740-7

TAPIA, Carlos, (1997): *Las Fuerzas Armadas y Sendero Luminoso: Dos estrategias y un final.* Lima: Instituto de Estudio Peruanos) 27 – 46. ISBN-13: 978-9972510083

TAYLOR, Lewis. (1997): *Counter-insurgency strategy, the PCP-Sendero Luminoso and the civil war in Peru, 1980-1996.* Society for Latin American Studies Vol. 17, No. 1, pp. 35-58. JSTOR

TAYLOR, Michael, (1985): *Rationality and Revolution.* New York: Cambridge University Press. ISBN: 9780521344197

TILLY, Charles (1990): *Coercion, Capital and European States AD 900-1990,* Cambridge MA: Basil Blackwell. ISBN-13: 978-1557863683

TILLY, Charles, TARROW, Sidney. (2015): *Contentious Politics,* 2nd Edition, Oxford: Oxford University Press, Chapter 8. ISBN-13: 978-0190255053

TOLEDO Rebeca, GUTIERREZ Teresa, FLOUNDERS Sara and McINERNY Andy eds. (2003):, *War in Colombia: Made in U.S.A* (New York: International Action Center. ISBN-13: 978-0965691697

VAN COTT, D. Lee, (2000): *The Friendly Liquidation of the Past: The Politics of Diversity in Latin America* (Pitt Latin American Series) Paperback – University of Pittsburgh Press; 1 edition (March 9, 2000). ISBN-13: 978-0822957294

VAN EVERA, S. (1997): *Guide to Methods for Students of Political Science*. Ithaca, NY, Cornell University Press 1997. ISBN-13: 978-0801484575

WAGNER, Markus, (2012): *Non-State Actors*. In RÜDIGER, W., The Max Planck Encyclopedia of International Public Law. Volume VII. New York: Oxford University Press. ISBN-13: 978-0199657919

WAISOVÁ, Šárka (2005): *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Praha, Portál. ISBN: 80-7178-390-0

WALLENSTEEN, Peter; AXELL, Karin (1994): *Conflict Resolution and the End of the Cold War 1989-1993*. Journal of Peace Research Vol. 31, No. 3, pp. 333-349. JSTOR

WALLENSTEEN, Peter, SOLLENBERG, Margareta (1997): *Armed Conflicts, Conflict Termination and Peace Agreements, 1989-96*, Journal of Peace Research, Peace Research Institute Oslo, vol. 34(3), pages 339-358, August. JSTOR

WALLENSTEEN, Peter (2007): *Understanding Conflict Resolution. War, Peace and the Global System*. London, SAGE. 3 - rd ed. ISBN-13: 978-0857020505

WEBER, Max (1946) *Politics as a Vocation*, in From Max Weber: Essays in Sociology, translated and edited by H. H. Gerth and C. Wright Mills, New York: Oxford University Press. ISBN: 9780710068941

WEBER, Max (1998b) 1919. *Politika jako povolání* in HAVELKA M, (ed.), Metodologie, sociologie a politika. Praha. Oikoymenh. ISBN: 978-80-7298-389-6

WICKHAM-CROWLEY, Timothy P. (1992): *Guerrillas and Revolution in Latin America. A Comparativ Study of Insurgents and Regimes since 1956*. Princeton, N.J.: Princeton University Press. ISBN 0691023360

WILLS, M., E., (2003), *Peru 's Failed Search for Political Stability (1968 – 2000)*, Working Paper no. 30, Instituto de Estudios Políticos y Relaciones Internacionales (IEPRI) Universidad Nacional de Colombia, June 2003. Dostupné na: <http://eprints.lse.ac.uk/28248/1/WP30MEW.pdf> [cit. 22. 10. 2019]

ZAPF, W. 1992. „Die Transformation in der ehemaligen DDR und die soziologische Theorie der Modernisierung.“ Discussion paper 92/4. Köln: MPIFG. Dostupné na: https://www.mpifg.de/pu/mpifg_dp/dp92-4.pdf [cit. 8. 9. 2019]

ZEITLIN, Maurice ed. (1989): *Father Camilo Torres: Revolutionary Writings*. New York: Harper Colophon Books, 1969. ISBN 13: 9780060910020

Internetové zdroje

AHMAD, Z., A., (1937) *Excluded areas under the New Constitution*, ed. Congress political and economic studies No. 4, 1937, K. M. Ashraf, Allahabad, India. Dostupné na: https://archive.org/stream/excludedareas035320mbp/excludedareas035320mbp_djvu.txt [cit. 19. 9. 2019].

BOUVIER, V., M., (2006). *Harbingers of Hope: Peace Initiatives in Colombia*. Peace Brief. Special Report 169, August 2006 Dostupné na: <https://www.usip.org/publications/2006/08/harbingers-hope-peace-initiatives-colombia>. 20. 3. 2020 [cit. 19. 4. 2020]

COLLIER, P., HOEFFLER, A., (2002). *Greed and grievance in civil war*. Washington, DC: World Bank. <http://documents.worldbank.org/curated/en/998891468762911498/Greed-and-grievance-in-civil-war>. [cit. 30. 10. 2019]

CORNELL, A., ROBERTS, K., (1990). *Democracy, Counterinsurgency, and Human Rights: The Case of Peru*. Cornell Law Faculty Publications. 980. Dostupné na: <https://scholarship.law.cornell.edu/facpub/980>

CRONSHAW, F., (1986) *Landowners and Politics in Colombia, 1923-1948*. Ph. D. dissertation, University of New Mexico. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/35107209_Landowners_and_politics_in_Colombia_1923-1948/references.

De La TORRE, L. (2008). *Drug Trafficking and Police Corruption: A Comparison of Colombia and Mexico*. Monterey, California, Thesis: Dostupné na: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a483659.pdf>. [cit. 15. 9. 2019]

FARC-EP (1982): Estatuto de las Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia - Ejército del Pueblo. Dostupné na: <https://www.farc-ep.co/octava-conferencia/estatuto-farc-ep.html> [cit. 8. 11. 2019]

FARC-EP (2009) *The Chronology of Resistance: FARC-EP, A History of Struggle.* FARC-EP Ejército del Pueblo. Dostupné na: <http://resistencia-colombia.org/pdf/revres37.pdf> [cit. 11. 11. 2019]

GONZALES, E., URIBE, P., (2014) *Explainer: The FARC and Colombia's 50-year Civil Conflict.* American Society/ Council of the Americas. N.p. 27 October 2014. Dostupné na: <http://www.as-coa.org/articles/explainer-farc-and-colombias-50-year-civil-conflict> 4. 12. 2019

HELFRICH, L., KURTENBACH, S. (2006). *Kolumbien - Wege aus der Gewalt: zur Frage der Transformation langanhaltender Konflikte.* (Forschung DSF, 5). Osnabrück: Deutsche Stiftung Friedensforschung. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-260297>

KALYVAS, S. N. (2007) *Civil Wars: What is a civil war and why study it* Dostupné na: <http://stathis.research.yale.edu/documents/Kalyvas.chap18.pdf> [cit. 11. 9. 2019].

KLEM, B., (2004). *A commentary on World Bank report.* Dostupné na: http://www.clingendael.nl/sites/default/files/20040100_cru_working_paper_25.pdf [cit. 25. 10. 2019].

KLÍMA, J., (2013). *Karafiátová revoluce v Portugalsku 1974.* Tvar [online], 2013, roč. 24, č. 4, s. 14 - 15. Dostupné na: <http://old.itvar.cz/prilohy/555/Tvar04-2013.pdf> [cit. 6. 1. 2020].

LEECH, G., (2013) *FARC rebel group in peace talks: Is Colombia's 50-year war about to end?* The Independent 21. July 2013.4.12.2019. <http://www.independent.co.uk/news/world/americas/farc-rebel-group-in-peace-talks-is-colombias-50year-war-about-to-end-8722917.html>

Mapping Militant Organizations. "Revolutionary Armed Forces of Colombia." Stanford University. Last modified July 2019. Dostupné na: <https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/revolutionary-armed-forces-colombia-farc> [20. 12. 2019]

MARIÁTEGUI, C. J., (1925): *La escena contemporánea*, Minerva, Lima, dostupné na: <https://www.marxists.org/espanol/mariateg/1925/escena/index.htm>, [cit. 3. 10. 2019]

MARIATEGUI C. J., (2009): *Siete ensayos de interpretación de la realidad peruana.* Barcelona. Linkgua. ISBN: 978-84-9816-671-2.

MARCELLA, G., SCHULZ D., (1999), *Colombia's three wars: U. S. strategy at the crossroads*. US Army College – strategic Studie Institute. Dostupné na: <https://publications.armywarcollege.edu/pubs/1350.pdf> , [cit. 24. 3. 2020]

MERARI, A., (1993). *Terrorism as a Strategy of Insurgency*. Terrorism and Political Violence. Vol. 5., No. 4, pp. 213—251. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/254267590_Terrorism_as_a_Strategy_of_Insurgency [cit. 17. 6. 2020]

Partido Comunista del Perú, 1988 REVOLUCION DEMOCRATICA, dostupné na: http://www.solrojo.org/pcp_doc/pcp_lpg.rd.htm [18. 6. 2020]

SCHMITT, C., *The Theory of the Partisan. A Commentary/Remark on the Concept of the Political*. Michigan: Michigan State University Press, 2004
Dostupné na: <http://users.clas.ufl.edu/burt/spaceshotsairheads/carlschmitttheoryofthepartisan.pdf>. s. 9-14; [cit. 24. 6. 2019].

Přílohy

Příloha 1. Politická mapa Kolumbie (Open Source World Maps)

Příloha 2. Politická mapa Peru (Open Source World Maps)

